

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y
เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

โดย

นาเดีย หลีขาว

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
สาขาวิชาบริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศึกษา 2567

POLICY DESIGN FOR SOCIAL WELFARE PROVISION FOR
GENERATION Y IN PREPARATION FOR AN AGEING SOCIETY:
THE CASE STUDY OF BANGKOK

BY

NADEEYA LEEKHAW

AN INDEPENDENT SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF
THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF MASTER OF POLITICAL SCIENCE
(PUBLIC ADMINISTRATION AND PUBLIC AFFAIRS)
EXECUTIVE PROGRAM IN PUBLIC ADMINISTRATION AND PUBLIC AFFAIRS
FACULTY OF POLITICAL SCIENCE
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2024

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะรัฐศาสตร์

การค้นคว้าอิสระ

ของ

นาเดีย หลีขาว

เรื่อง

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ
กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)

เมื่อ วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2568

ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

(รองศาสตราจารย์ ดร. กมลพร สอนศรี)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อจิรภาส เพียรขุนทด)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร. นูรี พวงค์เจริญ)

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ	แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y
ชื่อผู้เขียน	เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
ชื่อปริญญา	นาตียา หลีขาว
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ)
	บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ สำหรับนักบริหาร
	รัฐศาสตร์
	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อจิรภาส เพียรขุนทด
ปีการศึกษา	2567

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาลักษณะสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ในเขตพื้นที่เมือง โดยผลการศึกษาที่ได้จะทำให้เข้าใจถึงลักษณะเฉพาะของสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่ Generation Y เขตพื้นที่กรุงเทพมหานครต้องการ และสามารถนำผลการศึกษาเป็นแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ในเขตพื้นที่เมืองได้ ซึ่งการศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ผ่านการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีความเกี่ยวข้องกับการศึกษา และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เก็บข้อมูลความเห็นของ Generation Y สุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ได้ผู้มีเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ 2) กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน และ 3) กลุ่ม Generation Y ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวหรือประกอบอาชีพอิสระ

ผลการศึกษา พบว่า Generation Y มีลักษณะความต้องการที่โดดเด่นเฉพาะ ได้แก่ ความยืดหยุ่น ความหลากหลาย ความเป็นอิสระ ต้องการเทคโนโลยี ต้องการความมั่นคง และการมีส่วนร่วมในสังคม ซึ่งลักษณะพิเศษดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการออกแบบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมในอนาคต 7 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการทำงานและการมีรายได้ ด้านความมั่นคงทางสังคม ด้านบริการสังคม และด้านนันทนาการ ซึ่งมีความจำเป็นใน

การออกแบบนโยบายสาธารณะรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะประชากร Generation Y ที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต เพื่อรองรับสังคมสูงวัย

ข้อเสนอแนะในการศึกษารั้วนี้ คือ ภาครัฐควรมีแนวทางจัดการสังคมสำหรับ Generation Y ในลักษณะการพัฒนาระบบสวัสดิการแบบ “เลือกได้” (Modular Welfare Model) จัดให้มีการสร้างกลไก “สะสมสิทธิ” ตั้งแต่วัยทำงานเพื่อใช้ในวัยสูงอายุ และพัฒนาเมืองมุ่งไปสู่การเป็น “Smart Aging City” ที่ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ รวมถึงพัฒนาระบบร่วมลงทุนทางสังคม ระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน และสุดท้ายควรมีการจัดตั้ง “ศูนย์วางแผนชีวิตและเตรียมความพร้อมสูงวัย” โดยเป็นการเตรียมตัวตั้งแต่ปัจจุบัน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยวางแผนชีวิตรองรับการเป็นผู้สูงอายุในอนาคต

คำสำคัญ : Generation Y, สังคมผู้สูงอายุ , การจัดสวัสดิการสังคม, สวัสดิการสังคมด้านการศึกษา, สวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัย, สวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัย, สวัสดิการด้านการทำงานและการมีรายได้, สวัสดิการด้านความมั่นคงทางสังคม, สวัสดิการด้านบริการสังคม, สวัสดิการด้านนันทนาการ

Independent Study Title	POLICY DESIGN FOR SOCIAL WELFARE PROVISION FOR GENERATION Y IN PREPARATION FOR AN AGEING SOCIETY: THE CASE STUDY OF BANGKOK
Author	Nadeeya Leekhaw
Degree	Master of Political Science (Public Administration and Public Affairs)
Major Field/Faculty/University	Executive Program in Public Administration and Public Affairs Political Science Thammasat University
Independent Study Advisor	Assistant Professor Ajirapa Pienkhuntod, Ph.D
Academic Year	2024

ABSTRACT

This thesis examines approaches to social welfare policy for Generation Y in preparation for an aging society, with a focus on the Bangkok Metropolitan Area. The primary objectives are twofold: (1) to investigate the social welfare characteristics for Generation Y residents in urban Bangkok, and (2) to propose policy recommendations for the development of a social welfare policy that aligns with the needs and preferences of Generation Y, who will comprise a significant portion of the elderly population in the future. The study employs a qualitative research methodology. Documentary research was conducted to review relevant concepts, theories, prior academic studies, and electronic media pertaining to the subject matter. In addition, focus group discussions were organized involving three groups of Generation Y participants: (1) individuals employed in the public sector, (2) those working in the private sector, and (3) entrepreneurs and freelancers.

The findings indicate that Generation Y demonstrates unique welfare preferences, characterized by a desire for flexibility, diversity, autonomy, technological integration, long-term security, and active social engagement. These preferences directly inform the design of future social welfare policy, which should encompass seven key domains: education, housing, healthcare, employment and income, social security, social services, and recreation. The study highlights the necessity for public policy innovation that accommodates the generational characteristics of future elderly populations in urban settings.

Based on the findings, the thesis offers several key recommendations: the adoption of a “Modular Welfare Model” that provides flexible and individualized welfare options; the establishment of a system that enables the accumulation of welfare entitlements from working age; the development of cities should move toward becoming “Smart Aging Cities”, which prioritize the use of technology to enhance the quality of life for the elderly.; and the promotion of public-private-people partnerships for collaborative social investment. Finally, the thesis advocates for the establishment of “Life Planning and Ageing Preparation Centers” to assist individuals in preparing for aging through proactive, long-term planning.

Keywords: Generation Y, Aging Society, Social welfare policy, Educational Social Welfare, Housing Social Welfare, Healthcare Social Welfare, Employment and Income Welfare, Social Security Welfare, Social Services Welfare, Recreational Welfare

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ด้วยความอนุเคราะห์และแรงสนับสนุนจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อจิรภาส เพียรขุนทด อาจารย์ที่ปรึกษาที่ได้กรุณาให้การปรึกษา ชี้แนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ ตลอดจนตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่องด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง และขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.กมลพร สอนศรี ประธานกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ ที่ให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ในการปรับปรุงการค้นคว้าอิสระนี้ ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณตัวเองที่พยายาม แม้จะล้มลุกคลุกคลานไปบ้าง ขอขอบคุณครอบครัว ขอขอบคุณ EPA35 ที่คอยให้คำปรึกษา โดยเฉพาะนางสาวฐานิตา บุญนำ ที่ช่วยดูความเรียบร้อยของรูปเล่มจนถูกต้องสมบูรณ์ และขอบคุณเจ้าหน้าที่โครงการ EPA ที่ให้การช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก ทำให้การค้นคว้าอิสระครั้งนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

นาดียา หลีขาว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	5)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย	1
1.2 คำถามการวิจัย	6
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	6
1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย	6
1.5 ขอบเขตการวิจัย	6
1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา	6
1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร	7
1.5.3 ขอบเขตระยะเวลา	7
1.6 นิยามศัพท์	7
บทที่ 2 วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดการกำหนดนโยบาย (policy making)	9
2.1.1 ความหมายของนโยบายสาธารณะ	9
2.1.2 ความหมายของการกำหนดนโยบายสาธารณะ	10

2.1.3 ลักษณะสำคัญของการกำหนดนโยบาย	11
2.1.4 กระบวนการกำหนดนโยบาย	12
2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดทำนโยบาย	16
2.2.1 กระบวนการนโยบาย	16
2.2.2 ปัญหากระบวนการจัดทำนโยบายสาธารณะ	20
2.3 แนวคิดและทฤษฎีความต้องการของผู้สูงอายุ	22
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ	27
2.4.1 ความหมายของสวัสดิการสังคม	27
2.4.2 องค์ประกอบงานสวัสดิการสังคม	31
2.4.3 ขอบเขตการจัดการสวัสดิการ	32
2.5 การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย	35
2.5.1 รูปแบบระบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย	35
2.5.2 สิทธิและสวัสดิการที่ผู้สูงอายุพึงได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ	39
2.6 แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาต่างประเทศ	44
2.6.1 ประเทศญี่ปุ่น	44
2.6.2 ประเทศสวีเดน	46
2.6.3 ประเทศเยอรมนี	48
2.6.4 ประเทศสิงคโปร์	49
2.7 แนวคิดการแบ่งรุ่น หรือ Generation	51
2.7.1 การแบ่งรุ่น หรือ Generation	51
2.7.2 ลักษณะประชากร Generation Y	53
2.7.3 ความต้องการของ Generation Y	58
2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	61
2.9 กรอบแนวคิด	65
 บทที่ 3 วิธีการวิจัย	 66
3.1 วิธีการวิจัย	66
3.1.1 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	66
3.1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	66
3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	67

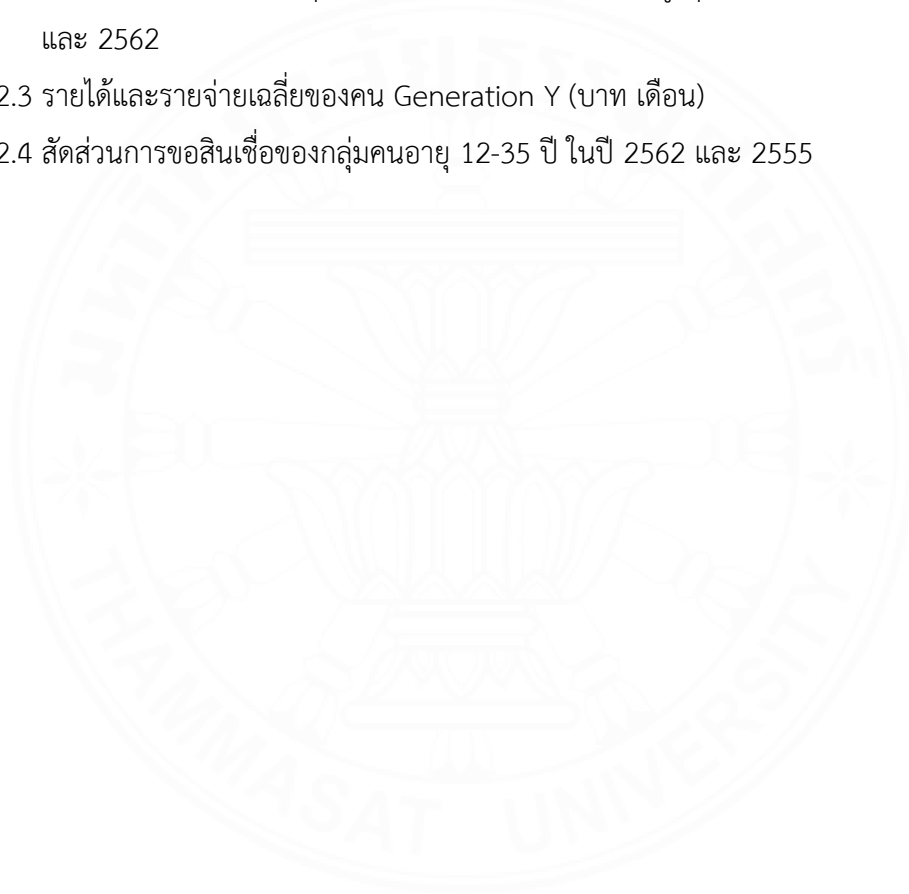
	(8)
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	68
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	69
3.4 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	70
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	71
4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม	71
4.2 ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)	74
4.2.1 ลักษณะของ Generation Y	74
4.2.2 ลักษณะพิเศษของ Generation Y ส่งผลต่อการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ	78
4.2.3 ลักษณะและแนวทางจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุ Generation Y	79
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	103
5.1 สรุปผลการศึกษา	103
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	107
5.3 ข้อเสนอแนะ	117
5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับวิจัยครั้งต่อไป	118
รายการอ้างอิง	120

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 อัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรสูงอายุ ระหว่าง พ.ศ. 2553 – 2583	2
1.2 จำนวนและอัตราส่วนร้อยละของประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ พ.ศ.2513, 2553, 2573 และ 2583	3
2.1 องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและสิทธิ สวัสดิการ ของผู้สูงอายุที่พึงได้รับ	41
4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ	71
4.2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน	72
4.3 ข้อมูลกลุ่ม Generation Y ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือเป็นผู้ประกอบ อาชีพอิสระ	73
4.4 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการศึกษา	82
4.5 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัย	87
4.6 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัย	90
4.7 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการงานและการมีรายได้	93
4.8 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านความมั่นคงทางสังคม	95
4.9 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านบริการสังคม	98
4.10 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านนันทนาการ	101

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 สัดส่วนประชากรแต่ละรุ่น Generation ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด ตั้งแต่ปี 2560 – 2580	4
2.1 กระบวนการกำหนดนโยบาย (policy making process)	15
2.2 สัดส่วนประชากรช่วงอายุ 18-39 ปี ตามระดับการศึกษาสูงสุด ในปี 2547 และ 2562	55
2.3 รายได้และรายจ่ายเฉลี่ยของคน Generation Y (บาท เดือน)	53
2.4 สัดส่วนการขอสินเชื่อของกลุ่มคนอายุ 12-35 ปี ในปี 2562 และ 2555	54

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ปัจจุบันประชากรสูงอายุมีแนวโน้มจำนวนสูงขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ เป็นสถานการณ์ที่ทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญ ซึ่งในหลายประเทศเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุ รวมถึงประเทศไทยที่เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรประเทศแบบก้าวกระโดด โดยใช้เวลาเพียง 22 ปี ในการเปลี่ยนจากประเทศที่มีประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป เพียง 7% เป็น 14% และเป็นที่ทราบกันดีว่าประเทศไทยเป็น “สังคมผู้สูงอายุ” โดยได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุ (Aging Society) มาตั้งแต่ปี 2548 จากการที่มีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มีมากเกินร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ และได้ก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์” (Aged Society) มาตั้งแต่ปี 2566 เมื่อสัดส่วนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นถึง ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมดในประเทศ และยังคงมีแนวโน้มว่าจำนวนผู้สูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นทุกปี โดยจากการคาดการณ์จากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ระบุว่า ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super-Aged Society) ในปี 2573 โดยจะมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป ราวร้อยละ 28 หรือ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ และแนวโน้มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุของประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่มากกว่าร้อยละ 30 ในปี 2583 ซึ่งหมายความว่าประชากร 1 ใน 3 ของประเทศจะเป็นผู้สูงอายุ¹

¹ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานการศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาประเทศจากผลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2562), 9.

ตารางที่ 1.1 อัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรสูงอายุ ระหว่าง พ.ศ. 2553 – 2583

ประชากรสูงอายุ	จำนวน (พันคน)				% การเปลี่ยนแปลง (2553 – 2583)
	พ.ศ. 2553	พ.ศ. 2563	พ.ศ. 2573	พ.ศ. 2583	
รวมทุกกลุ่มอายุ	63,790	66,535	67,141	65,372	0.08
อายุ 60 ปีขึ้นไป	8,408	12,040	17,119	20,510	4.8
อายุ 70 ปีขึ้นไป	3,778	4,765	7,582	11,059	6.4
อายุ 80 ปีขึ้นไป	1,070	1,367	1,945	3,417	7.3

ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานการศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาประเทศจากผลการคาดการณ์ประชากรของประเทศไทย (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2562), 9.

สาเหตุที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุมากระยะหนึ่งแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากจำนวนของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น สวนทางกับอัตราการเสียชีวิตที่ลดต่ำลง ขณะเดียวกันอัตราการเกิดและอัตราการเจริญพันธุ์ลดลงอย่างรวดเร็วเช่นกัน นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร โดยเฉพาะในสัดส่วนของผู้สูงอายุที่กำลังขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยที่ส่งผลให้อัตราการตายและอัตราการเกิดของประชากรไทยลดลง มาจากความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยี การดำเนินการด้านสาธารณสุข การขยายบริการทางการแพทย์ เพิ่มศูนย์บริการและโรงพยาบาลเอกชนที่สามารถรักษาโรค ตลอดจนควบคุมโรคติดต่อร้ายแรงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้คนมีอายุยืนยาวขึ้น อัตราการตายจึงลดน้อยลง โดยเฉพาะอัตราการตายก่อนวัย (Pre-mature death) ไม่เพียงเท่านั้น การพัฒนาของเศรษฐกิจและสังคมเองก็มีส่งผลต่อการควบคุมจำนวนประชากรเช่นกัน โดยเฉพาะเมื่อประชาชนได้รับการศึกษามากขึ้น จึงเริ่มรู้จักการวางแผนครอบครัว รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติเกี่ยวกับการมีบุตร ดังที่เห็นได้จากค่านิยมของคนรุ่นใหม่ที่มีแนวโน้มจะแต่งงานน้อยลง มีบุตรน้อยลง และครองโสดมากขึ้น ปัจจัยเหล่านี้ทำให้อัตราการเจริญพันธุ์รวบยอด (จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีจะให้กำเนิดตลอดวัยเจริญพันธุ์) ลดลงอย่างเห็นได้ชัด จากข้อมูลการคาดการณ์ประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2553 - 2583 ชี้ให้เห็นว่า อัตราการเพิ่มของประชากรโดยรวมมีแนวโน้มลดลงจนติดลบ โดยเริ่มติดลบในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2568 -2573 เป็นต้นไป ในขณะที่อัตราการเพิ่มของประชากรสูงอายุแม้ว่าจะมีแนวโน้มลดลง แต่ยังคงอยู่ในระดับที่

สูงกว่าอัตราการเพิ่มประชากรรวมค่อนข้างมาก อันเป็นผลมาจากอัตราเจริญพันธุ์ที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ตามตารางที่ปรากฏ²

ตารางที่ 1.2 จำนวนและอัตราส่วนร้อยละของประชากรวัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ พ.ศ. 2513, 2553, 2573 และ 2583

ประชากร	พ.ศ. 2513	พ.ศ. 2533	พ.ศ. 2553	พ.ศ. 2573	พ.ศ. 2583
วัยเด็ก (ต่ำกว่า 15 ปี)	15.5 ล้าน 45.1%	15.8 ล้าน 29.0%	12.7 ล้าน 19.2%	9.8 ล้าน 14.8%	8.2 ล้าน 12.8%
วัยทำงาน (15-59 ปี)	17.2 ล้าน 50.0%	34.7 ล้าน 63.7%	44.8 ล้าน 67.9%	38.8 ล้าน 58.6%	35.2 ล้าน 55.1%
วัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป)	1.7 ล้าน 4.9%	4.0 ล้าน 7.3%	8.5 ล้าน 12.9%	17.6 ล้าน 26.6%	20.5 ล้าน 32.1%
ทุกกลุ่มอายุ	34.4 ล้าน	54.5 ล้าน	66.0 ล้าน	66.2 ล้าน	63.9 ล้าน

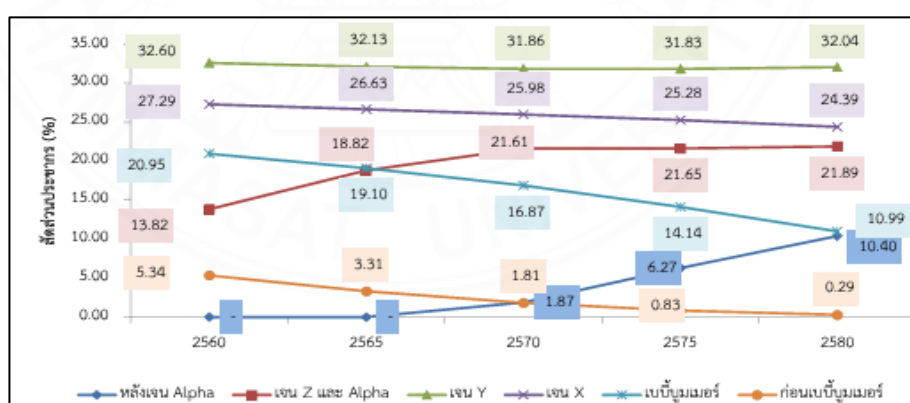
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2513-2583* (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรไทยเช่นนี้มีความท้าทายต่อเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของมนุษย์ในทุกมิติที่สำคัญ ได้แก่ 1) ทำลายต่ออัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ และสถานภาพทางการเงินการคลังของประเทศ 2) ทำลายต่อการสถาปนาระบบคุ้มครองทางสังคมที่เหมาะสม ได้แก่ การประกันสังคม ระบบสวัสดิการ 3) ทำลายต่อความยั่งยืนของระบบการเงินของครัวเรือน ตลาดการเงิน และระบบการคลังของประเทศ และ 4) ทำลายต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ การได้รับการศึกษา การทำงาน ระบบบริการสุขภาพที่เหมาะสม และที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและปลอดภัย³ อย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศไทยก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแล้วนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ ระบบสวัสดิการสังคมที่รองรับสังคมผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ ทุกมิติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคม เนื่องจากวัยผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีปัญหาต่าง ๆ ภาครัฐจะต้องมีนโยบายและ

² มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555* (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2555), 9.

³ กองยุทธศาสตร์และแผนงาน สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *สรุปประเด็นการเสวนาความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อความมั่นคงของมนุษย์ในประเทศไทย*. (กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2567), 9.

แผนงานที่ชัดเจนในการแสวงหาแนวทางและมาตรการในการรับมือกับปัญหาที่จะตามมาในด้านต่าง ๆ โดยต้องมีการจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาวให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ในเรื่องการจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัด การปรับปรุงระบบเกษียณอายุราชการ การจัดสวัสดิการสังคมที่จำเป็นสำหรับผู้สูงอายุ การจัดการสร้างระบบและสร้างนโยบายเพื่อรองรับประชากรผู้สูงอายุในอนาคตจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะรัฐจะต้องทำความเข้าใจโครงสร้างของประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของกลุ่มประชากรดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม ดังนั้น การที่สัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นถือว่าเป็นประชากรที่อยู่ในวัยพึ่งพิงต้องการการดูแลจากรัฐ ซึ่งมีความหมายอย่างมากต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะและการกำหนดทิศทางการพัฒนาของประเทศ เป็นปัญหาสำคัญที่ภาครัฐจะต้องดำเนินการเตรียมรับมือในการบริหารจัดการปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม กระบวนการวางแผนเพื่อเตรียมจัดสวัสดิการในอนาคต จึงเป็นสิ่งที่ควรจะต้องเริ่มดำเนินการสำรวจจากความต้องการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ประชากรกลุ่ม Generation Y เลยก็ว่าได้ เพื่อนำมาวิเคราะห์และวางแนวทางการจัดสวัสดิการสังคม เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เนื่องจากกลุ่ม Generation Y จะเป็นคลื่นมนุษย์ลูกใหญ่ที่กำลังจะกลายเป็นผู้สูงอายุในอนาคตข้างหน้า โดยจากข้อมูลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2513-2583 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สัดส่วนกลุ่มประชากร Generation Y ที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุมากสุดในปี 2580 คือ Generation Y โดยอยู่ที่สัดส่วนร้อยละ 32.04 ตามภาพข้างต้น

ภาพที่ 1.1 สัดส่วนประชากรแต่ละรุ่น Generation ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด ตั้งแต่ปี 2560 – 2580 ที่มา : สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.), *กรอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13: “พลิกโฉมประเทศไทยสู่เศรษฐกิจสร้างคุณค่า สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน” (Transformation to Hi-Value and Sustainable Thailand)* (กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564).

ประชากรกลุ่ม Generation Y หรือ ผู้ที่เกิดในปี ค.ศ. 1981 - 1996 หรือ ปี พ.ศ. 2524 - 2539 มีอายุระหว่าง 28 - 43 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) โดยปัจจุบันมีประชากรกลุ่ม Generation Y ในประเทศไทย จำนวน 32% ซึ่งมีสัดส่วนที่เป็นกำลังแรงงานหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ คนกลุ่มนี้เติบโตขึ้นมาท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงและค่านิยมที่แตกต่างกันอย่างมากกับรุ่นปู่ย่า ตายาย และพ่อแม่ เป็นยุคที่รับเอาความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิตประจำวัน มีลักษณะนิสัยชอบการแสดงออก มีความเป็นตัวของตัวเองสูง ไม่ชอบอยู่ในกรอบ เป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถในการทำงานเกี่ยวกับการสื่อสารและการใช้ไอที ทำให้มีลักษณะความเป็นวัตถุนิยม (Materialism) อย่างสูง⁴ จึงอาจกล่าวได้ว่า Generation Y เป็นกลุ่มประชากรที่เติบโตในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและสังคมที่รวดเร็ว ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิต ทัศนคติ และความต้องการในอนาคตเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ โดยจากการสำรวจของสถาบันวิจัย ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เมื่อปี 2564 ผลวิจัยพบว่า การสร้างครอบครัวไม่ใช่เป้าหมายของคนรุ่นใหม่ และไม่นิยมมีลูก ซึ่งคนรุ่นใหม่นี้รวมหมายถึงกลุ่มคน Generation Y นอกจากนี้ ยังมีความต้องการพึ่งพารัฐ หรือสถานสงเคราะห์ เพื่อให้ดูแลในช่วงท้ายของชีวิตสูง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร อันเป็นกลุ่มวัยแรงงานที่สำคัญ เพื่อที่จะนำไปสู่การวางแผนหาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคม รองรับจำนวนผู้สูงอายุที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี และเพื่อปรับปรุงการจัดสวัสดิการให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มประชากรดังกล่าวที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต ผู้วิจัยจะทำการศึกษา โดยเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย Generation Y (ที่เกิดระหว่าง ปี พ.ศ. 2524 – 2539 หรือ ช่วงอายุระหว่าง 28 ปี – 43 ปี ณ ปี พ.ศ. 2567) ที่อยู่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งจากข้อมูลสำนักงานบริหาร การทะเบียน กรมการปกครอง ในปี 2567 มีประชากร Generation Y ในกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 1,264,862 คน ซึ่งสูงที่สุดในประเทศไทยเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ นอกจากนี้กรุงเทพมหานคร ยังคาดว่าจะเป็นที่ที่มีประชากรสูงอายุมากที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ และเป็นพื้นที่มีระบบสาธารณสุขที่ดีดึงดูดผู้สูงอายุ อีกทั้งยังมีหน่วยงานราชการ และหน่วยงานเอกชนจำนวนมาก ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการได้ข้อมูลที่ครอบคลุมประชากรที่มีความหลากหลาย โดยจะนำผลที่ได้จากการศึกษามาเป็นแนวทางในจัดทำและกำหนดนโยบายจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในอนาคตที่เหมาะสม

⁴ ขานนท์ ศิริธร, “การเปิดรับสื่อและการยอมรับนวัตกรรมของผู้บริโภคเจนเอเรชั่นเอ็กซ์และเจนเอเรชั่นวาย”, (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554), 45.

1.2 คำถามการวิจัย

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ควรเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาลักษณะสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

1.3.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ในเขตพื้นที่เมือง

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย

1.4.1 ทราบลักษณะสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

1.4.2 ได้ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

1.5 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1.5.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้ ทำการศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ (1) การศึกษา (2) สุขภาพอนามัย (3) ที่อยู่อาศัย (4) การทำงานและการมีรายได้ (5) นันทนาการ (6) ความมั่นคงทางสังคม (7) บริการทางสังคม

ซึ่งเป็นไปพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนด

1.5.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่ม Generation Y ซึ่งเป็นบุคคลที่เกิดในปี พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2539 หรือ ปี ค.ศ. 1981 - 1996 (มีอายุระหว่าง 28 - 43 ปี ณ ปี พ.ศ. 2567) ในพื้นที่กรุงเทพมหานครเท่านั้น ซึ่งข้อมูลสำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ในปี 2567 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,264,862 คน โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 20 คน เป็นตัวแทนของ Generation Y เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย

- 1) กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ จำนวน 7 คน
- 2) กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน จำนวน 7 คน
- 3) กลุ่ม Generation Y ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวหรือประกอบอาชีพอิสระ จำนวน 6 คน

1.5.3 ขอบเขตระยะเวลา

ศึกษาภายในระยะเวลา ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ - เมษายน พ.ศ. 2568

1.6 นิยามศัพท์

Generation Y หมายถึง ผู้ที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1981-1996 หรือปี พ.ศ. 2524-2539 มีอายุระหว่าง 28-43 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) เกิดในช่วงที่เทคโนโลยีโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด มีลักษณะนิสัยที่มีความคิดสร้างสรรค์ ทำหลายสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน ค้นคว้าเทคโนโลยี ชอบอิสระ มีความมั่นใจในตนเองสูง แต่งงานช้าลง และมีรูปแบบการใช้ชีวิตเป็นของตนเอง

สวัสดิการสังคม หมายถึง การจัดบริการทางสังคมเพื่อป้องกัน แก้ไข พัฒนา และส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม ให้กับประชาชนหรือกลุ่มบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนในการดำรงชีวิต เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง ถูกต้อง เหมาะสม เป็นธรรม และปฏิบัติตามมาตรฐาน โดยไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง การดำเนินการจัดให้มีบริการทางสังคมหรือกิจกรรม เพื่อให้การส่งเสริม คุ้มครอง ป้องกัน แก้ไข พัฒนา และฟื้นฟูบุคคล ครอบครัว กลุ่ม หรือชุมชน เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี

สวัสดิการสังคมด้านการศึกษา หมายถึง การสนับสนุนด้านการศึกษาในทุกระดับ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต และพัฒนาศักยภาพตนเองได้อย่างเท่าเทียม

สวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัย หมายถึง การจัดการบริการหรือสนับสนุนเพื่อให้ประชาชนมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ปลอดภัย และเหมาะสมกับสภาพชีวิตและรายได้

สวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัย หมายถึง การให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ทั้งด้านการส่งเสริม ป้องกัน รักษา และฟื้นฟูสุขภาพ โดยรัฐหรือองค์กรสาธารณประโยชน์

สวัสดิการด้านการทำงานและการมีรายได้ หมายถึง การส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคง รายได้เพียงพอ และได้รับการคุ้มครองแรงงานอย่างเหมาะสม รวมถึงการประกันการมีงานทำ

สวัสดิการด้านความมั่นคงทางสังคม หมายถึง มาตรการหรือระบบที่รัฐจัดขึ้นเพื่อคุ้มครองประชาชนจากความเสี่ยง เช่น ความเจ็บป่วย ว่างาน อุพพลภาพ ขรภาพ หรือการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่พึ่ง

สวัสดิการด้านบริการสังคม หมายถึง การให้บริการหรือกิจกรรมสนับสนุน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็ก ศูนย์บริการผู้สูงอายุ การให้คำปรึกษา เพื่อช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางในสังคมให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

สวัสดิการด้านนันทนาการ หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ ส่งเสริมสุขภาพจิต พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น กีฬา ศิลปะ วัฒนธรรม หรือกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ตามลำดับดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดการกำหนดนโยบาย (policy making)
- 2.2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดทำนโยบาย (policy formulation)
- 2.3. แนวคิดและทฤษฎีความต้องการของผู้สูงอายุ
- 2.4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ
- 2.5. การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย
- 2.6. แนวคิดรุ่น หรือ Generation
- 2.7. แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในอนาคต กรณีศึกษาต่างประเทศ
- 2.8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดการกำหนดนโยบาย (policy making)

2.1.1 ความหมายของนโยบายสาธารณะ

ได้มีนักวิชาการทางรัฐศาสตร์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความหมายของนโยบายสาธารณะไว้หลากหลาย ดังนี้

โทมัส ดาย ¹ ให้คำนิยามว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลเลือกที่จะทำหรือไม่ทำ

ไอรา ชาร์คานสกี ² นิยามว่า นโยบายสาธารณะ หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลหรือองค์กรของรัฐดำเนินการ เช่น การบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย และการจัดบริการสาธารณะ

¹ Thomas R. Dye, *Understanding Public Policy*, 13th ed. (Boston: Longman, 2011), 2.

² Ira Sharkansky, *Public Administration: Policy-Making in Government Agencies* (Chicago: Rand McNally, 1978), 5.

เจมส์ อี. แอนเดอร์สัน³ กล่าวว่า นโยบายสาธารณะ คือ การกระทำที่มีวัตถุประสงค์ ซึ่งดำเนินการโดยบุคคลหรือกลุ่มที่ควบคุมเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมและสิ่งที่เกี่ยวข้อง

ฉันทวัฒน์ รัตนศักดิ์⁴ ได้ให้ความหมายนโยบายสาธารณะ หมายถึง การตัดสินใจของรัฐบาลในการเลือกแนวทางที่พึงประสงค์เพื่อจะได้นำมาใช้เป็นกรอบในการดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลโดยมีความมุ่งหวังที่จะแก้ไขปัญหา ป้องกันปัญหา รวมทั้งให้เกิดสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่พึงประสงค์ขึ้นในสังคม

จากความหมายนโยบายสาธารณะในทัศนะนักวิชาการหลายท่าน กล่าวโดยสรุปได้ว่านโยบายสาธารณะ หมายถึง การกระทำต่าง ๆ ของรัฐบาลที่มุ่งแก้ไขปัญหาของสังคมและส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยมีกฎหมายรองรับ และมีอำนาจในการบังคับกระทำ

2.1.2 ความหมายของการกำหนดนโยบายสาธารณะ

การกำหนดนโยบายสาธารณะ (Public Policy Making) ได้มีนักวิชาการให้ความหมายไว้อย่างหลากหลายดังนี้

Dror⁵ และ จุมพล หนีมพานิช⁶ กล่าวว่า การกำหนดนโยบายคือการตัดสินใจนโยบายของรัฐที่จะตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน

Lindblom⁷ ระบุว่ากระบวนการทางการเมืองที่เป็นการต่อสู้ของกลุ่มผู้มีความคิดขัดแย้งกัน Ripley & Franklin⁸ มองว่าการกำหนดนโยบายหมายถึงการที่รัฐบาลตัดสินใจและกล่าวว่าจะทำอะไรบ้าง

³ James E. Anderson, *Public Policymaking*, 7th ed. (Boston: Wadsworth Cengage Learning, 2011), 1.

⁴ ฉันทวัฒน์ รัตนศักดิ์, *การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 45.

⁵ Yehezkel Dror, *Public Policymaking Reexamined* (San Francisco: Chandler Publishing Company, 1968), 5.

⁶ จุมพล หนีมพานิช, *การวิเคราะห์นโยบาย: ขอบข่าย แนวคิด ทฤษฎี และกรณีตัวอย่าง* (นนทบุรี: โครงการส่งเสริมการแต่งตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547), 45.

⁷ Charles E. Lindblom, *The Policy-Making Process*, 2nd ed. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1980), 101.

⁸ Randall B. Ripley and Grace A. Franklin, *Congress, the Bureaucracy, and Public Policy* (Homewood, IL: Dorsey Press, 1984), 9.

ปกรณ ปรียากร⁹ เสนอว่าการกำหนดนโยบายสาธารณะเป็นกระบวนการทางการเมืองซึ่งเป็นการต่อรอง การประนีประนอมกันระหว่างกลุ่มอิทธิพลหรือศูนย์รวมอำนาจต่าง ๆ ในระบบการเมือง

ดังนั้น การกำหนดนโยบายสาธารณะจึงมีความเกี่ยวข้องในทางการเมือง และการดำเนินการเชิงเทคนิคต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่นโยบายสาธารณะจะต้องดำเนินผ่านไป ตามลำดับเป็นวงจร เพื่อตอบสนองปัญหาและความต้องการของประชาชนที่สะท้อนถึงประเด็นปัญหาในสังคม

2.1.3 ลักษณะสำคัญของการกำหนดนโยบาย

การกำหนดนโยบายนั้นมีลักษณะสำคัญที่เป็นเครื่องชี้นำในการพิจารณา เพื่อให้เกิดนโยบายที่เหมาะสม ดังนี้¹⁰

1. กลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมในการกำหนดนโยบาย เนื่องจากนโยบายเป็นการตัดสินใจที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องมีบุคคลจากหลากหลายฝ่ายเข้ามาร่วมการตัดสินใจ โดยบุคคลเหล่านี้ต้องมีความรอบรู้ในหลากหลายด้าน และสามารถอภิปรายหรือให้เหตุผลต่อคำถามหรือข้อสงสัยต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

2. ความรู้เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย การกำหนดนโยบายจำเป็นต้องอาศัยบุคคลที่มีความรู้และความเข้าใจที่ครอบคลุมในสองด้านหลัก ได้แก่

2.1 ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาโยบาย (Policy Issue Knowledge) เป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญ จำเป็นต้องมีการรวบรวมและประมวลผลข้อมูลอย่างสมบูรณ์และกว้างขวาง องค์กรที่เข้ามามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐหรือเอกชน ต้องมีหน้าที่จัดหาข้อมูล ทั้งข้อมูลปัจจุบัน ข้อมูลในอดีต และข้อมูลที่คาดการณ์ในอนาคตอย่างเหมาะสม

2.2 ความรู้เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย (Policy Making Knowledge) เป็นความรู้ที่สำคัญสำหรับการวางกรอบนโยบาย เช่น การค้นหาปัญหานโยบาย การค้นหาทางเลือก การวิเคราะห์ทางเลือก และการตัดสินใจในหลักการ บุคคลเหล่านี้ต้องเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาและฝึกอบรมมาโดยเฉพาะ ซึ่งจะมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้การจัดการและการกำหนดนโยบายเป็นไปอย่างสมบูรณ์

⁹ ปกรณ ปรียากร, นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการวิเคราะห์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539), 80.

¹⁰ สมพร เพ็ญจันทร์, นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการปฏิบัติ. (กรุงเทพฯ: บริษัท ออนอาร์ตครีเอชั่น จำกัด, 2552), 86.

3. องค์การในการกำหนดนโยบาย การกำหนดนโยบายเป็นกระบวนการที่ต้องใช้บุคลากรจำนวนมากจากหลากหลายฝ่าย ซึ่งจำเป็นต้องมีการติดต่อประสานงานอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดตั้งหน่วยงานกลางจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยหน่วยงานนี้จะช่วยประสานงานให้มีความคล่องตัวและประสิทธิภาพ มักเป็นหน่วยงานของรัฐบาลที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของการประสานงาน

องค์ประกอบทั้งสามประการที่สำคัญนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบการกำหนดนโยบาย เพื่อให้กระบวนการกำหนดนโยบายเป็นไปอย่างครอบคลุมและมีประสิทธิภาพ

2.1.4 กระบวนการกำหนดนโยบาย

แนวคิดเบื้องต้นเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายสาธารณะเป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมของภาครัฐบาล การตัดสินใจดำเนินการของรัฐบาล การจัดสรรทรัพยากรทั้งหมดในเกิดประโยชน์ต่อประชาชน นักวิชาการหลายท่านกำหนดขั้นตอนในการกำหนดนโยบายไว้มากมาย ดังนี้

Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan ¹¹ ได้จำแนกกระบวนการในการกำหนดนโยบายออกเป็น 7 ขั้นตอน ได้แก่

- (1) ขั้นการค้นหาและรวบรวมข้อมูล
- (2) ขั้นการรับรองและสนับสนุนการกำหนดนโยบาย
- (3) ขั้นการดำเนินงานและการกำหนดนโยบาย
- (4) ขั้นการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม
- (5) ขั้นการนำนโยบายไปประยุกต์ปฏิบัติ
- (6) ขั้นการประเมินผลนโยบาย
- (7) ขั้นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขั้นการแสวงหาทางเลือกเพื่อนโยบาย

Dye, Thomas R. ¹² ได้ระบุถึงกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะว่าเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่อาจสรุปขึ้น เป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ 5 ขั้นตอน คือ

- (1) การระบุปัญหาเป็นขั้นตอนที่มีการแสดงออกถึงความต้องการต่าง ๆ ที่เรียกร้องการกระทำของรัฐบาล

¹¹ Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan, *Power and Society: A Framework for Political Inquiry* (New Haven: Yale University Press, 1970), 150.

¹² Thomas R. Dye, *Understanding Public Policy*, 10th ed. (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2002), 102.

(2) การจัดทำข้อเสนอนโยบายเป็นขั้นตอนที่มีการจัดระเบียบวาระเพื่อให้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางและจัดทำข้อเสนอแผนงานเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหา

(3) การประกาศเป็นนโยบายเป็นขั้นตอนที่มีการคัดเลือกข้อเสนอแนะนโยบายเสริมสร้างแรงสนับสนุนทางการเมืองและการประกาศใช้นโยบาย

(4) การดำเนินการตามนโยบาย เป็นขั้นตอนของการจัดหน่วยงานรับผิดชอบ จัดหาค่าใช้จ่ายหรือบริการที่จำเป็นให้และทำการจัดเก็บภาษีอากร

(5) การประเมินผลในขั้นตอนนี้จะมีการศึกษาแผนงานต่าง ๆ รายงานผลที่เกิดจากแผนงานเหล่านั้นประเมินผลผลกระทบของโครงการที่มีต่อสังคม ทั้งที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและกลุ่มที่ไม่เป็นเป้าหมายด้วย รวมตลอดถึงเสนอแนะแนวทางการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงต่อไป

นอกจากนี้ กุลธณ ธนาพงศธร¹³ อธิบายว่า กระบวนการกำหนดนโยบายประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

(1) การพิจารณาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องการแก้ไข กล่าวคือ ก่อนที่จะมีการกำหนดนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ย่อมจะต้องมีการพิจารณาถึงปัญหาที่จะต้องแก้ไขโดยนโยบายนั้น ๆ

(2) การเสนอความคิดริเริ่ม เป็นขั้นของการเสนอแนะความคิดริเริ่มต่าง ๆ ที่จะป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่ามีคามสำคัญรับด่วนที่สุด

(3) การค้นหารวบรวมข่าวสารข้อมูลและปัจจัยต่าง ๆ เพื่อเป็นหลักประกันได้ว่าความคิดริเริ่มต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปฏิบัติได้และสามารถแก้ไขปัญหาได้สำเร็จตามเป้าหมาย

(4) การยกร่างนโยบายเบื้องต้น เมื่อได้ประมวลรวบรวมข่าวสารข้อมูลและปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องตัดสินใจเอาไว้อย่างคร่าว ๆ โดยอาจที่จะมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ในภายหลัง

(5) การแก้ไขเปลี่ยนแปลงร่างนโยบาย ผู้กำหนดนโยบายควรจะได้รับฟังความคิดเห็นทัศนคติและปฏิกิริยาจากประชาชน กลุ่มชน และองค์กรต่าง ๆ เกี่ยวกับร่างนโยบาย เปิดโอกาสให้ประชาชนและกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ได้แสดงทรรศนะว่าจะยอมรับหรือไม่ยอมรับร่างนโยบายนั้น ๆ

(6) การกำหนดหรือวางนโยบายดำเนินการ วางหรือกำหนดนโยบาย เป็นขั้นสุดท้าย ซึ่งเท่ากับว่าภารกิจในการกำหนดนโยบายใกล้ที่จะสิ้นสุดลงแล้ว

¹³ กุลธณ ธนาพงศธร อังใน สัญญา เคนาภูมิ, “การกำหนดนโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและกระบวนการ,” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี 7, ฉบับที่ 2 (2559), 101-126.

(7) การประกาศใช้นโยบายเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการกำหนดนโยบายและเป็นการเริ่มต้นของการนำเอานโยบายไปปฏิบัติ อาจเป็นการประกาศในรัฐสภาซึ่งถือว่าเป็นการแถลงนโยบายโดยตรงต่อประชาชนหรือโดยผ่านสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นต้น

สมพิศ สุขแสน¹⁴ เสนอว่ากระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะมี 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ได้แก่

(1) การก่อตัวของนโยบายสาธารณะ การก่อตัวของนโยบายหรือการก่อรูปนโยบายเป็นการระบุสภาพปัญหาสาธารณะให้ชัดเจนเสียก่อนว่าปัญหานี้เป็นปัญหาของใคร ใครได้รับความเดือดร้อนบ้าง หากรัฐบาลไม่เข้าไปแก้ไขจะทำให้เกิดผลกระทบอะไรตามมา หากรัฐบาลเข้าไปแก้ไขใครจะได้ประโยชน์ ใครเสียประโยชน์ และใครควรจะเป็นผู้รับผิดชอบในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุผลสำเร็จ การก่อตัวของนโยบายจึงมิใช่เพียงแต่ระบุปัญหาสาธารณะเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการนำนโยบายไปปฏิบัติอีกด้วย

(2) การเตรียมเสนอร่างนโยบาย ขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการวางข้อกำหนดเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของนโยบาย การเสนอทางเลือกของนโยบาย และการจัดทำนโยบาย

(3) การอนุมัติและประกาศเป็นนโยบาย ขั้นตอนนี้ประกอบด้วยการคัดเลือกข้อเสนอ นโยบาย การสร้างเสียงสนับสนุนทางการเมือง และการประกาศใช้นโยบายสาธารณะ

ทั้งนี้ ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ และรุจิภาญจน์ สานนท์¹⁵ ได้อธิบายถึงกระบวนการกำหนดนโยบาย ในส่วนขั้นตอนการกำหนดนโยบาย อันเป็นแนวทางที่การศึกษานโยบายสาธารณะของสาขาวิชารัฐศาสตร์ ที่มุ่งเน้นศึกษาประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

- (1) วาระนโยบาย (Policy Agenda)
- (2) การก่อรูปนโยบาย (Policy Formulation)
- (3) การตัดสินใจนโยบาย (Making Policy Decision)

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ และรุจิภาญจน์ สานนท์, “นโยบายสาธารณะและตัวแบบการกำหนดนโยบายสาธารณะ,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 1, ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2561): 70-81

ภาพที่ 2.1 กระบวนการกำหนดนโยบาย (policy making process)

ที่มา: ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ และรุจิภาญจน์ สานนท์, “นโยบายสาธารณะและตัวแบบการกำหนดนโยบายสาธารณะ,” *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 1, ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม–สิงหาคม 2561): 70–81. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2568, <https://so01.tcithaijo.org/index.php/husolru/view/2381>.

(1) วารชนโยบาย (policy agenda) จากปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างมากมาย จะมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่จะได้รับความสนใจอย่างจริงจังจากผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งปัญหาที่ถูกนำมาพิจารณาจะต้องสำคัญมากกว่าหรือเร่งด่วนกว่าปัญหาอื่น ๆ หรือเป็นวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้ ปัญหาที่ถูกกล่เลาะจากผู้กำหนดนโยบาย แม้เป็นปัญหาที่เล็กน้อยในขณะนั้น อาจนำมาซึ่งการก่อให้เกิดปัญหาเรื้อรังและยิ่งใหญ่ตามมาในภายหลัง

(2) การก่อรูปนโยบาย (policy formulation) เป็นขั้นตอนที่สำคัญของกระบวนการกำหนดนโยบาย โดยเป็นการตัดสินใจว่าอะไรที่เป็นปัญหา ซึ่งมีความสำคัญมากกว่าการตัดสินใจเลือกทางแก้ไขปัญหา โดยความสำคัญของการก่อรูปนโยบายนอกเหนือจากเป็นกระบวนการที่สร้างขึ้นทำให้เกิดความชัดเจนในการมองเห็นปัญหา ทางเลือก แนวทาง และความเป็นไปได้ในมิติต่าง ๆ ของนโยบายแล้ว ยังเป็นขั้นตอนสำคัญที่เป็นการบูรณาการทุกภาคส่วนในการวิเคราะห์ แยกแยะ และแบ่งภาระความรับผิดชอบเพื่อให้เกิดแนวทางการแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรมต่อไป ทั้งนี้ การก่อรูปของนโยบายประกอบไปด้วยกิจกรรม 2 แบบ คือ 1) การตัดสินใจโดยทั่วไปว่าจะทำอะไร และ 2) การร่างกฎหมายหรือระเบียบบริหาร

(3) การตัดสินใจนโยบาย (making policy decision) การตัดสินใจนโยบาย คือ การอนุมัติ การแก้ไข หรือการปฏิเสธทางเลือกที่เสนอ ผ่านกลไกทางการเมืองโดยพรรคกลุ่มผลประโยชน์ รัฐบาล ซึ่งอยู่ในรูปแบบของการประกาศเป็นกฎหมายหรือการออกนโยบายเป็นคำสั่งในการบริหาร เป็นกิจกรรมขั้นตอนสุดท้ายในกระบวนการกำหนดนโยบาย ¹⁶

¹⁶ James E. Anderson, *Public Policymaking* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1984), 44–52.

จากการทบทวนวรรณกรรมสรุปได้ว่ากระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะนักวิชาการมีความคิดเห็นทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งการกำหนดนโยบายต้องมีความสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายหรือเพื่อแก้ไขปัญหาสังคมอย่างหนึ่งอย่างใดอย่างตรงจุด ถือเป็นขั้นแรกก่อนที่นโยบายจะเป็นรูปธรรมเตรียมพร้อมนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะครอบคลุมตั้งแต่การระบุปัญหา การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา การเสนอร่างนโยบาย และการอนุมัติประกาศเป็นนโยบายและสิ่งสำคัญคือการตัดสินใจว่าจะกำหนดนโยบายสาธารณะอย่างไร ต้องอาศัยข้อมูล ใช้เทคนิค และทฤษฎีช่วยตัดสินใจ

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุครั้งนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดการกำหนดนโยบาย (policy making) ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มประชากรสูงอายุในอนาคต เนื่องจากในอนาคต 15-20 ปีข้างหน้า Generation Y จะเป็นกลุ่มประชากรที่เข้าสู่ช่วงวัยเกษียณและกลายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลและบริการด้านสวัสดิการสังคมมากขึ้น การกำหนดนโยบายในการจัดสวัสดิการสังคมจึงมีความสำคัญในการรองรับการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มประชากรนี้ โดยจะต้องมุ่งเน้นไปที่การสร้างระบบสวัสดิการที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มนี้ได้ เช่น การพัฒนาระบบสุขภาพ การสร้างโครงสร้างการเงินสำหรับวัยเกษียณ หรือบริการทางสังคมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ประกอบกับการจัดสวัสดิการดังกล่าวจะต้องคำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังเช่นความท้าทายของการเป็นผู้สูงอายุในยุคดิจิทัลหรือเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดทำนโยบาย

2.2.1 กระบวนการนโยบาย

การจัดทำนโยบายสาธารณะ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนา เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนผ่านการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ และการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง โดยนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศได้กล่าวถึงกระบวนการนโยบายสาธารณะไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

Anderson ¹⁷ ได้ให้กรอบแนวคิดในกระบวนการนโยบายสาธารณะอย่างเป็นลำดับขั้นตอนไว้ 5 ขั้นตอน คือ

¹⁷ Anderson, J. E. *Public Policy-Making* (New York: Praeger, 1975), 26–27.

(1) Problem Formation การก่อตัวของปัญหานโยบาย (policy problem) ปัญหานั้นเป็นปัญหาสาธารณะหรือไม่ ปัญหานั้นเป็นวาระของรัฐบาลที่ต้องกระทำหรือไม่ (policy agenda) โดยคำว่าปัญหา ต้องพิจารณาว่าเป็นปัญหาจริงหรือไม่ เพราะบางครั้งสิ่งที่เราคิดว่าเป็นปัญหา ความจริงอาจไม่เป็นปัญหาก็ได้

(2) Formulation การก่อรูปนโยบาย ขั้นตอนนี้เป็นการกำหนดทางเลือกของนโยบาย (policy alternatives) ว่ามีทางเลือกใดบ้างในการแก้ปัญหา และใครเป็นผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย หากทางเลือกมีหลายทางก็ต้องวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือกด้วย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ต้นทุน ผลประโยชน์ (cost-benefit analysis)

(3) Adoption การตัดสินใจนโยบาย ในขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจว่าทางเลือกต่าง ๆ ที่ได้วิเคราะห์ไว้แล้วจะตัดสินใจเลือกทางเลือกใดหรือนำทางเลือกใดไปบังคับใช้และเป็นที่ต้องการให้เป็น และใครจะเป็นผู้ตัดสินใจนโยบาย

(4) Implementation การนำนโยบายไปปฏิบัติ เมื่อได้ตัดสินใจเลือกนโยบายที่เห็นว่าดีที่สุดแล้ว ก็นำนโยบายที่เลือกแล้วไปปฏิบัติให้บรรลุผล และมีอะไรเป็นผลกระทบต่อเนื่องของนโยบาย

(5) Evaluation การประเมินผลนโยบาย โดยการวัดว่านโยบายมีประสิทธิผลหรือผลกระทบอย่างไรหลังจากนำนโยบายนั้นไปสู่การปฏิบัติ และใครจะเป็นผู้ประเมินผลนโยบาย อะไรคือผลที่ตามมาของนโยบายจากการประเมินผล

ต่อมา James E. Anderson, David W. Brady & Charles Bullock (1984)¹⁸ ได้พัฒนาแนวคิดเดิมและได้เสนอกระบวนการนโยบายสาธารณะใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนได้แก่

- (1) ขั้นตอนก่อตัวของปัญหา หรือขั้นจัดระเบียบวาระนโยบาย (Agenda Setting)
- (2) ขั้นเตรียมพร้อมข้อเสนอร่างนโยบาย (Policy Formulation)
- (3) ขั้นกำหนดเป็นนโยบาย (Policy Adoption)
- (4) ขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation)
- (5) ขั้นประเมินผลนโยบาย (Policy Assessment or Policy Evaluation)

¹⁸ James E. Anderson, David W. Brady, and Charles Bullock, *Public Policy Making: An Introduction*, 2nd ed. (Glenview, IL: Scott, Foresman, 1984), 120.

นอกจากนี้ Charles E. Lindblom เป็นนักวิชาการอีกท่านที่มีแนวคิดตรงกับ James E. Anderson, David W. Brady และ Charles Bullock ซึ่ง Charles E. Lindblom¹⁹ กล่าวว่า กระบวนการนโยบายสาธารณะเป็นกระบวนการทางการเมือง ซึ่งสามารถจำแนกออกได้เป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

- (1) ขั้นตอนก่อตัวของนโยบาย (Agenda Setting)
- (2) ขั้นตอนเตรียมเสนอร่างนโยบาย (Policy Formulation)
- (3) ขั้นตอนกำหนดนโยบาย (Policy Adoption)
- (4) ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation)
- (5) ขั้นตอนประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation)

โดย Charles E. Lindblom ระบุว่าขั้นตอนกระบวนการนโยบายดังกล่าวไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับ เพราะขั้นตอนบางขั้นตอน เช่น ขั้นตอนเตรียมเสนอร่างนโยบาย สามารถดำเนินได้อย่างต่อเนื่องในขณะที่ขั้นตอนการนำนโยบายไปปฏิบัติก็กำลังมีการดำเนินการ เนื่องจากรัฐบาลต้องใช้เวลาไปในการตอบสนองความต้องการของประชาชนโดยการเตรียมเสนอร่างนโยบายใหม่ตลอดเวลา

Thomas R. Dye²⁰ ได้เสนอแนวคิดกระบวนการนโยบายสาธารณะว่าการศึกษานโยบายสาธารณะบ่อยครั้งมุ่งเน้นไปว่านโยบายเกิดขึ้นได้อย่างไร มากกว่าดูเนื้อหา นโยบาย หรือสาเหตุและผลที่ตามมาของนโยบาย ในการศึกษาว่านโยบายต่าง ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร โดยทั่วไปจะพิจารณาชุดของกิจกรรมหรือกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบบการเมือง (political system) ตามนัยของตัวแบบกระบวนการ (process model) คือ การกำหนดนโยบาย (policy making) เกิดขึ้นโดยสามารถระบุขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนสามารถแยกส่วนกันในการตรวจสอบ ได้ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีขั้นตอนดังนี้

(1) Identification การระบุปัญหา นโยบาย ที่เรียกร้องให้รัฐบาลต้องปฏิบัติ ซึ่งส่วนใหญ่ นโยบายมักเกิดจากความคิดเห็น ของประชาชนที่มีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐ แต่บางนโยบายก็เกิดจากความคิดของผู้นำที่ให้การสนับสนุนให้เกิดนโยบายนั้น

(2) Agenda Setting การกำหนดเป็นวาระหรือการเน้นให้ความสนใจไปยังกลุ่มสื่อมวลชนและข้าราชการในปัญหาสาธารณะที่ตกลงกันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจการกำหนดวาระ

¹⁹ Charles E. Lindblom, *The Policy-Making Process*, 2nd ed. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1980), 88.

²⁰ Thomas R. Dye, *Understanding Public Policy*, 9th ed. (Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 1998), 317–318, 330–332.

นี่เป็นการระบุถึงปัญหาของสังคมและกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหาซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุดใน การกำหนดนโยบาย ซึ่งบีบบังคับให้รัฐบาลต้องตัดสินใจกระทำ หรือรัฐบาลอาจไม่ตัดสินใจกระทำตาม ก็ได้ ในขั้นตอนนี้จะมีการระดมความคิดเห็นจากสื่อมวลชนด้วยโดยใช้โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ เพื่อสื่อสารให้คนส่วนใหญ่ทราบถึงนโยบาย

(3) Formulation การก่อรูปนโยบาย ก็คือ การที่ทางเลือกของนโยบายที่ เกี่ยวกับปัญหาได้พัฒนาไปเป็นวาระของรัฐบาล การก่อรูปของนโยบายมักจะมาจากการริเริ่มและมีการ พัฒนานโยบายที่เกิดจากระบบราชการ คณะกรรมการตามกฎหมาย การประชุมของ คณะกรรมการชุดต่าง ๆ องค์การที่ทำหน้าที่วางแผนด้านนโยบาย กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ประธานาธิบดี และรัฐสภา

(4) Legitimation นโยบายที่เกิดขึ้นโดยความชอบธรรมตามกฎหมาย เป็นการกระทำทางการเมืองโดยผ่านพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ประธานาธิบดีและรัฐสภา

(5) Implementation การนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นความต่อเนื่องทาง การเมือง การกำหนดนโยบายไม่ได้จบลงที่การออกเป็นกฎหมายโดยรัฐสภา และการลงนามโดย ประธานาธิบดี จะต้องนำนโยบายไปสู่หน่วยงานของระบบราชการ เพื่อให้ข้าราชการปฏิบัติตาม นโยบายนั้น การนำนโยบายไปปฏิบัติมีความเกี่ยวเนื่องกับทุกกิจกรรม เช่น การจัดองค์กรงานใหม่ การมีหน่วยงานหรือตัวแทนรับผิดชอบ เพื่อให้สามารถดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ การนำนโยบายไปปฏิบัติยังต้องมีรูปแบบและกฎระเบียบเพื่อให้ข้าราชการถือปฏิบัติด้วย

(6) Evaluation การประเมินผลนโยบาย เป็นขั้นตอนสุดท้ายในการกำหนด นโยบาย เพื่อค้นหาว่านโยบายประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเพียงใด ต้นทุนที่ใช้และผลที่ได้รับเป็น อย่างไร เป็นไปตามที่ตั้งใจไว้หรือไม่เป็นไปตามที่ตั้งใจไว้ การประเมินผลจะทำโดยตัวแทนของรัฐบาลเอง ที่ปรึกษาภายนอก สื่อสิ่งพิมพ์ และสาธารณชน

อุทัย เลาหวิเชียร ²¹ ได้เสนอกระบวนการนโยบายสาธารณะ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

(1) การกำหนดปัญหา นโยบายสาธารณะจะมีได้ต่อเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก่อน และปัญหาจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะมีคนเป็นจำนวนมากไม่พอใจในเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง การที่คน ส่วนใหญ่เห็นเป็นปัญหา ควรจะให้กลุ่มคนที่มีหน้าที่รับผิดชอบและกลุ่มอื่น ๆ เห็นว่าเป็นปัญหาด้วย การที่คนหลายฝ่ายเห็นปัญหาอันหนึ่งอย่างเดียวกันและได้มีการเรียกร้องให้แก้ไขปัญหาดังกล่าว ปัญหานั้นก็จะกลายเป็นนโยบายสาธารณะ ดังนั้น ในขั้นของการกำหนดปัญหาจึงมีส่วนเกี่ยวข้องกันกับ

²¹ อุทัย เลาหวิเชียร, รัฐประศาสนศาสตร์: ลักษณะวิชาและมิติต่าง ๆ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2544), 292-301.

หน้าที่ของการกำหนดนโยบาย เพราะปัญหานั้นนำไปสู่การกำหนดนโยบาย จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นขั้นตอนเดียวกันกับเรื่องของการกำหนดนโยบาย

(2) การวิเคราะห์หาทางเลือก เมื่อทราบปัญหาและได้กำหนดเป็นเป้าหมาย จากนั้นก็ทำการวิเคราะห์หาทางเลือกเพื่อการบรรลุเป้าหมาย ในการหาทางเลือกผู้ที่ตัดสินใจจะต้องคำนึงถึง เป้าหมายและค่านิยมให้ชัดเจนแล้วจึงแสวงหาทางเลือกเพื่อบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ซึ่งควรคิดว่าทางเลือกใดดีที่สุดด้วย รวมทั้งการคำนวณเพื่อหาต้นทุนและประโยชน์ที่จะได้รับ ต่อมาจึงมาเปรียบเทียบถึงผลของทุกทางเลือก ซึ่งในที่สุดผู้ตัดสินใจก็จะเลือกทางเลือกที่บรรลุเป้าหมายและค่านิยมที่ดีที่สุดการวิเคราะห์หาทางเลือกดังกล่าว

(3) การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ในขั้นของการวิเคราะห์หาทางเลือกก็เพื่อจะได้นโยบายสาธารณะเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ขั้นของการนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นขั้นที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะนโยบายสาธารณะก็คือ แผนกระดาดจะเป็นความจริงได้ก็ต่อเมื่อการนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

(4) การประเมินผลนโยบาย ขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการนโยบายสาธารณะก็คือ การประเมินผลนโยบาย ซึ่งปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ได้รับความสนใจ ความหมายของการประเมินผล คือ การที่จะตรวจสอบว่าได้มีการบรรลุเป้าหมายของโครงการแค่ไหนและเพียงใด โดยการประเมินผลต้องอาศัยความรู้ทางการวิจัย

ทั้งนี้ แนวคิดของ Michael Howlett และคณะ²² ยังมีมุมมองเพิ่มเติมว่านโยบายยังมีความเชื่อมโยงไปอีกหลายภาคส่วน เช่น เครือข่ายนโยบาย (Policy Network) ภาครัฐ (State) ภาคประชาสังคม (Society) รวมไปถึงการโต้แย้งของคนในชุมชน (Discourse Community) ระบบที่เกี่ยวกับนานาชาติ (International System) ที่ต้องคำนึงถึงผลกระทบในส่วนที่นานาชาติให้ความสนใจอยู่ด้วย เพราะทุกประเทศต้องมีปฏิสัมพันธ์กันในมิติต่าง ๆ และประเทศไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมโลกด้วย

2.2.2 ปัญหากระบวนการจัดทำนโยบายสาธารณะ

นโยบายสาธารณะในประเทศไทยมักจะมีปัญหาในทุก ๆ ขั้นตอน²³ คือ

(1) การกำหนดนโยบายไม่เป็นไปตามขั้นตอนกระบวนการนโยบาย

²² Michael Howlett, M. Ramesh, and Anthony Perl, *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems*, 4th ed. (Oxford: Oxford University Press, 2017), 20–25.

²³ วรณนา วามานนท์, “กระบวนการนโยบายสาธารณะในประเทศไทย,” *วารสารเกษมบัณฑิต* 19, ฉบับพิเศษ (มีนาคม 2561): 197–207, <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jkbu/article/view/86950>.

(2) การตัดสินใจในนโยบายไม่ได้คำนึงในหลาย ๆ มิติทางสังคม และ เศรษฐศาสตร์ในระดับชุมชน

(3) นโยบายไม่มีหลักเหตุผล เป็นการกำหนดนโยบายเพื่อการหาเสียงของพรรคการเมือง ไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

(4) ไม่มีการศึกษาทางเลือกนโยบาย หรือการค้นคว้าวิจัยให้มีข้อมูลเชิงประจักษ์

(5) นโยบายขาดการศึกษาเรื่องผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ขาดการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับรู้ในนโยบายตั้งแต่จุดเริ่มต้น

(6) การตัดสินใจมักเป็นเรื่องของผู้มีอำนาจไม่ใช่ประชาชน บทบาทของกลุ่มการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ ทำให้นโยบายไม่สามารถตอบสนองความต้องการของสาธารณะได้

ทั้งนี้ การแก้ไขควรดำเนินการโดยต้องสร้างเสรีภาพให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ต้องมีหลักคิดเชิงทฤษฎีหรือมีเหตุผลสนับสนุน ควรมีหน่วยงานดำเนินการวิเคราะห์ทางเลือกนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม และวิเคราะห์อย่างมีอาชีพ เปิดโอกาสให้มีเวทีสาธารณะเพื่อการสร้างสรรค์แนวคิดนโยบายนวัตกรรมที่ไม่ยึดติดอยู่ในกรอบเดิม ๆ และการตัดสินใจเลือกนโยบายต้องคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะเป็นที่ตั้ง

จากการทบทวนวรรณกรรมในการจัดทำนโยบายถึงเรื่องกระบวนการนโยบาย (Policy Process) นั้นจะเห็นได้ว่าเรื่องของนโยบายเป็นเรื่องที่มีความสำคัญตั้งแต่จุดเริ่มต้น คือตั้งแต่ก่อตัวของปัญหา หรือขึ้นจัดระเบียบวาระนโยบาย (Agenda Setting) การนำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy Implementation) จนกระทั่งการประเมินผลนโยบาย (Policy Evaluation) ทั้งหมดล้วนเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงกัน ซึ่งควรมองให้ครอบคลุมรายละเอียด เริ่มตั้งแต่การระบุปัญหา การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหา และการวิเคราะห์ปัญหา

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เป็นกระบวนการหนึ่งของการจัดทำนโยบายสาธารณะ ในขั้นตอนการก่อตัวของปัญหา หรือขึ้นจัดระเบียบวาระนโยบาย (Agenda Setting) ซึ่งการกำหนดวาระนโยบาย หรือการกำหนดเงื่อนไขที่เป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนานโยบายสาธารณะนี้ เป็นเรื่องของประโยชน์สาธารณะ (Public Interests) ที่มีผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จากนโยบายสาธารณะนั้น ๆ ดังนั้น การให้ความสำคัญต่อนโยบายสาธารณะตั้งแต่การก่อรูปก่อร่าง หรือการศึกษาแนวทางในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องวางแผนทิศทางและแนวทางในการกำหนดนโยบายตั้งแต่ปัจจุบันเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจวิเคราะห์หาทางเลือกนโยบาย ซึ่งจะเป็นหลักประกันว่าการนำนโยบายไปปฏิบัติจะบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในอนาคต

2.3 แนวคิดและทฤษฎีความต้องการของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุมีลักษณะและความต้องการเฉพาะบุคคลที่แตกต่างกัน การเข้าใจลักษณะเฉพาะตัวของผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนความเป็นปัจเจกบุคคลที่เด่นชัดขึ้นตามอายุ ลักษณะเหล่านี้ก่อให้เกิดความต้องการที่หลากหลายเฉพาะตัว หากความต้องการเหล่านี้ไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม อาจนำไปสู่ปัญหาทางกายภาพและจิตใจที่ซับซ้อน นักวิชาการจึงได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุ ดังนี้

บังอร ธรรมศิริ ²⁴ กล่าวว่า ความต้องการของผู้สูงอายุแต่ละคนอาจแตกต่างกันไปบ้าง ดังนั้น ควรทำความเข้าใจพื้นฐานชีวิตของผู้สูงอายุที่อยู่ในความดูแล โดยครอบครัวจะมีบทบาทสำคัญในเรื่องดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปความต้องการของผู้สูงอายุ พอสรุปได้ดังนี้

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย เป็นความต้องการขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ความต้องการอาหาร การขับถ่าย การพักผ่อนนอนหลับ การมีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย การมีเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมตามฤดูกาล และความต้องการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย

2) ความต้องการทางด้านจิตใจ ผู้สูงอายุต้องการความรัก การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับนับถือ ความเข้าใจ การเห็นอกเห็นใจ และการให้อภัย

3) ความต้องการทางด้านสังคม ผู้สูงอายุยังต้องการมีกิจกรรมทางสังคม เช่น การพบปะเพื่อน การร่วมกิจกรรมทางศาสนา เป็นต้น

4) ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับตนเอง ช่วยเหลือกิจกรรมทางสังคม และทำบุญ รวมทั้งเป็นค่ารักษาพยาบาลเมื่อยามเจ็บป่วย

ศรีทัฬหิม (รัตนโกศล) พานิชพันธ์ ²⁵ ได้แบ่งความต้องการของผู้สูงอายุออกเป็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ความต้องการการสนับสนุนจากครอบครัว (Family Support) ผู้สูงอายุเมื่อถูกปล่อยให้อยู่โดดเดี่ยว หรือแยกตัวอยู่คนเดียว ขาดความมั่นคงทางอารมณ์และทางจิตใจ รวมทั้ง

²⁴ บังอร ธรรมศิริ. อ้างใน พระครูภัทรปัญญาคุณ (เวียง แซ่ฮ้อย), “การศึกษาความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช”, (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), 21–22.

²⁵ ศรีทัฬหิม (รัตนโกศล) พานิชพันธ์, อ้างใน พระครูภัทรปัญญาคุณ (เวียง แซ่ฮ้อย), “การศึกษาความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช”, (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), 23–24.

ทางเศรษฐกิจ จึงต้องหันไปพึ่งการช่วยเหลือจากบุคคลหรือองค์การสังคมสงเคราะห์ภายนอก ครอบครัว ดังนั้น ผู้สูงอายุจึงมีความต้องการการสนับสนุนจากครอบครัวดั้งเดิมของตนควบคู่ไปกับการช่วยเหลือจากภายนอกครอบครัว ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มอาสาสมัคร องค์กรภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือ องค์กรภาคเอกชนทั้งที่เป็นองค์การทางศาสนาและองค์การที่มีโชทางศาสนาก็ได้

2) ความต้องการด้านการประกันรายได้ โดยเฉพาะการประกันสังคมประเภท ประกันชราภาพ เมื่อเข้าสู่วัยชราภาพและเลิกประกอบอาชีพแล้ว จะได้รับบำนาญชราภาพเพื่อช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและมั่นคงปลอดภัยตามควรแก่อัตภาพในบั้นปลายของชีวิต ไม่เป็นภาระของบุตรหลานและสังคม

3) ความต้องการมีชีวิตร่วมในชุมชน โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางประเภทในสังคม สังคมจึงควรให้โอกาสแก่ผู้สูงอายุเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น ให้มีโอกาสได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ในการพัฒนาตนเอง ปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ปรับปรุงวัฒนธรรม และรักษาสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจให้แข็งแรงอยู่เสมอ

4) ความต้องการที่จะลดความพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง หากครอบครัวและสังคม ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในครอบครัวและสังคม จะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้จักพึ่งตนเอง และไม่เป็ภาระแก่สังคมในบั้นปลายของชีวิต

5) ความต้องการทางสังคมของผู้สูงอายุ (The Elderly of Social Needs)

(1) ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว กลุ่มสังคม และสังคม (Sense of Belonging)

(2) ความต้องการการยอมรับและความเคารพยกย่องนับถือจากบุคคลในครอบครัวและสังคม (Sense of Recognition)

(3) ความต้องการเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในสายตาของสมาชิกในครอบครัวของกลุ่ม ของชุมชน และของสังคม (Sense of Importance)

(4) ความต้องการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลในครอบครัว ชุมชน และสังคม และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับลูกหลานในครอบครัวและสังคมได้ (Better Relationships and Adaptation Adjustment)

(5) ความต้องการมีโอกาสดำเนินการที่ตนปรารถนา (Sense of Opportunity)

(6) ความต้องการทางกายและจิตใจ (Physical and Psychological Needs) เป็นความต้องการพื้นฐานที่สุดในชีวิตมนุษย์ เพราะเป็นสิ่งที่ธรรมชาติของร่างกายต้องการเพื่อเสริมสร้างร่างกายให้ดำรงอยู่ได้ ความต้องการด้านร่างกาย ได้แก่ ความต้องการปัจจัย 4 คือ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และการรักษาพยาบาล ส่วนความต้องการด้านจิตใจเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น สัมผัสไม่ได้ แต่รู้สึกได้ เช่น ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Security Needs) ความต้องการได้รับการยอมรับ

นับถือ (Recognition Needs) ความต้องการมีโอกาสดำเนินการ (Opportunity Needs) โดยเฉพาะในเรื่องความสำเร็จของการทำงานในบั้นปลายชีวิต

6) ความต้องการทางเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุได้รับการช่วยเหลือทางการเงินจากบุตรหลานของตน เพื่อสะสมไว้ใช้จ่ายในสภาวะที่ตนเองเจ็บป่วย ผู้สูงอายุต้องการให้รัฐช่วยในการจัดหาอาชีพให้เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้เพื่อตนเองจะได้มีบทบาททางเศรษฐกิจ คือ ความต้องการที่จะช่วยตนเองเพื่อให้พ้นจากสภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจในสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการมีหลักประกันรายได้

ทั้งนี้ อุบลรัตน์ เฟื่องสฤติ²⁶ ได้ระบุความต้องการของผู้สูงอายุที่คล้ายคลึงกัน และความต้องการเหล่านั้นมักเป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญ โดยสามารถสรุปความต้องการของผู้สูงอายุออกเป็น 5 ด้านที่สำคัญ ได้แก่

1) ความต้องการด้านร่างกาย ประกอบไปด้วยความต้องการให้มีสุขภาพแข็งแรง และรู้วิธีการรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรง สามารถทำกิจวัตรประจำวันต่างๆ ได้ด้วยตนเอง และอาจขอความร่วมมือจากบุคคลอื่นเป็นบางครั้ง ต้องการได้รับการรักษาพยาบาลอย่างสมภาค และเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะใช้สิทธิ์การรักษาด้วยบัตร 30 บาทรักษาทุกโรค หรือจ่ายเงินเองก็ตาม ต้องการได้รับการตรวจสุขภาพทางร่างกายจากแพทย์ในด้านต่างๆ เช่น คลื่นหัวใจ เอกซเรย์ปอด ตรวจสอับต่อหิน ตรวจหาระดับน้ำตาลในเลือด มะเร็งปากมดลูก ทดสอบการได้ยินและการมองเห็น เป็นต้น รวมทั้งควรให้มีทีมแพทย์หรือพยาบาลเคลื่อนที่มาให้คำปรึกษา แนะนำ บริการตรวจสุขภาพ รักษาพยาบาล และเยี่ยมเยียนผู้สูงอายุถึงบ้าน นอกจากนี้ยังพบว่าผู้สูงอายุบางรายที่มีความแข็งแรงทางด้านร่างกายลดน้อยลง ต้องการได้รับความช่วยเหลือดูแลจากผู้อื่น เช่น การทำความสะอาดร่างกาย การแต่งตัว การรับประทานอาหาร การขับถ่าย การเดิน เป็นต้น

2) ความต้องการด้านครอบครัว ต้องการให้ลูกหลานรัก เอาใจใส่ ให้ความใกล้ชิด ยกย่องนับถือและยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว มองเห็นคุณค่าของตนเอง และดูแลเป็นอย่างดีในยามป่วยไข้ รวมทั้งต้องการแบ่งเบาภาระของลูกหลาน เช่น การทำงานบ้าน ดูแลลูกหลาน

3) ความต้องการด้านเศรษฐกิจและสังคม ต้องการใช้จ่ายเงิน และสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยการมีบำนาญหรือมีเงินใช้จากรายได้อื่นให้เหมาะสมกับอัตภาพ ต้องการสนับสนุนในเรื่องการรักษาพยาบาลและอุปกรณ์ที่จำเป็น สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น

²⁶ อุบลรัตน์ เฟื่องสฤติ. อ่างใน สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “รายงานวิจัยการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย,” 2558, 18–19.

ค่าอาหารและเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ตลอดจนการจัดหาที่พักอาศัยที่เป็นของตนเอง และที่สำคัญคือ การมอบเบี้ยยังชีพอย่างทั่วถึงและเพียงพอแก่จำนวนผู้สูงอายุ²⁷

4) ความต้องการด้านสังคม ประกอบด้วย การต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมตามความเหมาะสม ต้องการพบปะพูดคุยกับผู้สูงอายุในวัยเดียวกัน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และเป็นสมาชิกหนึ่งของสังคม ได้รับการยอมรับการยกย่องจากสังคม ไม่เป็นภาระกับบุคคลอื่น ช่วยเหลือตนเองได้ดี สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและมั่นคงตามสภาพ²⁸

5) ความต้องการด้านสภาพจิตใจ ประกอบด้วย การได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ดูแลจากบุคคลทั้งในครอบครัวและสังคม มีเงินใช้ ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ซึ่งเป็นความต้องการทางด้านจิตใจโดยตรง

นอกจากนี้แล้ว สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย²⁹ ยังระบุอย่างสอดคล้องกับ ข้อค้นพบจากแหล่งอื่นว่า ผู้สูงอายุอาจมีความต้องการที่แตกต่างออกไปจากความต้องการของผู้อื่น 4 ด้าน คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการทางด้านจิตใจ ความต้องการทางสังคมกับ เศรษฐกิจ และความต้องการด้านสวัสดิการ รายละเอียดต่อไปนี้

1) ความต้องการทางร่างกายของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ต้องการมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ มีผู้ช่วยเหลือดูแลอย่างใกล้ชิด มีที่อยู่อาศัยที่สะอาด อากาศดี สิ่งแวดล้อมดี มีอาหารการกินที่ถูกต้องสุขลักษณะตามวัย มีผู้ดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดยามเมื่อเจ็บป่วย ได้รับการตรวจสุขภาพและรักษาพยาบาลที่สะดวกรวดเร็วทันที่ ได้รับบริการรักษาพยาบาลแบบให้เปล่าจากรัฐ ได้พักผ่อนนอนหลับอย่างเพียงพอ การออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อป้องกันอุบัติเหตุ

2) ความต้องการทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะปรับจิตใจ อารมณ์ไปตาม การเปลี่ยนแปลงของร่างกายและสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะมีการปรับปรุงและพัฒนาจิตใจของตนเองให้เป็นไปในทางที่ดีมากขึ้น สามารถควบคุมจิตใจได้ดีกว่าหนุ่มสาว ดังนั้น

²⁷ รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว, *การเมืองกับการบริหาร: แนวความคิดเชิงวิเคราะห์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ บางกอกบล็อก, 2545), 30–32.

²⁸ วิรัตน์ คำศรีจันทร์และคณะ, *นโยบายสาธารณะ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), 115–116.

²⁹ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “รายงานวิจัยการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย,” 2558, 19.

เมื่อคนเราอายุมากขึ้น ความสุขุมเยือกเย็นจะมีมากขึ้นด้วย แต่การแสดงออกจะขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละบุคคล การศึกษา ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตของคน ๆ นั้น

3) ความต้องการทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ต้องการได้รับความสนใจจากผู้อื่น ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว สังคม และหมู่คณะ ต้องการช่วยเหลือสังคมและมีบทบาทในสังคมตามความถนัด ต้องการสนับสนุนช่วยเหลือจากครอบครัวและสังคมทั้งทางความเป็นอยู่ ต้องการรายได้และบริการจากรัฐ ต้องการมีชีวิตอยู่ในชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนและสังคม ต้องการลดการพึ่งพาคนอื่นให้น้อยลง ไม่ต้องการความเมตตาสงสาร และต้องการการประกันรายได้และประกันสุขภาพ เป็นต้น

4) ความต้องการด้านสวัสดิการ ประกอบด้วย ความต้องการบ้านพักฉุกเฉิน ความต้องการกองทุนส่งเสริมสวัสดิการผู้สูงอายุ ความต้องการด้านการลดค่ารักษาพยาบาล ความต้องการลดค่าโดยสารเดินทาง ความต้องการศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ ความต้องการการบริการเคลื่อนที่ และความต้องการรับการรักษาจากสถานอนามัยประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ความต้องการของผู้สูงอายุสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ความต้องการด้านร่างกาย (Physical Needs) เป็นความต้องการมีสุขภาพที่สมบูรณ์และการดูแลรักษาที่เหมาะสม รวมถึงการได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี เช่น ตรวจคลื่นหัวใจ เอกซเรย์ปอด ตรวจหาน้ำตาลในเลือด หรือการทดสอบมะเร็งปากมดลูก และได้รับความช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวัน เช่น การรับประทานอาหาร การแต่งตัว การขับถ่าย และการเดินในกรณีที่ย่ำร่างกายอ่อนแอ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น สิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย และการออกกำลังกายที่เหมาะสม 2) ความต้องการด้านจิตใจ (Psychological Needs) เป็นความต้องการได้รับความรักและการยอมรับ ได้รับการเอาใจใส่จากผู้ดูแล ได้พัฒนาตนเองการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริมความภูมิใจในตนเองและการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน รวมถึงการรับรู้ถึงความปลอดภัยในชีวิตและความสงบสุขทางอารมณ์ 3) ความต้องการด้านสังคม (Social Needs) โดยการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมต้องการมีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับคนในชุมชน เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมศาสนา การพบปะเพื่อน และการยอมรับจากสังคม 4) ความต้องการด้านเศรษฐกิจ (Economic Needs) โดยการมีรายได้ที่เพียงพอ เช่น บำเหน็จบำนาญ การช่วยเหลือค่าใช้จ่ายจากครอบครัว หรือการสนับสนุนจากภาครัฐในรูปแบบเบี้ยยังชีพ พร้อมทั้งเงินเพื่อการรักษาพยาบาล การทำบุญ หรือการดูแลชีวิตประจำวัน และ 5) ความต้องการด้านสวัสดิการ (Welfare Needs) การสนับสนุนจากรัฐ การบริการทางการแพทย์ที่ทั่วถึง เช่น การรักษาฟรี การลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง หรือการจัดหาอุปกรณ์ช่วยเหลือทางการแพทย์ ที่พักพิงและบริการพิเศษ เช่น บ้านพักฉุกเฉิน หรือศูนย์บริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ

2.4.1 ความหมายของสวัสดิการสังคม

นักวิชาการไทยและต่างประเทศได้ให้นิยามและความหมายของการจัดสวัสดิการไว้แตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับความรู้ การให้คุณค่าแนวคิดที่แตกต่างกัน ดังนี้

เฟเดอริโก (Federico)³⁰ อธิบายว่า “สวัสดิการสังคม” เป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งในสังคม ในขณะที่ทุกสังคมมักจะประกอบด้วยอย่างน้อย 5 สถาบันหลัก ได้แก่ (1) สถาบันครอบครัว (2) สถาบันการศึกษา (3) สถาบันศาสนา (4) สถาบันการเมือง (5) สถาบันเศรษฐกิจ สวัสดิการสังคมถือเป็นสถาบันที่ 6 ของสังคม ที่มีหน้าที่สำคัญและเด่นชัดในสังคม และมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแยกไม่ออกกับสถาบันทางสังคมทั้ง 5 สถาบันข้างต้น

ร็อดโฟ (Rocheft)³¹ กล่าวว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึง ระบบการจัดสรรของสังคม ให้กับคนในสังคมที่มีความจำเป็น ซึ่งสังคมจะต้องปกป้องกลุ่มคนที่เดือดร้อนและจำเป็น ขณะเดียวกันก็ต้องปกป้องสังคมจากกลุ่มที่เดือดร้อนและคนในสังคม องค์ประกอบสำคัญของสวัสดิการสังคมที่สำคัญมี 4 อย่าง ได้แก่ (1) ระบบการให้การสงเคราะห์ (2) การจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม (3) สถาบันทางสังคม (4) กฎเกณฑ์การให้การสงเคราะห์

กู๊ด (Goode)³² ให้ความหมายว่า “สวัสดิการสังคม” เป็นระบบการให้การช่วยเหลือโดยจัดสรรให้ในรูปของสิ่งของและบริการไปสู่บุคคล กลุ่มคนต่างๆ โดยผ่านสถาบันทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โบสถ์ สหภาพแรงงาน รัฐ กู๊ด เชื่อว่า “สวัสดิการสังคม” ต้องปกป้องคุ้มครองผู้ยากไร้ ดังนั้นสวัสดิการสังคมจึงมีความหมายมากกว่าการกินดี อยู่ดี ทางเศรษฐกิจของปัจเจกบุคคล แต่รวมถึงความคิดในการปกป้องคุ้มครองผู้ยากไร้ เช่นเดียวกับเป็นการปกป้องสังคมจากผู้ยากไร้ด้วย

กล่าวคือ เฟเดอริโก (Federico) ร็อดโฟ (Rocheft) และ กู๊ด (Goode) ได้ให้ความหมายสวัสดิการสังคมเป็นสถาบันทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับรีด (Reid)³³ ได้ให้นิยาม

³⁰ Federico, John. อ้างใน ระพีพรรณ คำหอม, *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค, 2549), 75-82.

³¹ Rocheft, David A, *Social Welfare Systems: An Analysis* (New York: Social Press, 1995), 23.

³² Goode, William J. *The Foundations of Social Welfare*. (Boston: Beacon Press, 1972), 45.

³³ Reid, *Social Welfare: A Moral Obligation* (London: Routledge, 1985), 120.

“สวัสดิการสังคม” คือ ความคิดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นพันธะทางจริยธรรมทางสังคมที่จะช่วยเหลือผู้ยากไร้ในลักษณะของกิจกรรมที่จัดระบบ โดยผ่านนโยบายและแผนงานของรัฐ เพื่อตอบสนองปัญหาสังคมที่เห็นได้ เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของผู้ที่อยู่ในภาวะเสี่ยงทางสังคม

สำหรับนักวิชาการที่ให้นิยามความหมายสวัสดิการสังคม โดยการใช้เกณฑ์ความหมายเฉพาะเจาะจงในรูปของโครงการ หรือกิจกรรม (Project or Activities or Services) นักวิชาการที่ให้ความหมายของสวัสดิการสังคม โดยใช้เกณฑ์ความหมายเฉพาะเจาะจงในรูปของโครงการ ได้แก่

Encyclopedia of Social Work ³⁴ ให้นิยามว่า “สวัสดิการสังคม” หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและอาสาสมัคร เพื่อมุ่งป้องกันและขจัดปัญหาสังคม หรือปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล กลุ่ม และชุมชน กิจกรรมดังกล่าวนี้ใช้บุคลากร นักวิชาชีพที่เกี่ยวข้องอย่างมากมาย อาทิ แพทย์ พยาบาล นักกฎหมาย นักการศึกษา วิศวกร นักบริหาร นักสังคมสงเคราะห์ ตลอดจนผู้ช่วยนักวิชาชีพในสาขาต่างๆ (paraprofessional)

สอดคล้องกับ ศ.นิคม จันทรวิทุร ³⁵ “สวัสดิการสังคม” หมายถึง โครงการของรัฐ หรือสังคมจัดขึ้น เพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยทางเศรษฐกิจและสังคม และไม่สามารถช่วยตนเองได้ ได้แก่ เด็กกำพร้า เด็กอนาถาไร้ที่พึ่ง เด็กเร่ร่อนไร้ที่พึ่ง และคนยากจนที่ขาดรายได้ในการครองชีพ คนชรา คนพิการ และผู้ประสบภัยต่าง ๆ เป็นต้น โครงการนี้ส่วนใหญ่ดำเนินการโดยรัฐ เรียกว่า “การประชาสงเคราะห์” สำหรับโครงการที่ดำเนินการโดยองค์กรเอกชน เรียกว่า “การสังคมสงเคราะห์” สวัสดิการสังคมเป็นโครงการที่ผู้ได้รับประโยชน์ไม่ต้องออกเงินสมทบ โดยได้เงินค่าใช้จ่ายจากงบประมาณของรัฐ และการบริจาคในกรณีที่เป็นโครงการที่ดำเนินการโดยองค์กรเอกชน

นอกจากนี้ ยังมีนักวิชาการที่นิยามความหมาย “สวัสดิการสังคม” ที่ใช้เกณฑ์สวัสดิการสังคมเป็นวัตถุประสงค์ (Aims) โดยเชื่อว่า สวัสดิการสังคมเป็นเป้าหมายการทำงานเพื่อใช้งานสวัสดิการสังคม เป็นเครื่องมือที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม ซึ่งมีนักวิชาการที่ให้ความหมายลักษณะนี้ คือ

³⁴ Terry Mizrahi and Larry E. Davis, eds., *Encyclopedia of Social Work*, 20th ed. (New York: Oxford University Press, 2008), 45.

³⁵ นิคม จันทรวิทุร, *แนวคิดและหลักการสวัสดิการสังคมในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), 45.

วิจิตร ระวังค์ ³⁶ ได้ให้ความหมายของสวัสดิการสังคมว่า หมายถึงกิจกรรมที่รัฐบาลและเอกชนทุกระดับจัดให้มีขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อประกันความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน โดยอาศัยผู้ปฏิบัติงานที่มีความรู้จากหลายสาขา โดยเฉพาะแต่นักสังคมสงเคราะห์เท่านั้น ทั้งนี้ จุดศูนย์กลางของงานสวัสดิการสังคมคือประชาชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีและมีหลักประกัน งานสวัสดิการสังคมไม่เพียงแต่จะช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาแก่บุคคลที่ประสบความเดือดร้อนเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงมาตรการป้องกันและส่งเสริมสวัสดิการสังคมให้ดีขึ้นด้วยประการสำคัญ สวัสดิการสังคมถือเป็นส่วนหนึ่งของงานพัฒนาสังคม

และจากนิยามความหมายการจัดสวัสดิการสังคมของ มาริสสา ภูเพ็ชร ³⁷ คือ การกำหนดเกณฑ์คุณภาพชีวิตที่ดี หรือการอยู่ดี กินดี (Quality of Life or Well - being) ควบคู่กับการใช้นโยบายทางสังคม เพื่อสร้างระบบบริการสังคมอย่าง ครอบคลุม เพื่อนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของมนุษย์และความมั่นคงทางสังคมโดยรวม ความหมายในลักษณะดังกล่าวใช้เกณฑ์คุณภาพชีวิตที่ดี หรือการอยู่ดี กินดี (Quality of Life or Well - being) โดยมีนักวิชาการไทยและต่างประเทศที่ได้ให้ความหมายในลักษณะเดียวกัน ดังนี้

Encyclopedia Britannica ³⁸ ให้ความหมาย “สวัสดิการสังคม” หมายถึง การปฏิบัติจัดทำทั้งหลาย ไม่ว่าโดยส่วนราชการหรือเอกชน เป็นการปฏิบัติจัดทำเพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่มชน และชุมชนให้มีมาตรฐานการครองชีพอันดี มีสุขภาพและสังคมที่น่าพึงพอใจ โดยมุ่งให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ และช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมเดียวกันได้ต่อไป

วันทนี วาสิกะสิน และคณะ ³⁹ เห็นว่า สวัสดิการสังคมเป็นเรื่องของทุกคนในสังคม เนื่องจากคำว่า “สวัสดิการ” หรือ “สวัสดิภาพ” มีความหมายถึงการอยู่ดี กินดีของทุกคน (Social Well-being) ไม่ใช่เฉพาะผู้ยากไร้เท่านั้น คนทุกคนที่เกิดมาบนโลกนี้ ตามปณิธานสากลว่า

³⁶ วิจิตร ระวังค์, อ้างใน พระครูภัทรปัญญาคุณ (เวียง แซ่ฮ้อย), “การศึกษาความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช,” (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), 45.

³⁷ มาริสสา ภูเพ็ชร. อ้างใน สุนทรี สุวรรณรงค์, “การจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี”, (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี), 2566, 9.

³⁸ Encyclopedia Britannica. อ้างใน ระพีพรรณ คำหอม, *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค, 2549), 78.

³⁹ วันทนี วาสิกะสิน และคณะ, *สวัสดิการสังคม: ความหมายและการจัดการ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), 60–61.

ด้วยสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติ ระบุว่ามนุษย์ทุกคนมีสิทธิได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นสิทธิที่ทุกคนต้องได้รับ และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดบริการต่าง ๆ ให้ประชาชน ความต้องการขั้นพื้นฐาน หมายถึง อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค รัฐมีหน้าที่จัดหาที่อยู่อาศัยให้ประชาชน รวมถึงจัดให้มีงานทำ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอสำหรับการจัดหาอาหาร เสื้อผ้า และยารักษาโรค อีกทั้งต้องจัดให้มีสถานพยาบาลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้

เรณู โชติติติก ⁴⁰ ได้ให้ความหมายที่เพิ่มเติมนอกเหนือจากความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเพิ่มว่า พื้นฐานในเรื่องสวัสดิการสังคมจะต้องประกอบด้วย มีหลักประกันรายได้ขั้นต่ำ มีการจัดหาบ้านช่องที่พักอาศัยของประชาชน มีบริการในเรื่องสุขภาพของประชาชน มีระบบการประกันสังคม

คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ⁴¹ ได้นิยาม “สวัสดิการสังคม” ว่าหมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม อันเนื่องมาจากการที่ประชาชนไม่สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ หรือไม่สามารถปรับตัวเข้ากับระบบของสังคม และไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมของตนเองได้ ทั้งนี้โดยที่บริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน และความมั่นคงทางสังคมในระดับมาตรฐานเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ต่อมาคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ⁴² ได้ปรับนิยามความหมายของสวัสดิการสังคม (Social welfare) ในแผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2545 – 2549) ว่าหมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาสังคม รวมทั้งการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน โดยบริการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชนให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ทั้งในด้านการศึกษาที่ดี การมีสุขภาพอนามัย การมีที่อยู่อาศัย การมีงานทำ การมีรายได้ การมีสวัสดิการแรงงาน การมีความมั่นคงทางสังคม การมีนันทนาการ และบริการทางสังคมทั่วไป โดยระบบการจัดบริการสังคมต้อง

⁴⁰ เรณู โชติติติก, *พื้นฐานของสวัสดิการสังคมในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2555), อ้างใน *การศึกษานโยบายสวัสดิการสังคมของประเทศไทย* (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2563), 45.

⁴¹ คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ, *แผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ พ.ศ. 2535-2539* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งชาติ, 2535), 25.

⁴² คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ, *แผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ พ.ศ. 2535-2539* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งชาติ, 2535), 30.

คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ประชาชนต้องได้รับ และเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดบริการสังคมในทุกระดับ

นอกจากนี้ ความหมายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546⁴³ ได้ให้ความหมาย “สวัสดิการสังคม” หมายถึง ระบบการจัดบริการสังคม ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนา และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสมเป็นธรรม และให้เป็นไปตามมาตรฐานทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรม และบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนจะต้องได้รับ และมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคมทุกระดับ

กล่าวโดยสรุปการจัดสวัสดิการสังคม หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่รัฐบาลหรือเอกชนทุกระดับจัดขึ้น ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อมุ่งจัดบริการและประกันความเป็นอยู่ที่ดีของบุคคล กลุ่ม ชุมชน เป็นการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม ให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและความมั่นคง ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับสถาบันหลัก เช่น ครอบครัว การศึกษา และเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังรวมถึงการปกป้องสังคมจากผลกระทบของความยากจน ซึ่งครอบคลุมกิจกรรมที่จัดโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน เช่น การจัดบริการทางสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น สุขภาพ การศึกษา และที่อยู่อาศัย ทั้งนี้ สวัสดิการสังคมถือเป็นพันธะทางจริยธรรมของสังคมในการดูแลสมาชิกทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

2.4.2 องค์ประกอบงานสวัสดิการสังคม

องค์ประกอบของสวัสดิการสังคมโดยทั่วไปมีการใช้ใน 2 ลักษณะ⁴⁴ ได้แก่

1) องค์ประกอบของสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง แบ่งเป็น 8 ด้าน ได้แก่ การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมี รายได้ ความมั่นคงทางสังคม บริการทางสังคม นันทนาการ และ กระบวนการยุติธรรม

⁴³ ประเทศไทย. พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546, ราชกิจจานุเบกษา, เล่ม 120 ตอนที่ 96 ก (11 ตุลาคม 2546): 1.

⁴⁴ จิรัชยา เจียวกิก และคณะ. วัชรารณณ์ จันทนุกูล และสัญญา เคนาภูมิ, “แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมระดับชุมชนอย่างยั่งยืน,” *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่* 8, ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2559): 3-14.

2) องค์ประกอบของสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ แบ่งตามพระราชบัญญัติความมั่นคงทางสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา (Social Security Act) แบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ บริการประกันสังคม (Social Insurance) บริการสงเคราะห์ (Public Assistance) และบริการสังคม (Social Services)

กล่าวโดยสรุปองค์ประกอบงานสวัสดิการสังคม แบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะกว้างและลักษณะแคบ กล่าวคือ องค์ประกอบงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง (Broad Welfare) จะครอบคลุมมิติต่าง ๆ ของชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกกลุ่ม และองค์ประกอบงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ (Narrow Welfare) มุ่งเน้นเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่มีความจำเป็น

สำหรับสังคมไทย มีการนำองค์ประกอบของสวัสดิการสังคมมาใช้ใน 2 ลักษณะ คือ ด้านกว้างและด้านแคบแต่โดยทั่วไปแล้ว สังคมไทยมักจะรู้จักบริการในลักษณะแคบ โดยบริการประกันสังคมถือเป็นบริการที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางสังคมให้กับลูกจ้างและผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมีการพัฒนาและขยายความครอบคลุม รวมถึงสิทธิประโยชน์ที่ทดแทนได้มากขึ้น ขณะเดียวกัน บริการสงเคราะห์ยังคงเป็นบริการที่รัฐต้องจัดสรรงบประมาณเพื่อช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมาย เช่น เด็ก ผู้เดือดร้อน และผู้ด้อยโอกาส ในปัจจุบันรัฐพยายามนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กรภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาร่วมรับผิดชอบในระบบสวัสดิการสังคมมากยิ่งขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนในระบบดังกล่าว⁴⁵

2.4.3 ขอบเขตการจัดการสวัสดิการ

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁴⁶ และ ระเบียบพรณ คำหอม⁴⁷ ได้กล่าวถึงองค์ประกอบงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง แบ่งเป็น 7 ด้าน ได้แก่

- 1) การศึกษา (Education)
- 2) สุขภาพอนามัย (Health)
- 3) ที่อยู่อาศัย (Housing)

⁴⁵ วุฒิสภา วุฒิสภา และสัญญา เคนาภูมิ, “แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมระดับชุมชน อย่างยั่งยืน,” วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ 8, ฉบับที่ 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2559): 3-14.

⁴⁶ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, องค์ประกอบงานสวัสดิการสังคม ในลักษณะกว้าง (กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, พ.ศ. 2560), 15.

⁴⁷ ระเบียบพรณ คำหอม, การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ: สถาบันการศึกษา, 2554), 15.

- 4) การทำงานและการมีรายได้ (Employment and Income Maintenance)
- 5) มั่นคงทางสังคม (Social Security)
- 6) บริการสังคม (Social Services)
- 7) นันทนาการ (Recreation)

นอกจากนี้ พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2550 ได้กล่าวถึง ขอบเขตการจัดสวัสดิการสังคมและลักษณะหรือรูปแบบ และวิธีการในการดำเนินการจัดสวัสดิการสังคมไว้ในหมวด 1 แนวทางการจัดสวัสดิการสังคม ในมาตรา 3 และมาตรา 5 โดยสรุปได้ว่า ขอบเขตสาขาที่เกี่ยวข้องกับแนวการจัดสวัสดิการสังคม ตามความจำเป็นและเหมาะสม มี 7 ด้าน ได้แก่

- 1) การศึกษา
- 2) สุขภาพอนามัย
- 3) ที่อยู่อาศัย
- 4) การทำงานและการมีรายได้ (การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพ)
- 5) นันทนาการ
- 6) กระบวนการยุติธรรม
- 7) บริการสังคมทั่วไป

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร ⁴⁸ ได้กล่าวถึงขอบเขตงานสวัสดิการสังคมในความหมายแคบ ดังนี้

1) การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคง ในการดำรงชีวิต ค้ำครองลูกจ้าง ให้ประโยชน์ทดแทนในกรณีเจ็บป่วยหรือประสบอันตราย ทุพพลภาพเสียชีวิต อันมิใช่เนื่องมาจากการทำงาน การคลอดบุตร การประกันกรณีชราภาพ และการสงเคราะห์บุตรของลูกจ้าง โดยรัฐได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายให้ความคุ้มครอง

2) การช่วยเหลือสาธารณะ (Public Assistance) เป็นบริการที่จัดขึ้นสำหรับผู้ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ผู้ยากไร้ ผู้ที่ต้องพึ่งพิงผู้อื่น และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เป็นลักษณะ การสงเคราะห์แบบให้เปล่า ในรูปของเงิน สิ่งของ การให้คำปรึกษาแนะนำ และบริการต่างๆ

3) บริการสังคม (Social Service) เป็นบริการที่จัดขึ้นโดยภาครัฐและเอกชนเพื่อ ตอบสนองความต้องการของประชาชน นอกจากนี้เมื่อแบ่งลักษณะขอบเขตงานสวัสดิการสังคมใน ลักษณะความหมายกว้าง โดยแบ่งตามลักษณะบริการสังคม สามารถแบ่งเป็น 6 ประเภท ดังนี้

⁴⁸ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, *การจัดสวัสดิการสังคม* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), 12-14.

(1) สุขภาพอนามัย (Health) เป็นบริการด้านสุขภาพอนามัยและการสาธารณสุข โภชนาการและมาตรการต่างๆ ในการป้องกัน แก้ไข และฟื้นฟูสุขภาพของประชาชน

(2) การศึกษา (Education) เป็นบริการที่จัดให้สำหรับประชาชนทุกคนที่อย่างน้อยต้องได้รับการศึกษาภาคบังคับจากรัฐ และบริการด้านการศึกษานี้มีทั้งการศึกษาในโรงเรียน และนอกโรงเรียน

(3) ที่อยู่อาศัย (Housing) เป็นบริการที่รัฐจัดการและดูแลด้านที่อยู่อาศัยให้กับประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีรายได้น้อย

(4) การมีงานทำและมีรายได้ (Employment and Income Maintenance) เป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำ คุ้มครองการทำงาน รายได้และประกันสังคม

(5) บริการสังคม (Social Service) เป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อสร้างเสริมความสมบูรณ์ในด้านการดำเนินชีวิตของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

(6) นันทนาการ (Recreation) เป็นบริการที่เกี่ยวกับการสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคมให้แก่ผู้ใช้บริการ เช่น บริการห้องสมุด บริการด้านกีฬา ดนตรี ภาพยนตร์ การออกกำลังกาย และรวมทั้งงานอดิเรกอื่นๆ

ทัศนีย์ ลักษณะวิชชัช ⁴⁹ ได้ระบุขอบเขตของงานสวัสดิการสังคมเพิ่มเติม ได้แก่ การศึกษา สุขภาพอนามัย การประกันรายได้ การมีงานทำและรายได้ สวัสดิการแรงงาน ที่อยู่อาศัย ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคงทางสังคม นันทนาการ และบริการสังคมปัจเจกบุคคล

Midgley ⁵⁰ ได้กล่าวว่า บริการสังคม 5 ด้านใหญ่ (“Big Five” Social Services) ที่สถาบันรัฐสวัสดิการนิยมจัด มีดังนี้ (1) โครงการประกันรายได้ เช่น การประกันสังคม (Social Insurance) และการประชาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) (2) บริการสุขภาพ (Health Services) (3) โครงการทางการศึกษา (Educational Programs) (4) ที่อยู่อาศัย (Housing) (5) บริการสังคมสงเคราะห์ หรือ บริการสังคมปัจเจกบุคคล (Social Work Services หรือ Personal Social Services) นอกจากนี้ Midgley ยังกล่าวว่า บริการแก้ไขผู้กระทำความผิด

⁴⁹ ทัศนีย์ ลักษณะวิชชัช, อ้างใน วัชรภรณ์ จันทนกุล และสัญญา เคนาภูมิ, “แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมระดับชุมชนอย่างยั่งยืน [The Approach to Sustainable Community Social Welfare],” วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ 8, ฉบับที่ 4 (2558): 3–14.

⁵⁰ James Midgley, *Social Welfare in Global Context* (Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, 1997), 4–5.

(Correctional Services), โครงการโภชนาการ (Nutrition Programs), การวางแผนครอบครัว (Family Planning) และบริการสังคมอื่น ๆ มักถูกละเลยและไม่ได้ระบุในนโยบายสังคมอย่างชัดเจน

จากการทบทวนวรรณกรรมขอบเขตการจัดสวัสดิการมีทั้งความหมายกว้างและความหมายแคบ ซึ่งขอบเขตการจัดการสวัสดิการสังคมในความหมายแคบจะเน้นการสร้างหลักประกันความมั่นคง การบริการหรือการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ เช่น คนพิการ ผู้สูงอายุ หรือผู้ที่มีรายได้น้อย โดยการจัดการในลักษณะนี้จะเจาะจงและมุ่งเน้นการแก้ปัญหาเฉพาะกลุ่ม เช่น การสนับสนุนเงินช่วยเหลือ การฝึกอาชีพ หรือการจัดหาที่อยู่ ในส่วนผู้ศึกษามองขอบเขตการจัดสวัสดิการสังคมในความหมายกว้าง ซึ่งเป็นการจัดสวัสดิการที่มุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรและบริการที่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร โดยรวมถึงการสนับสนุนด้านการศึกษา สุขภาพ อนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ ความมั่นคงทางสังคม บริการนันทนาการ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความเสมอภาคในสังคม ซึ่งเป็นขอบเขตการจัดสวัสดิการที่เป็นที่นิยม เนื่องจากมีขอบเขตที่ครอบคลุมสังคมโดยรวม

2.5 การจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในประเทศไทย

2.5.1 รูปแบบระบบการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในประเทศไทย

ระบบสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทยที่มีอยู่ในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้

1) การประกันสังคม (Social Insurance) เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการดำรงชีวิตและคุ้มครองลูกจ้าง ปัญหาการขาดรายได้เมื่อเกษียณอายุการทำงาน สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ผู้สูงอายุได้รับการเกื้อหนุนจากครอบครัวน้อยลง ปัญหาสุขภาพที่เรื้อรังส่งผลให้ตัวเลขค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลสูง เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญและอาจรุนแรงมากยิ่งขึ้น หากไม่มีการวางแผนเพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหา การสร้างหลักประกันทางเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ระบบประกันสังคมในประเทศไทยประกอบด้วยกองทุนต่าง ๆ ดังนี้

(1) กองทุนประกันสังคมกรณีชราภาพ เป็นการส่งเสริมการออมสำหรับกลุ่มแรงงานที่เป็นลูกจ้างในภาคเอกชนของกระทรวงแรงงาน

(2) กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) เป็นการออมภาคบังคับสำหรับกลุ่มข้าราชการ

(3) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพสำหรับลูกจ้างประจำของส่วนราชการซึ่งจดทะเบียน (กสจ.) ผลประโยชน์ที่ได้รับ คือ เงินบำเหน็จลูกจ้างและเงินที่สมาชิกส่งสมทบเข้ากองทุน

(4) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการออมแบบสมัครใจ

(5) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ เป็นการออมแบบสมัครใจ สำหรับกลุ่มประชาชนทั่วไปที่มีกำลังการออมมาก

(6) กองทุนสงเคราะห์ครูใหญ่และครูโรงเรียนเอกชนซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งขึ้นเป็นการออมภาคบังคับ

(7) กองทุนทวีสุข เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นโดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรออมเงินไว้ใช้เป็นสวัสดิการแก่ตนเองและครอบครัว

(8) กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นการส่งเสริมการออมในระดับชุมชน เพื่อสร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

(9) กองทุนการออมชราภาพ (กอช.) กระทรวงการคลังเป็นผู้จัดตั้งกองทุนเป็นกองทุนการออมเพื่อการชราภาพขั้นพื้นฐานแบบสมัครใจ

2) การช่วยเหลือสาธารณะ (Public Assistance) เป็นการสงเคราะห์แบบให้เปล่า สำหรับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ เนื่องจากช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ด้อยโอกาสทางสังคม และไร้ที่พึ่ง รูปแบบสวัสดิการที่มีอยู่ คือ

(1) เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เป็นการจ่ายเงินแบบให้เปล่า ตามมติของคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2554 ให้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (สอ.) จ่ายเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันไดให้กับผู้สูงอายุ โดยให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2554 ดังนี้

ผู้ที่อายุ 60 – 69 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 600 บาทต่อเดือน

ผู้ที่มีอายุ 70 – 79 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 700 บาทต่อเดือน

ผู้ที่มีอายุ 80 – 89 ปี ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 800 บาทต่อเดือน และผู้ที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไป ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 1,000 บาทต่อเดือน

(2) กองทุนดูแลผู้สูงอายุที่ขาดที่พึ่ง โดยสำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุเป็นการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุกรณีเดือดร้อนจากการทารุณกรรม ถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายและถูกทอดทิ้ง การสนับสนุนการจัดการงานศพผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน และการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาเดือดร้อนเรื่องที่พักอาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่ม

(3) การได้รับคำปรึกษาในทางคดี การช่วยเหลือจากการทารุณกรรมและถูกทอดทิ้ง โดยกระทรวงยุติธรรมให้คำแนะนำ บริการที่เกี่ยวข้องในทางคดีสำหรับผู้สูงอายุ

(4) การยกเว้นค่าเข้าชมสถานที่ของรัฐ โดยกระทรวงคมนาคม และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ผู้สูงอายุเข้าชมฟรี

(5) การช่วยเหลือด้านค่าโดยสารยานพาหนะตามความเหมาะสม โดยกระทรวงคมนาคม ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ โดยรถไฟ / รถไฟฟ้า / รถ บขส. / ขสมก. ลดค่าโดยสารครึ่งราคาและการบินไทยลดค่าโดยสารภายในประเทศ ร้อยละ 15

3) การบริการสังคม (Social Service) เป็นระบบบริการที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนด้วยบริการด้านต่าง ๆ 5 ด้าน คือ

(1) ด้านสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย

1. หลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน ให้บริการครอบคลุมด้านการตรวจสุขภาพ การรักษาพยาบาล และการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ดำเนินงานโดยสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)

2. การบริการทางการแพทย์และการสาธารณสุข จากพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 – 2564) มีการจัดช่องทางเฉพาะสำหรับผู้สูงอายุแยกจากผู้รับบริการทั่วไปในแผนกผู้ป่วยนอก

3. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นโครงการดูแลสุขภาพที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น บนพื้นฐานแนวคิด “หุ้นส่วนการดูแล” ประกอบด้วยประชาชนในพื้นที่ สถานบริการสุขภาพ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. การดูแลที่บ้าน (Home Care) เป็นบริการสำหรับผู้สูงอายุอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเหมาะสมกับผู้ป่วยสูงอายุที่ไม่รุนแรงและไม่สะดวกในการเดินทางมารักษาที่โรงพยาบาล เป็นการลดค่าเดินทางของผู้ใช้บริการ และผู้สูงอายุส่วนมากพึงพอใจที่จะรับการรักษาพยาบาลที่บ้าน

5. โครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) เป็นโครงการที่มุ่งแก้ไขปัญหาผู้สูงอายุขาดผู้ดูแล ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ถูกทอดทิ้ง ถูกละเลยเพิกเฉย และผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลไม่ถูกต้อง โดยอาศัยการสร้างอาสาสมัครจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หรือประชาชนในชุมชนที่สมัครใจทำหน้าที่เป็นผู้ให้การดูแลช่วยเหลือฟื้นฟูผู้สูงอายุในชุมชน

(2) ด้านการศึกษา ประกอบด้วย

1. การศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการโดยศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายพิเศษ (ศกพ.) ได้พัฒนาแนวทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุตามความต้องการและความสนใจของผู้สูงอายุ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ การสร้างเสริมคุณค่าและการพัฒนาที่ยั่งยืนสำหรับผู้สูงอายุ การสร้างความร่วมมือเพื่อความเข้มแข็งขององค์กรผู้สูงอายุ เป็นต้น

2. การศึกษาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เช่น “ชมรมการศึกษาเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (Old People Playing Young Club : OPPY)” เป็นชมรมที่มุ่งเผยแพร่ความรู้และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตให้แก่ผู้สูงอายุโดยผู้สูงอายุจะต้องจ่ายบริการเอง

(3) ด้านที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย การสงเคราะห์ที่อยู่อาศัยและการดูแลเป็นบริการในสถานสงเคราะห์สำหรับผู้สูงอายุที่ครอบคลุมความจำเป็นด้านปัจจัย 4 รวมทั้งบริการด้านการรักษาพยาบาล กายภาพบำบัด ศาสนกิจ งานอดิเรก นันทนาการ กิจกรรมส่งเสริมประเพณี และวัฒนธรรม

(4) ด้านการมีงานทำและการมีรายได้ ประกอบด้วย กองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จัดทำโดยการที่ยึดหลักการให้ผู้สูงอายุเป็นแกนนำในการกำหนดและตัดสินใจร่วมกันในการบริหารจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุกันเอง

(5) ด้านบริการสังคมและนันทนาการ ประกอบด้วย

1. ชมรมผู้สูงอายุ รูปแบบบริการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่มีการพัฒนาขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน ชมรมผู้สูงอายุเป็นการรวมกลุ่มกันทางสังคมของผู้สูงอายุที่มีความสนใจและมีอุดมการณ์ร่วมกันในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการสร้างคุณภาพทั้งทางกาย จิต และสังคม เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าและมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัวและสังคม โดยมีสภาผู้สูงอายุและกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ แต่บริหารจัดการและดำเนินการหลักคือ กลุ่มผู้สูงอายุเอง การดำเนินงานของชมรมผู้สูงอายุในลักษณะเครือข่าย ทำให้งานด้านผู้สูงอายุเข้มแข็งมากขึ้น

2. ศูนย์เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุ เป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมขององค์การ ชุมชน และผู้สูงอายุ เพื่อจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ สังคม จิตและปัญญา โดยมีแนวคิดพื้นฐานคือ ก) การใช้ชุมชนเป็นฐานในการให้บริการ (Community – Based Approach) เป็นการลดการพึ่งพิงจากบริการภายนอก (Deinstitutionalization) เน้นการพึ่งตนเอง การมีส่วนร่วมและเครือข่ายทางสังคม ส่งเสริมศักยภาพของผู้สูงอายุ มุ่งใช้คุณลักษณะเด่นของชุมชนและทรัพยากรในชุมชน ข) การดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ (Long – Term Care System) เป็นการดูแลอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงระหว่างการดูแลในครอบครัว สถาบัน และชุมชน เพื่อให้ผู้สูงอายุที่ต้องการการดูแลสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี ค) การจัดบริการแบบองค์รวม เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างครอบคลุมทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ (Spiritual Development)

3. ศูนย์ชุมชนเพื่อผู้สูงอายุ ให้บริการโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายจากผู้สูงอายุ การบริการที่ให้ เช่น กายภาพบำบัด อาชีวบำบัด ออกกำลังกาย ศาสนกิจ กิจกรรมนันทนาการ ตลอดจนกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ

4. ศูนย์บริการผู้สูงอายุในวัด เป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนของตนเอง โดยมีวัดหรือสถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม กิจกรรมที่จัดขึ้นจะเป็นไปตามความต้องการของชุมชน เช่น กิจกรรม

ส่งเสริมรายได้ กิจกรรมด้านการเกษตร กิจกรรมด้านการศึกษา รวมถึงการให้บริการตรวจรักษาโรค การกายภาพบำบัด และการฟื้นฟูสภาพ

5. กองทุนผู้สูงอายุ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 เพื่อ สนับสนุนอุดหนุนโครงการสำหรับองค์กรของผู้สูงอายุหรือองค์กรที่ทำงานด้านผู้สูงอายุ เพื่อคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีศักยภาพ มีความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4) การช่วยเหลือเกื้อกูลของภาคประชาชน เป็นการจัดสวัสดิการสังคมโดย กลุ่มต่าง ๆ เป็นผู้ดำเนินการหลัก เช่น การจัดสวัสดิการชุมชนที่ครอบคลุมการเกิด แก่ เจ็บ ตาย กลุ่มออมทรัพย์ที่มีรูปธรรมก้าวหน้าชัดเจนทั้งเชิงองค์ความรู้ กลไก และพื้นที่ดำเนินการ ในอีกด้านหนึ่ง ภาคธุรกิจเอกชนที่เต็มมุ่งหวังผลประโยชน์ขององค์กรเป็นหลัก แต่ในปัจจุบันได้ปรับบทบาท เข้ามาช่วยเหลือร่วมรับผิดชอบปัญหาสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการจัดสวัสดิการโดยปัจเจกชน อาทิ การซื้อประกันชีวิตรูปแบบต่าง ๆ ผ่านกิจการประกันภัยของเอกชน ซึ่งเข้ามาช่วยเติมเต็มหรือ ยกกระดับสวัสดิการในภาพรวมให้สมบูรณ์มากขึ้นอย่างมาก

2.5.2 สิทธิและสวัสดิการที่ผู้สูงอายุพึงได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ

ในปัจจุบันมีองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ อยู่มากมาย โดยผู้สูงอายุมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง การส่งเสริมและการสนับสนุนที่เหมาะสม ในด้านต่าง ๆ จากองค์กรหรือหน่วยงานเหล่านี้ รายละเอียดดังนี้⁵¹

ตารางที่ 2.1 องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและสิทธิ สวัสดิการของ ผู้สูงอายุที่พึงได้รับ

รายชื่อองค์กรหรือหน่วยงาน	สิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์ - กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ - กรมกิจการผู้สูงอายุ - สำนักงานปลัดกระทรวงฯ	- ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ถูกแสวงหาประโยชน์ โดยมีขอบด้วย กฎหมาย - ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาครอบครัว

⁵¹ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “รายงานวิจัย การจัดสวัสดิการที่เหมาะสม สำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย”, 2558, หน้า 34-37.

ตารางที่ 2.1 องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและสิทธิ สวัสดิการของ ผู้สูงอายุที่พึงได้รับ (ต่อ)

รายชื่อองค์กรหรือหน่วยงาน	สิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับ
	- ช่วยเหลือเงินจัดการศพผู้สูงอายุ รายละ 2,000 บาท - ช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่มตามความจำเป็น - เสนอแนะนโยบาย แนวทาง มาตรฐาน และติดตามประเมิน ผลการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ - สนับสนุนเงินอุดหนุนองค์กรเอกชน มูลนิธิ ที่ดำเนินงานด้าน ผู้สูงอายุ
กระทรวงมหาดไทย - กรมการพัฒนาชุมชน - กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น	- ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในสาขาวิชาชีพต่างๆ เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และช่วยเหลือสังคม - ช่วยเหลือเงินเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุเดือนละ 600-1,000 บาท - จัดกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ - จัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา - จัดตั้งศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุ
- โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขทั่วประเทศ	- ศึกษาวิจัย หรือสนับสนุนหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชนในการศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุต่าง ๆ - จัดช่องทางพิเศษเฉพาะ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับบริการที่สะดวกรวดเร็ว
กระทรวงศึกษาธิการ - สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย	- จัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนและให้มีหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับ ผู้สูงอายุ ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานถึงอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งในระบบนอกระบบตามอัธยาศัย และมีรายการต่าง ๆ เพื่อผู้สูงอายุ

ตารางที่ 2.1 องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและสิทธิ สวัสดิการของผู้สูงอายุที่พึงได้รับ (ต่อ)

รายชื่อองค์กรหรือหน่วยงาน	สิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับ
กระทรวงแรงงาน - กรมการจัดหางาน - สำนักงานประกันสังคม - กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน	- ให้ข้อมูล คำปรึกษา ข่าวสารตลาดแรงงาน การจัดหางาน รับสมัครงาน บริการข้อมูลทางอาชีพ ตำแหน่งงานว่าง - คัดกรองผู้ประกันตนกรณีชราภาพ อายุ 55 ปี บริบูรณ์ - การอบรมและฝึกอาชีพ
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย - สำนักพัฒนาการกีฬาและนันทนาการ/การกีฬาแห่งประเทศไทย/สำนักงานการกีฬาภูมิภาค	- จัดกิจกรรม และโครงการเพื่อผู้สูงอายุ - บริการตรวจสุขภาพ ทดสอบสมรรถภาพทางร่างกาย เข้าใช้ บริการในสนามกีฬา สวนสุขภาพ ลานกีฬา แอโรบิค สนามเปตอง ห้องออกกำลังกาย รับสมัครเป็นสมาชิกชมรมสุขภาพค่าย
สำนักนายกรัฐมนตรี - กรมประชาสัมพันธ์	- เผยแพร่สื่อเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รณรงค์ให้ประชาชนและสื่อมวลชนเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุในรูปแบบต่างๆ
กระทรวงยุติธรรม - กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	- ให้คำแนะนำปรึกษาทางกฎหมาย จัดทนายความช่วยเหลือ สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการให้ความช่วยเหลือว่าความแก้ต่างคดี และได้รับความดูแลจากอาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

ตารางที่ 2.1 องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและสิทธิ สวัสดิการของผู้สูงอายุที่พึงได้รับ (ต่อ)

รายชื่อองค์กรหรือหน่วยงาน	สิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับ
กระทรวงการคลัง - กรมสรรพากร	- ผู้เลี้ยงดูบิดามารดา ได้รับการลดหย่อนภาษีเงินได้จำนวน 30,000 บาทต่อผู้สูงอายุ 1 คน
กระทรวงพาณิชย์ - กรมพัฒนาธุรกิจการค้า/สถาบันฝึกอบรมธุรกิจการค้า	- อบรมด้านการจัดการการตลาด และนำสินค้าร่วมจำหน่ายในงานต่างๆ
กระทรวงวัฒนธรรม - สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)	- รวบรวม คัดเลือกศิลปินแห่งชาติ - อำนวยความสะดวกความปลอดภัยในพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน หอจดหมายเหตุ หอศิลป์ สนับสนุนสถานที่จัดกิจกรรม และลดอัตราค่าเข้าร่วมกิจกรรม
กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	- ยกเว้นค่าธรรมเนียมค่าเข้าสถานที่ จำนวน 257 แห่ง เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ สวนสัตว์ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น
กระทรวงคมนาคม - การรถไฟแห่งประเทศไทย - การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย	- ลดค่าโดยสารทุกชั้นตลอดทาง ทุกสาย (ไม่รวมค่าธรรมเนียม) เฉพาะเดือนมิถุนายน-กันยายน มีที่นั่งรอรับตัว พนักงานช่วยยกสัมภาระ ปฐมพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย - ลดค่าโดยสารครึ่งราคา
กรุงเทพมหานคร	- สงเคราะห์ ช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เดือดร้อน - จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ

ตารางที่ 2.1 องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุและสิทธิ สวัสดิการของผู้สูงอายุที่พึงได้รับ (ต่อ)

รายชื่อองค์กรหรือหน่วยงาน	สิทธิและสวัสดิการที่พึงได้รับ
	- จัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุในโรงพยาบาล สังกัดกรุงเทพมหานคร และศูนย์บริการสาธารณสุข - สร้างและประสานงานเครือข่าย - จัดหน่วยเคลื่อนที่ เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ
องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.)	- ลดค่าโดยสารครึ่งราคา (ไม่รวมค่าธรรมเนียม) ตลอดวันและมีที่นั่งสำรองเฉพาะ
บริษัทขนส่งจำกัด (บขส.)	- ลดค่าโดยสารครึ่งราคา (ไม่รวมค่าธรรมเนียม) จัดที่นั่งพัก ผ่อนและห้องสุขา
บริษัทระบบขนส่งมวลชน กรุงเทพ จำกัด (มหาชน)	- จัดลิฟท์บริการที่สถานีหมอชิต สยาม โอโศก อ่อนนุช และช่องนนทรี
การบินไทย การบินกรุงเทพ (บางกอกแอร์เวย์)	- ลดค่าโดยสาร 15 % เฉพาะชั้นประหยัดและเที่ยวบินภายในประเทศ อำนวยความสะดวกขึ้นเครื่องเป็นลำดับแรก
สายการบินนกแอร์/แอร์เอเชีย	- ลดค่าโดยสาร 5% ชั้นประหยัด เฉพาะเที่ยวบินภายในประเทศ อำนวยความสะดวกขึ้นเครื่องเป็นลำดับแรก
ท่าอากาศยานทุกแห่ง	- อำนวยความสะดวกขึ้นเครื่องเป็นลำดับแรก
	- จัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ลิฟต์ โทรศัพท์ ทางลาด ห้องสุขา มุมพักผ่อน
ท่าเรือข้ามฟากทุกแห่ง	- มีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกความปลอดภัย และประชาสัมพันธ์เส้นทาง
การทางพิเศษแห่งประเทศไทย	- จัดบริการห้องน้ำเฉพาะด้านดินแดง
	- ด้านสุขุมวิท 62 และด้านบางนา

ที่มา: ดัดแปลงจาก สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “รายงานวิจัย การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย,” (2558), 34-37.

จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในหลายรูปแบบ โดยการที่ประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลต่อความต้องการสวัสดิการที่ครอบคลุมมากขึ้น ระบบสวัสดิการของรัฐจึงอาจเผชิญกับความท้าทายมากขึ้นในอนาคต เช่น การขาดทรัพยากร บุคลากร และโครงสร้างพื้นฐานที่รองรับความหลากหลายของผู้สูงวัย รวมถึงการดูแลผู้สูงอายุ เฉพาะด้าน รัฐจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวทางจัดสวัสดิการและวางแผนการออกแบบสวัสดิการ เพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของประชากรสูงวัยในอนาคต

2.6 แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาต่างประเทศ

ในสถานการณ์โลกปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรทั่วโลก โดยอายุขัยเฉลี่ยประชากรทั่วโลกเพิ่มขึ้นเป็น 73 ปี และมีแนวโน้มสูงขึ้นต่อเนื่อง ซึ่งจากรายงานของ องค์การสหประชาชาติ (United Nations)⁵² พบว่า มีประชากรที่มีอายุเกิน 65 ปี เพิ่มขึ้นจาก 129 ล้านคน ในปี 1965 เป็น 750 ล้านคนในปัจจุบัน และคาดว่าจะสูงถึง 2.5 พันล้านคนภายในปี 2100 การจัดสวัสดิการสังคมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ จึงเป็นหนึ่งในประเด็นสำคัญที่หลายประเทศ ต้องเผชิญ และหลายประเทศได้มีการพัฒนานโยบายสวัสดิการที่ครอบคลุม เพื่อรองรับความต้องการ ของผู้สูงอายุในอนาคต

2.6.1 ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่เข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุระดับสุดยอด (Super-Aged Society)” โดยปัจจุบัน เกือบ 30% ของประชากรมีอายุเกิน 65 ปี และตัวเลขนี้จะยังคงเพิ่มขึ้น ในอนาคต ซึ่งประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับว่า สามารถดำเนินการจัดการกับการ เพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรผู้สูงอายุได้อย่างก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ ซึ่งประเทศญี่ปุ่นใช้ “ระบบประกันการดูแลระยะยาว (Long-Term Care Insurance – LTCI)” ให้บริการดูแลสุขภาพ และสังคมแก่ผู้สูงอายุ ระบบดังกล่าวนี้ได้รับการสนับสนุนจากภาษีและเงินสมทบจากผู้มีอายุ 40 ปีขึ้นไป

⁵² United Nations, *World Population Ageing 2023 Highlights* (New York: United Nations, 2023), 5.

ผู้สูงอายุสามารถเลือกใช้บริการที่บ้านหรือสถานดูแลพิเศษได้ โดยระบบให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุอยู่ในบ้านตัวเองให้นานที่สุด⁵³

นอกเหนือจากระบบการดูแลปัจจุบัน ประเทศญี่ปุ่นยังได้พัฒนาแนวทาง “การเตรียมความพร้อมเชิงรุก” ซึ่งเน้นการออกแบบชีวิตวัยเกษียณตั้งแต่ในช่วงวัยแรงงาน เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสวางแผนและเตรียมพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ระบบบ้านพักผู้สูงอายุที่สามารถ “จองล่วงหน้า” ได้ตั้งแต่ยังทำงานอยู่ หรือบริการดูแลสุขภาพที่เข้าถึงบ้าน ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุมีทางเลือกที่ยืดหยุ่นมากขึ้นในการดำเนินชีวิตหลังเกษียณ รวมทั้งมีการจัดตั้ง Silver University และศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการออกแบบหลักสูตรเฉพาะและหลากหลาย ครอบคลุมตั้งแต่การเรียนรู้เทคโนโลยีพื้นฐาน เช่น การใช้สมาร์ทโฟน อินเทอร์เน็ต และแอปพลิเคชันด้านสุขภาพ ไปจนถึงเนื้อหาที่เน้นการดูแลตนเอง เช่น โภชนาการ การออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับวัยสูงอายุ การตรวจสุขภาพเบื้องต้น รวมถึงหลักสูตรที่ช่วยเติมเต็มคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ เช่น ศิลปะ ดนตรี ปรัชญา หรือแม้กระทั่งการค้นหาความหมายชีวิต และจิตวิญญาณในวัยเกษียณ และได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ Aging in Place โดยมีการออกแบบเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ระบบ Smart Alert, การติดตั้งอุปกรณ์ช่วยเหลือในบ้าน, และการจัดบริการดูแลแบบเคลื่อนที่ หรือการจัดโครงการที่อยู่อาศัยบูรณาการที่รวมศูนย์สุขภาพ ร้านค้า และกิจกรรมชุมชนในพื้นที่เดียวกัน เพื่อรักษาความเชื่อมโยงทางสังคมและลดความโดดเดี่ยว นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นยังได้พัฒนาศูนย์ Geriatric Wellness Centers ซึ่งเป็นศูนย์ที่ให้บริการดูแลและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเน้นการส่งเสริมสุขภาพองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและพึ่งพาตนเองได้นานที่สุด⁵⁴

แนวโน้มการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในอนาคตของประเทศญี่ปุ่น

1. การพัฒนาใช้หุ่นยนต์และ AI ในการช่วยดูแลผู้สูงอายุ ประเทศญี่ปุ่นได้พัฒนาเทคโนโลยีหุ่นยนต์เพื่อสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการพยาบาลและจิตสังคม เช่น หุ่นยนต์ Robear ซึ่งสามารถช่วยพยุงร่างกายของผู้สูงอายุจากเตียงหรือเก้าอี้ได้อย่างปลอดภัย และ Paro หุ่นยนต์รูปโลมาที่ใช้เป็นเครื่องมือบำบัดจิตใจผู้สูงอายุที่มีภาวะซึมเศร้าหรือ

⁵³ Ministry of Health, Labour and Welfare, Japan. *Long-Term Care Insurance System of Japan*. Accessed July 17, 2025. https://www.mhlw.go.jp/english/policy/care-welfare/care-welfare-elderly/dl/lcjsj_e.pdf.

⁵⁴ Muramatsu, Naoko, and Hiroko Akiyama. “Japan: Super-Aging Society Preparing for the Future.” *The Gerontologist* 51, no. 4 (2011): 425–432.

โรคสมองเสื่อม นอกจากนี้ ประเทศญี่ปุ่นยังมีการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาวิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพแบบเรียลไทม์ เพื่อใช้ในการตรวจจับอาการผิดปกติของผู้สูงอายุได้ล่วงหน้า ทำให้สามารถป้องกันภาวะแทรกซ้อนและลดการพึ่งพาพยาบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. การพัฒนา Universal Design และเมืองอัจฉริยะ (Smart Ageing Infrastructure) ผ่านการออกแบบชุมชนและเมืองในลักษณะที่เอื้อต่อการใช้ชีวิตอย่างปลอดภัย มีอิสระ และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น การออกแบบทางลาดในอาคารสาธารณะ รถไฟฟ้าใต้ดินที่มีลิฟต์ทุกสถานี ป้ายดิจิทัลอ่านง่ายและมีเจ้าหน้าที่ช่วยเหลือ แอปพลิเคชันที่แสดงข้อมูลแบบเรียลไทม์สำหรับผู้สูงอายุ การติดตั้งปุ่มฉุกเฉินในบ้านพัก ระบบไฟอัตโนมัติ พื้นกันลื่น และระบบตรวจจับการเคลื่อนไหวอัจฉริยะในบ้าน ซึ่งช่วยให้สามารถตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉินได้รวดเร็ว รวมถึงมีการวางแผนสร้าง “เมืองอัจฉริยะ” ที่มีโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีเพื่อรองรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุโดยเฉพาะ

3. การปรับปรุงระบบประกันให้มีความยั่งยืน ระบบประกันการดูแลระยะยาวของประเทศญี่ปุ่น (Long-Term Care Insurance – LTCI) เป็นหัวใจสำคัญของการให้บริการสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ โดยในระยะหลังได้เน้นการขยายการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในระบบดังกล่าวมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการให้บริการ เพิ่มคุณภาพการแข่งขัน และลดภาระทางการคลังของรัฐ ทั้งนี้ ภาคเอกชนได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการสถานดูแล การให้บริการด้านสุขภาพและการพัฒนาเทคโนโลยีช่วยดูแลผู้สูงอายุ เช่น บริการแพทย์ทางไกล (telemedicine) และการบริหารข้อมูลผู้ป่วยแบบบูรณาการ

2.6.2 ประเทศสวีเดน

สวีเดนเป็นหนึ่งในประเทศที่มีระบบรัฐสวัสดิการที่สมบูรณ์ที่สุดในโลก มีการจัดสวัสดิการแบบ “รัฐสวัสดิการเต็มรูปแบบ (Universal Welfare State)” โดยรัฐบาลให้บริการสาธารณสุขและสวัสดิการ ที่ครอบคลุมทั้งค่ารักษาพยาบาล บำนาญ และการดูแลสุขภาพแก่ประชาชนทุกช่วงวัย โดยได้รับสิทธิ์ในการดูแลสุขภาพฟรีหรือมีค่าใช้จ่ายต่ำ และมีการสนับสนุนผู้สูงอายุให้สามารถอยู่อาศัยที่บ้านได้ผ่านบริการ Home Care Services มีการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ออกแบบเป็นมิตรกับวัย (Age-friendly Housing) และพัฒนา Senior Communities เพื่อส่งเสริมความเป็นอิสระและคุณภาพชีวิตที่ดีในบั้นปลายผู้สูงอายุ⁵⁵

ในปัจจุบันประเทศสวีเดนได้วางโครงสร้างนโยบายสวัสดิการผู้สูงอายุที่เชื่อมโยงกับนวัตกรรม เทคโนโลยี และความเท่าเทียมทางโอกาสอย่างชัดเจน เช่น การพัฒนา ระบบการดูแลแบบบูรณาการ (Integrated Care) โดยเน้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานด้านสาธารณสุขและ

⁵⁵ Marta Szebehely, “Elder Care in Sweden: Tensions Between Generosity and Sustainability,” *Social Policy and Administration* 50, no. 2 (2016): 235–254.

สังคมสงเคราะห์เพื่อให้บริการผู้สูงอายุแบบเบ็ดเสร็จ (seamless services) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวเรื้อรัง หรือมีภาวะพึ่งพิงสูง ซึ่งต้องการการดูแลที่ต่อเนื่องทั้งในมิติร่างกาย จิตใจ และสังคม⁵⁶

แนวโน้มการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในอนาคตของประเทศสวีเดน

1. พัฒนาการบูรณาการข้อมูลสุขภาพดิจิทัลเข้ากับระบบเวชระเบียนส่วนบุคคล (Electronic Health Records - EHR) ที่สามารถเชื่อมโยงถึงแพทย์ประจำตัว (General Practitioner) และผู้ดูแลรายบุคคล ได้อย่างราบรื่นแบบเรียลไทม์ ทำให้แพทย์สามารถเข้าถึงประวัติสุขภาพ ผลตรวจวินิจฉัย ประวัติการใช้ยา และข้อมูลเกี่ยวกับบริการทางสังคมที่ผู้สูงอายุได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยไม่ต้องซ้ำซ้อนกับการบันทึกใหม่ และมีการประยุกต์ใช้ AI และ Internet of Things (IoT) ในบ้านแบบอัจฉริยะ (Smart Homes) ที่มีเซ็นเซอร์ตรวจจับการเคลื่อนไหว หรือการเปลี่ยนแปลงของสัญญาณชีพ เช่น ความดันโลหิต อัตราการเต้นของหัวใจ และการลุกนั่ง เป็นเครื่องมือช่วยให้แพทย์และครอบครัวสามารถติดตามสุขภาพผู้สูงอายุจากระยะไกลได้อย่างแม่นยำและปลอดภัย⁵⁷ นอกจากนี้ ยังมีการนำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้วิเคราะห์ข้อมูลสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อประเมินความเสี่ยงด้านสุขภาพล่วงหน้า และเสนอแนะการดูแลแบบเฉพาะบุคคล (Personalized Care) ทั้งด้านยา การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร และการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับภาวะสุขภาพของแต่ละราย⁵⁸

2. การกระจายอำนาจการดูแลผู้สูงอายุไปสู่เทศบาลท้องถิ่น (Decentralization of Elderly Care) ในการวางแผน บริหารงบประมาณ และดำเนินงานด้านการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งในด้านการจัดสรรบริการสุขภาพ บริการสังคม และการจัดหาทรัพยากรบุคคลในพื้นที่ ความยืดหยุ่นในระดับท้องถิ่น ทำให้สามารถออกแบบนโยบายที่ตรงกับความต้องการเฉพาะของผู้สูงอายุแต่ละชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการจัดบริการบ้านพักแบบไปกลับ (day care) การดูแลถึงบ้าน (home help) เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรและบริการตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่⁵⁹

⁵⁶ Anneli Anttonen and Jorma Sipilä, “Universalism in the British and Nordic Social Policy Debates,” *Social Policy & Administration* 30, no. 1 (1996): 15–38.

⁵⁷ OECD. *Sweden: Country Health Profile 2021*. Paris: OECD Publishing, 2021.

⁵⁸ European Commission, *The Impact of Digital Transformation on EU Health Systems* (Brussels: EU Publications, 2019), 18.

⁵⁹ Marta Szebehely, “Elder Care in Sweden: Tensions Between Generosity and Sustainability,” *Social Policy and Administration* 50, no. 2 (2016): 240.

3. การออกแบบเมืองให้เป็น “เมืองของทุกช่วงวัย (Age-friendly Cities)” โดยจัดให้มีทางเดินเท้าพร้อมจุดพัก ทางลาดข้ามถนน สวนสาธารณะขนาดเล็กในระยะเดินถึง และศูนย์บริการสังคมแบบครบวงจรในพื้นที่เดียวกัน เพื่อลดภาระการเดินทางของผู้สูงอายุและเอื้อต่อการใช้ชีวิตที่เป็นอิสระและมีคุณภาพ ทั้งยังสอดคล้องกับเป้าหมายในการสร้างสังคมที่ผู้สูงอายุสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง⁶⁰

2.6.3 ประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีใช้ “ระบบประกันการดูแลระยะยาวแบบภาคบังคับ (LTCI)” ซึ่งเป็นระบบ Long-Term Care Insurance (LTCI) เช่นเดียวกับญี่ปุ่น แต่เป็นระบบภาคบังคับ (Mandatory Insurance) โดยประชากรทุกคนต้องจ่ายเงินสมทบเข้าสู่กองทุนประกันนี้ตั้งแต่เริ่มทำงาน ซึ่งแบ่งการดูแลออกเป็น 2 ประเภทหลัก คือ การดูแลที่บ้าน (Home Care) โดยให้เงินช่วยเหลือแก่ครอบครัวหรือผู้ดูแลส่วนตัว และการดูแลที่สถานพยาบาล (Institutional Care) เช่น บ้านพักคนชรา และศูนย์ดูแลผู้ป่วยระยะยาว โดยผู้สูงอายุสามารถรับเงินช่วยเหลือและเลือกใช้บริการจากรัฐหรือเอกชนได้

แนวโน้มการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในอนาคตของประเทศเยอรมนี

1. การพัฒนาโครงการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ (Active Aging Workforce) ประเทศเยอรมนีมีนโยบายสนับสนุนให้ผู้สูงอายุยังคงอยู่ในตลาดแรงงานต่อไปได้หลังวัยเกษียณ เช่น การปรับระบบภาษีและประกันสังคมให้เอื้อต่อการทำงานที่นานขึ้น รวมถึงส่งเสริมให้ภาคเอกชนมีการออกแบบงานและเวลาทำงานที่ยืดหยุ่น เหมาะสมกับสภาพร่างกายและความสามารถของผู้สูงวัย ซึ่งมีผลในการลดภาระทางเศรษฐกิจของรัฐ และส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุที่ยังมีบทบาทในสังคม⁶¹

2. ศูนย์ดูแลคนสองวัย Intergenerational Care หรือการดูแลผู้สูงอายุแบบบูรณาการข้ามรุ่น ซึ่งเป็นโครงการจัดกิจกรรมหรือสร้างโอกาสให้คนต่างช่วงวัยได้มีปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยจัดขึ้นร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก หรือการนำผู้สูงอายุมาอยู่ในสถานที่ที่เด็กอยู่ด้วย เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ ความเคารพ และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน เช่น โครงการที่เปิดให้นักศึกษาพักอาศัยในบ้านพักผู้สูงอายุ โดยแลกกับการช่วยดูแลหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งช่วยลด

⁶⁰ World Health Organization, *Global Age-friendly Cities: A Guide* (Geneva: WHO, 2007), 9–12.

⁶¹ Federal Ministry for Family Affairs, *Report on Older Workers and Retirement Flexibility* (Berlin: BMFSFJ, 2020), 9–10.

ค่าใช้จ่ายของนักศึกษา และลดความโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุ รวมถึงเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างวัยที่ส่งเสริมความเข้าใจและสายสัมพันธ์ระหว่างเจนอเรชัน⁶²

3. การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชน (Community-based Microeconomy) โดยรัฐบาลท้องถิ่นในหลายเมืองของเยอรมนีสนับสนุนให้ผู้สูงอายุและประชาชนทั่วไปประกอบอาชีพในระดับชุมชนผ่านการสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การลดหย่อนภาษี หรือการจัดสรรพื้นที่ตลาดชุมชน โดยเฉพาะงานหัตถกรรมจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างรายได้ แต่ยังส่งเสริมความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเองและลดการพึ่งพิงภาครัฐ⁶³

4. การพัฒนาโมเดล Senior Social Hub เยอรมนีได้มีการพัฒนาศูนย์ผู้สูงอายุให้มีลักษณะของ “Senior Social Hub” ซึ่งเป็นมากกว่าศูนย์พักพิง โดยภายในมีพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมศิลปะ วัฒนธรรม หรือกิจกรรมเพื่อสังคมร่วมกับคนในชุมชน เช่น เวิร์กช็อปงานฝีมือ นิทรรศการศิลปะ หรือกิจกรรมอาสา ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุมีความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นผ่านการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง⁶⁴

2.6.4 ประเทศสิงคโปร์

ประเทศสิงคโปร์มีระบบสวัสดิการที่มุ่งเน้น การพึ่งพาตนเองผ่านกลไกการออม และการลงทุนของประชาชนเอง ภายใต้โครงสร้างรัฐสวัสดิการแบบจำกัด (minimal welfare state) ที่มีเป้าหมายในการสร้างความมั่นคงทางการเงินและสุขภาพในระยะยาว โดยใช้ระบบ “Central Provident Fund (CPF)” เป็นระบบการออมภาคบังคับที่รัฐจัดให้ โดยประชาชนมีบัญชีแยกตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ สำหรับที่อยู่อาศัย การศึกษา ค่ารักษาพยาบาล การเกษียณ ซึ่งเป็นระบบการออมภาคบังคับสำหรับประชาชนดังกล่าว ช่วยให้ประชาชนมีเงินออมเพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในวัยเกษียณ นอกจากนี้ ประเทศสิงคโปร์มีระบบประกันสุขภาพระยะยาว (Long-Term Care Insurance) โดยได้ออกแบบแผนประกันสุขภาพเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ ElderShield และ CareShield Life ซึ่งเป็นระบบที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการออมและได้รับผลตอบแทนแบบบำนาญรายเดือน หากเกิดภาวะทุพพลภาพถาวร เพื่อจะช่วยลดภาระครอบครัวและรัฐ ซึ่งประเทศสิงคโปร์

⁶² “Students Living with Seniors: Intergenerational Housing in Germany,” Deutsche Welle, September 20, 2022, <https://www.dw.com/en/students-live-with-seniors/a-63124591>.

⁶³ European Commission, *Social Innovation in Elderly Care in Europe* (Brussels: EC, 2021), 34.

⁶⁴ Verena Kuebler, “The Rise of Senior Social Hubs in Germany,” *Journal of Gerontological Social Work* 64, no. 3 (2021): 210–212.

ถือเป็นตัวอย่างของประเทศที่ใช้แนวทางแบบผสมผสานระหว่าง การออมภาคบังคับ การประกันสุขภาพระยะยาว และการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างระบบสวัสดิการที่มีความยั่งยืนและรองรับการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมสูงวัย

แนวโน้มการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในอนาคตของประเทศสิงคโปร์

1. การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่าน SkillsFuture Credit โดยประเทศสิงคโปร์ได้ดำเนินนโยบาย “SkillsFuture Credit” ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนที่มีอายุเกิน 25 ปี ได้รับเครดิตสำหรับการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่รัฐรับรอง โดยสามารถใช้ได้อย่างอิสระแม้เข้าสู่วัยเกษียณแล้ว ถือเป็นภาระระดับศักยภาพของผู้สูงอายุและส่งเสริมและการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในสังคม⁶⁵

2. การใช้เทคโนโลยี AI และ Internet of Things (IoT) ในการดูแลสุขภาพ โดยประเทศสิงคโปร์ได้มุ่งพัฒนาเทคโนโลยี AI และ IoT เพื่อใช้ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เช่น การพัฒนาอุปกรณ์สวมใส่เพื่อติดตามสัญญาณชีพ การวิเคราะห์พฤติกรรมสุขภาพ และการแจ้งเตือนอัตโนมัติเมื่อตรวจพบความผิดปกติ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตอยู่บ้านได้อย่างปลอดภัย พร้อมทั้งลดภาระของระบบสาธารณสุข⁶⁶

3. การออกแบบเมืองและพื้นที่สาธารณะรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยสิงคโปร์ได้นำแนวคิด “เมืองอัจฉริยะสำหรับทุกวัย (Age-friendly Smart Cities)” มาใช้ในการวางผังเมือง เช่น การสร้างลิฟต์ทุกชั้นในอาคารพักอาศัยของรัฐ ทางลาด จุดนั่งพัก และพื้นที่สีเขียวขนาดย่อมใกล้ที่พักอาศัย รวมถึงการจัดตั้งศูนย์กิจกรรมผู้สูงอายุในชุมชนเดียวกับบริการทางสังคม เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการได้ง่ายและมีคุณภาพชีวิตที่ดี⁶⁷

จากการศึกษากรณีตัวอย่างการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในต่างประเทศ พบว่า แม้แต่ละประเทศจะมีบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่ต่างก็ตระหนักถึงความจำเป็นในการปรับระบบสวัสดิการให้เท่าทันกับโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะการเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” อย่างรวดเร็ว โดยแนวโน้มสำคัญที่ปรากฏร่วมกันในหลายประเทศ ได้แก่

⁶⁵ Ministry of Education Singapore, *SkillsFuture Credit: Empowering Lifelong Learning*, (Singapore: Government of Singapore, 2020), 4–7.

⁶⁶ Ministry of Health Singapore, *Harnessing Technology to Support Ageing in Place*, (Singapore: MOH, 2021), 10–12.

⁶⁷ Centre for Liveable Cities, *Designing Age-Friendly Smart Cities: The Singapore Approach*, (Singapore: Ministry of National Development, 2022), 15–18.

การเตรียมความพร้อมตั้งแต่วัยแรงงาน เพื่อสร้างความมั่นคงในบั้นปลายชีวิต การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AI และ IoT เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลสุขภาพและสนับสนุนการใช้ชีวิตแบบอิสระของผู้สูงอายุ การออกแบบเมืองและพื้นที่สาธารณะให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-friendly Cities) การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในสังคม การกระจายอำนาจและความยืดหยุ่นในระดับท้องถิ่น เพื่อให้การดูแลสุขภาพสามารถตอบสนองได้ตรงกับบริบทชุมชน และการสร้างระบบประกันหรือกองทุนที่โปร่งใส ยืดหยุ่น และยั่งยืน เช่น CPF ของสิงคโปร์ หรือ LTCI ของญี่ปุ่น และเยอรมนี ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการให้ความช่วยเหลือในบั้นปลายชีวิตเท่านั้น แต่ต้องออกแบบให้สอดคล้องกับพฤติกรรม ความคิด และศักยภาพของประชากรรุ่นใหม่ตั้งแต่ก่อนเข้าสู่วัยเกษียณ ดังนั้น การศึกษากรณีต่างประเทศจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำแนวทางมาออกแบบแนวทางสวัสดิการสำหรับ Generation Y ของประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุในอีกไม่กี่ทศวรรษข้างหน้า โดยต้องคำนึงถึงบริบทเฉพาะของคนรุ่นนี้ ทั้งด้านเทคโนโลยี ความคาดหวังต่อคุณภาพชีวิต การเรียนรู้ตลอดชีวิต และความต้องการเป็นอิสระในบั้นปลายชีวิต

2.7 แนวคิดการแบ่งรุ่น หรือ Generation

2.7.1 การแบ่งรุ่น หรือ Generation

แนวคิดการแบ่งรุ่นหรือ Generation มีความคิดริเริ่มมาจากแนวคิดของชาวตะวันตก โดยเชื่อว่าบุคคลที่เกิดในช่วงเวลาเดียวกันนั้นมีประสบการณ์ ร่วมกันทางสังคม และพบเจอปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน ทำให้คนที่เกิดในเจนเนอเรชันเดียวกันมีค่านิยมร่วมกัน และเมื่อเราสามารถเข้าใจความแตกต่างของประชากรแต่ละกลุ่มได้ดี เราก็จะสามารถบริหารงานนโยบายสาธารณะ ให้สอดคล้องกับคุณลักษณะพฤติกรรมและความต้องการในด้านต่าง ๆ ต่อไปได้ โดยในปัจจุบันสามารถแบ่งออกเป็น 6 รุ่นหลัก ดังนี้

2.7.1.1 Silent Generation

ผู้ที่เกิดก่อนปี ค.ศ. 1945 หรือก่อนปี พ.ศ. 2488 เป็นกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 79 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) เกิดในช่วงที่เศรษฐกิจโลกกำลังตกต่ำและมีสงครามโลก ลักษณะนิสัยเด่นของคนกลุ่มนี้คือ ชอบความเป็นระเบียบแบบแผน มีความอนุรักษ์นิยม ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง และหลีกเลี่ยงความเสี่ยง กลุ่มนี้มีจำนวนลดลงเนื่องจากการเสียชีวิต

2.7.1.2 Baby Boomer

ผู้ที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1946–1964 หรือปี พ.ศ. 2489–2507 มีอายุระหว่าง 60–78 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) เกิดในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวและมี

อัตราการเกิดสูง เป็นยุคฟื้นฟูสังคมและเศรษฐกิจ คนกลุ่มนี้เติบโตขึ้นมาด้วยการรับรู้ความยากลำบากของพ่อแม่ จึงเป็นคนที่ใช้ชีวิตเพื่อการทำงาน เคารพกฎเกณฑ์ กตึกา อดทนให้ความสำคัญกับผลงาน แม้ว่าจะต้องใช้เวลานานกว่าจะประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังมีแนวคิดที่จะทำงานหนักเพื่อสร้างเนื้อสร้างตัว มีความทุ่มเทกับการทำงานและองค์กรมาก ให้ความสำคัญของครอบครัวรองลงมาจากงาน⁶⁸

2.7.1.3 Generation X

ผู้ที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1965–1980 หรือปี พ.ศ. 2508–2523 มีอายุระหว่าง 44–59 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) เกิดในช่วงเศรษฐกิจโลกเริ่มมั่งคั่งและวัฒนธรรมสมัยใหม่รุ่งเรือง คนกลุ่มนี้เติบโตขึ้นมาได้เห็นการดำเนินชีวิตของพ่อแม่ ซึ่งพวกเขาไม่เห็นด้วย ทำให้คนที่เติบโตมาในช่วงนี้มีลักษณะพฤติกรรมชอบอะไรง่าย ๆ ไม่ต้องเป็นทางการ ให้ความสำคัญกับเรื่องความสมดุลระหว่างงานกับครอบครัว (Work-life Balance) และมีความรับผิดชอบสูงในการทำงาน เป็นผู้นำและสามารถให้คำปรึกษาแก่รุ่นอื่นได้ ให้ความสำคัญกับครอบครัวมากกว่างาน ใส่ใจภาพลักษณ์ รู้จักคุณค่าของเงิน⁶⁹

2.7.1.4 Generation Y หรือ Millennials

ผู้ที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1981–1996 หรือปี พ.ศ. 2524–2539 มีอายุระหว่าง 28–43 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) เกิดในช่วงที่เทคโนโลยี โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตมีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด มีลักษณะนิสัยที่มีความคิดสร้างสรรค์ ทำหลายสิ่งได้ในเวลาเดียวกัน ค่อนข้างกับเทคโนโลยี แต่มีความอดทนต่ำ ชอบอิสระ มีความมั่นใจในตนเองสูง แต่งงานช้าลง และมีรูปแบบการใช้ชีวิตเป็นของตนเอง⁷⁰

2.7.1.5 Generation Z

ผู้ที่เกิดระหว่างปี ค.ศ. 1997–2012 หรือปี พ.ศ. 2540–2555 มีอายุระหว่าง 12–27 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) เป็นกลุ่มที่เติบโตมาพร้อมกับอินเทอร์เน็ตและโซเชียลมีเดีย ทำให้รับข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วจึงตัดสินใจได้รวดเร็ว เป็นคนเปิดใจกว้างทางความคิด

⁶⁸ “Sanook, Gen B, Gen X, Gen Y และ Gen Z อยู่ในกลุ่มอายุเท่าไร แต่ละเจนมีความแตกต่างอย่างไร,” *Sanook Campus*, สืบค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2567, <https://www.sanook.com/campus/1401267/>.

⁶⁹ วุฒพงศ์ ลาภเจริญ, อ่างใน ญัฐพงศ์ มีทรัพย์, “การศึกษาความต้องการลักษณะที่อยู่อาศัยของคนเจนเนอร์ชันวายในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบเต็มที” (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565), 15–16.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน.

มีวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีความมั่นใจสูง กล้าแสดงออก ชอบสร้างความสุขให้กับตนเอง และเป็นวัยกำลังค้นหาตัวตน⁷¹

2.7.1.6 Generation Alpha

ผู้ที่เกิดหลังปี ค.ศ. 2012 หรือหลังปี พ.ศ. 2555 เป็นกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า 12 ปี (ณ ปี พ.ศ. 2567) เป็นกลุ่มที่เกิดมาในยุคของเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำไปอย่างรวดเร็ว โลกสำหรับพวกเขาคือความบันเทิง การเล่นเกม การเชื่อมต่อกับเพื่อน และแม้แต่การศึกษาที่อยู่บนอินเทอร์เน็ต และจากการระบาดของ COVID-19 ทำให้ชีวิตของเด็ก Alpha วนเวียนอยู่กับเทคโนโลยีมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มคนที่มีลักษณะเป็นตัวของตัวเองสูง

จะเห็นได้ว่า การแบ่งรุ่นเป็นกรอบแนวคิดหนึ่งที่ช่วยวิเคราะห์พฤติกรรมและลักษณะเฉพาะของแต่ละกลุ่มคน แต่อาจไม่สามารถใช้ครอบคลุมทุกคนในแต่ละรุ่นได้ เนื่องจากปัจจัยส่วนบุคคลและวัฒนธรรมย่อมมีความหลากหลายมากขึ้นในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้ การทำความเข้าใจลักษณะและค่านิยมของแต่ละ Generation จะช่วยให้สามารถพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและตอบโจทย์วิถีชีวิตของประชากรในแต่ละช่วงอายุได้

2.7.2 ลักษณะประชากร Generation Y

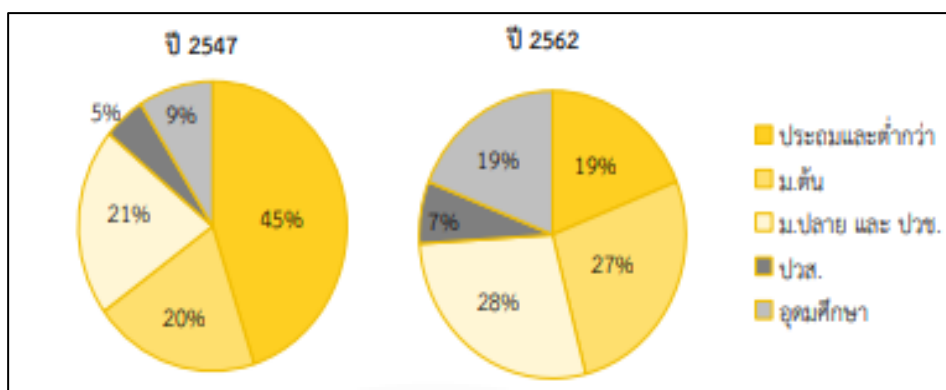
จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า กลุ่ม Generation Y เป็นกลุ่มประชากรที่อยู่ในวัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และเนื่องจากประชากร Generation Y เติบโตมาพร้อมกับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไปจากประชากรรุ่นก่อน จึงทำให้มีพฤติกรรมรูปแบบการใช้ชีวิต และการให้คุณค่าด้านต่าง ๆ ที่ต่างกันอย่างชัดเจน โดยสามารถสรุปลักษณะสำคัญได้⁷² ดังนี้

2.7.2.1 คน Generation Y ได้รับการศึกษาสูงขึ้นมากกว่าคน Generation อื่น

คน Generation Y เกิดและเติบโตมาในครอบครัวของคน Generation X ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษา ทำให้คน Generation Y มีโอกาสได้รับการศึกษาสูงกว่าคนกลุ่มอื่นในอดีต ดังจะเห็นได้จากจำนวน ปีการศึกษาเฉลี่ยของคนอายุ 15-39 ปี ที่เพิ่มขึ้นจาก 9.3 ปี ในปี 2545 เป็น 10.1 ปี และ 10.8 ปี ในปี 2550 และ 2560 ตามลำดับ

⁷¹ Winestrehab. “ความแตกต่างของ Generation ของแต่ละช่วงวัย.” 24 กันยายน 2566. สืบค้นเมื่อ 8 ธันวาคม 2567. <https://winestrehab.com/the-different-between-generations/>.

⁷² กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *ภาวะสังคมไทยไตรมาสสี่และภาพรวมปี 2562*, บทความเรื่อง “การพัฒนา Generation Y เพื่อรองรับการขับเคลื่อนประเทศ” (2562).

ภาพที่ 2.2 สัดส่วนประชากรช่วงอายุ 18-39 ปี ตามระดับการศึกษาสูงสุดในปี 2547 และ 2562
ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรไทย ปี 2547 และ 2562 (กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560). ประมวลผลโดย กลุ่มคณะทำงานวิเคราะห์ข้อมูลสถิติ (กขส.).

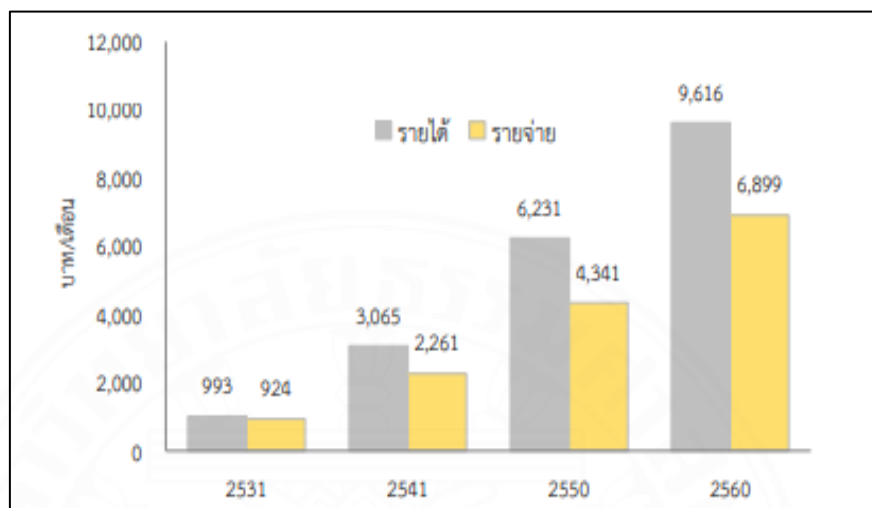
2.7.2.2 คน Generation Y มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยี

เนื่องจากเป็นกลุ่มคนที่เกิดในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้า และครัวเรือนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ เช่น โทรศัพท์มือถือและคอมพิวเตอร์ ทำให้คน Generation Y สามารถปรับตัวได้ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี อีกทั้งยังใช้เวลาส่วนใหญ่กับอินเทอร์เน็ต จากข้อมูลการใช้อินเทอร์เน็ตของประเทศไทยในปี 2561 พบว่า คน Generation Y ใช้เวลากับอินเทอร์เน็ตเฉลี่ย 10.22 ชั่วโมงต่อวัน ในช่วงวันทำงาน และ 11.52 ชั่วโมงต่อวัน ในช่วงวันหยุด ซึ่งส่งผลให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงความรู้ที่หลากหลาย และทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ในเวลาเดียวกันอย่างมีประสิทธิภาพ

2.7.2.3 คน Generation Y มีพฤติกรรมการทำงานที่เน้นความเป็นอิสระและสามารถจัดระบบการทำงานเองได้

ส่วนหนึ่งมาจากการได้รับการส่งเสริมด้านการศึกษาและการเรียนรู้จากครอบครัว รวมถึงปัจจัยแวดล้อมที่ทำให้คน Generation Y มีทักษะในหลาย ๆ ด้าน ส่งผลให้ชอบทำงานในลักษณะอิสระ ซึ่งนอกจากจะช่วยเพิ่มรายได้แล้ว ยังสามารถบริหารจัดการเวลาการทำงานและชีวิตส่วนตัวให้เกิดความสมดุล ทั้งนี้ จากการสำรวจข้อมูลการทำงานแบบ NextGen Work ของ สศช. เมื่อปี 2562 พบว่า 1 ใน 3 ของกลุ่มคน Generation Y มีแนวโน้มการทำงานในรูปแบบคนรุ่นใหม่สูงกว่าคนใน Generation อื่น ๆ โดยอาชีพที่ได้รับความนิยมในลักษณะการทำงานแบบคนรุ่นใหม่ในประเทศไทย ได้แก่ กราฟิกดีไซน์ การตลาดออนไลน์/โฆษณา งานสร้างเว็บไซต์/โปรแกรมมิ่งงานเขียน/แปลภาษา นักพัฒนาแอปพลิเคชันบนมือถือ นักออกแบบการท่องเที่ยว นักแคสต์เกม/รีวิวกเกม พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนถึงความยืดหยุ่น ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการใช้

เทคโนโลยีของคน Generation Y ในการสร้างสรรค์รูปแบบการทำงานใหม่ ๆ ที่ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ในยุคปัจจุบัน

ภาพที่ 2.3 รายได้และรายจ่ายเฉลี่ยของคน Generation Y (บาท เดือน)

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2560). ประมวลผลโดย กลุ่มคณะทำงานวิเคราะห์ข้อมูลสถิติ (กขส.).

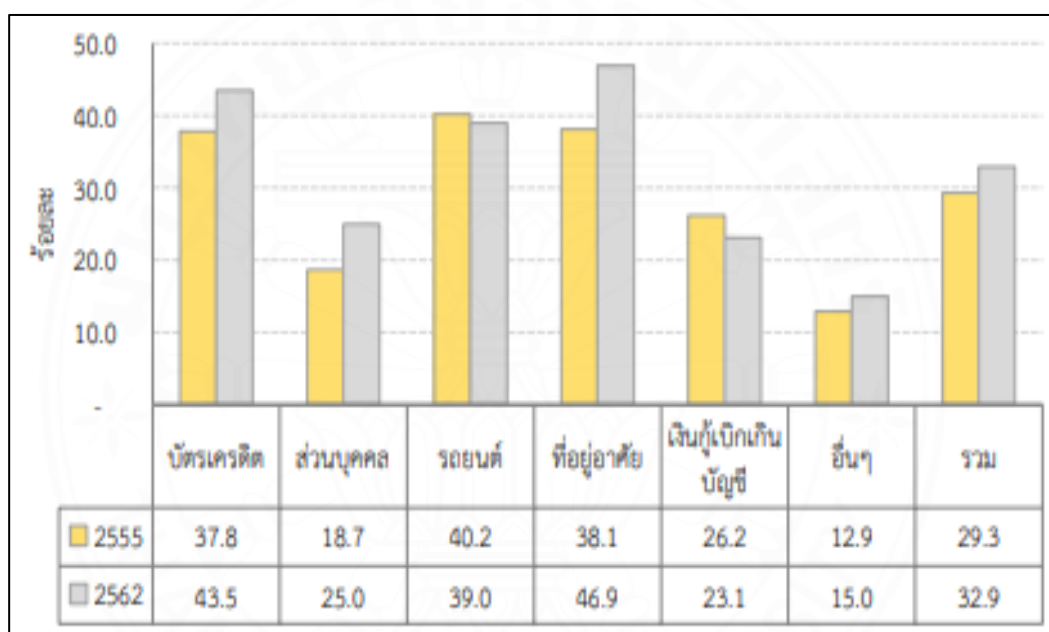
2.7.2.4 คน Generation Y มีการใช้จ่ายสินค้าที่ไม่จำเป็นเพิ่มขึ้น

จากการศึกษาที่สูงขึ้น ทำให้คน Generation Y สามารถทำงานที่ต้องใช้ทักษะสูงและสามารถทำงานหลายอย่างได้พร้อมกัน ซึ่งนำมาซึ่งรายได้ที่สูงกว่าคนในช่วงอายุเดียวกันในอดีต จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในปี 2560 คนช่วงอายุ 18-39 ปี มีรายได้เฉลี่ย 9,616 บาทต่อเดือน ซึ่งเพิ่มขึ้นมากเมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ย 993 บาทต่อเดือน ของคนในช่วงอายุเดียวกันในปี 2531 อย่างไรก็ตาม รายจ่ายของคนในช่วงอายุ 18-39 ปีก็เพิ่มขึ้นควบคู่กัน โดยเฉพาะในหมวดสินค้าและบริการที่ไม่จำเป็น สะท้อนถึงรูปแบบการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปของคน Generation Y ซึ่งมักให้ความสำคัญกับประสบการณ์ การบริโภคเพื่อความสุข และการสร้างภาพลักษณ์ที่ตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ในยุคปัจจุบันก็เพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน โดยในปี 2531 มีรายจ่ายเฉลี่ย 924 บาทต่อเดือน และเพิ่มขึ้นเป็น 6,899 บาทต่อเดือน ในปี 2560 โดยค่าใช้จ่ายที่มีสัดส่วนเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือการใช้จ่ายเพื่อการเดินทางและการสื่อสาร ซึ่งมีสัดส่วน ร้อยละ 26.4 ในปี 2560 เทียบกับ ร้อยละ 16.5 ในปี 2541 ขณะเดียวกัน ค่าใช้จ่ายด้านอาหารและเครื่องดื่มกลับมีสัดส่วนลดลงจาก ร้อยละ 45.2 ในปี 2541 เหลือเพียง

ร้อยละ 40.4 ในปี 2560 สะท้อนสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคของคนในกลุ่ม Generation Y ที่ให้ความสำคัญกับการเดินทางและการเชื่อมต่อสื่อสารในยุคดิจิทัลมากขึ้น

2.7.2.5 คน Generation Y มีแนวโน้มการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

จากข้อมูลของบริษัทข้อมูล เครดิตแห่งชาติ จำกัด หรือ เครดิตบูโร พบว่า ในภาพรวมการขอสินเชื่อรายใหม่ของกลุ่มคน Generation Y เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 29.3 ในปี 2555 เป็นร้อยละ 32.9 ในปี 2562 โดย สัดส่วนการขอสินเชื่อรายใหม่ของคน Generation Y เพิ่มขึ้นเกือบทุกประเภท อาทิ สินเชื่อ บัตรเครดิต สินเชื่อส่วนบุคคล สินเชื่อที่อยู่อาศัย สินเชื่อที่อยู่อาศัย สินเชื่ออื่น ๆ ยกเว้น สินเชื่อรถยนต์ และเงินกู้เบิกเกินบัญชีที่มีสัดส่วนลดลง

ภาพที่ 2.4 สัดส่วนการขอสินเชื่อของกลุ่มคนอายุ 12-35 ปี ในปี 2562 และ 2555

ที่มา : บริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด (เครดิตบูโร), พฤติกรรมการขอสินเชื่อของกลุ่มวัยรุ่นและวัยเริ่มทำงาน ปี 2555 และ 2562 (กรุงเทพฯ: บริษัท ข้อมูลเครดิตแห่งชาติ จำกัด, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์). ประมวลผลโดย กลุ่มคณะทำงานวิเคราะห์ข้อมูลสถิติ (กขส.).

2.7.2.6 คน Generation Y ยังขาดความตระหนักในเรื่องการวางแผน

ด้านการเงินในอนาคต

จากข้อมูลการสำรวจของ สสช. ปี 2562 ในกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 18 -39 ปี จำนวน 6,255 คน พบว่า มีเพียงร้อยละ 28 ของกลุ่มตัวอย่างที่มีการวางแผนด้านการเงินในอนาคต โดยให้ความสำคัญกับ 2 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการเงิน และ ด้านสุขภาพขณะที่กลุ่มตัวอย่าง

ส่วนใหญ่ ร้อยละ 72 ยังขาดความตระหนักในเรื่องการวางแผนด้านการเงินในอนาคต โดยเฉพาะสำหรับการใช้ชีวิตในยามเกษียณ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินและคุณภาพชีวิตในระยะยาว

2.7.2.7 คน Generation Y แต่งงานช้าลงและให้ความสำคัญกับการมีบุตรน้อยลง

เนื่องจากการศึกษาที่สูงขึ้นและพฤติกรรมของคน Generation Y ที่รักอิสระ รวมถึงการให้ความสำคัญกับการทำงานเพื่อประสบความสำเร็จและการมีสังคมกับเพื่อนฝูง ส่งผลให้คน Generation Y มีแนวโน้มแต่งงานช้าลงและลดความสำคัญของการมีบุตรจากข้อมูลของวิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า ในปี 2560 กลุ่มผู้หญิงในช่วงอายุที่เหมาะสมสำหรับการแต่งงานและมีบุตรมีแนวโน้มเลื่อนการแต่งงานออกไปเรื่อย ๆ และเลือกที่จะมีบุตรน้อยลงเมื่อเทียบกับคนในรุ่นก่อนหน้า ซึ่งสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงในค่านิยมและวิถีชีวิตของคนในยุคปัจจุบัน โดย Generation Y มีอายุเฉลี่ยในการสมรส 23.6 ปี เพิ่มขึ้นจากปี 2544 ที่อายุเฉลี่ยอยู่ที่ 22.7 ปี และจากข้อมูลการสำรวจทัศนคติและปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีบุตรในกลุ่มประชากร Generation Y ของ สสช. เมื่อปี 2561 พบว่า ร้อยละ 20 ของกลุ่มคน Generation Y ไม่ต้องการมีบุตร เหตุผลหลักที่กลุ่มคน Generation Y ให้คือ ต้องการความอิสระในการใช้ชีวิต และไม่ต้องการมีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ซึ่งสะท้อนถึงความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและค่านิยมของคนในยุคปัจจุบัน

2.7.2.8 คน Generation Y ดูแลสุขภาพน้อยลง

จากข้อมูลการสำรวจการใช้เวลาของประชากร พ.ศ. 2558 พบว่า คน Generation Y จัดสรรเวลาในการออกกำลังกายเพียง 1.53 ชั่วโมงต่อวัน ขณะที่ใช้เวลาในการทำกิจกรรมส่วนตัวเฉลี่ยมากถึง 12 ชั่วโมงต่อวัน นอกจากนี้ คนกลุ่มนี้ยังนิยมรับประทานอาหารนอกบ้านหรือซื้ออาหารสำเร็จรูป ซึ่งส่งผลให้กว่าร้อยละ 70 มีน้ำหนักเกินเกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการเสียชีวิตก่อนวัยอันควรในกลุ่ม Generation Y โดยเกิดจากการฆ่าตัวตายและอุบัติเหตุบนท้องถนน จากข้อมูลของกรมสุขภาพจิต ปี 2561 พบว่ากลุ่มคน Generation Y ที่ฆ่าตัวตายสำเร็จมีจำนวนสูงถึง 1,532 ราย หรือประมาณร้อยละ 37 ของผู้ฆ่าตัวตายทั้งหมด ขณะเดียวกันจากข้อมูลของ สสส. พบว่า กลุ่มวัยรุ่นมีแนวโน้มการสวมหมวกกันน็อกลดลงจาก ร้อยละ 32 ในปี 2553 เหลือเพียงร้อยละ 22 ในปี 2561 ซึ่งส่งผลให้การเสียชีวิตจากอุบัติเหตุในกลุ่มคนอายุ 20 - 39 ปี เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34.5 ในปี 2557 เป็น ร้อยละ 39.6 ในปี 2562 สะท้อนถึงพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เสี่ยงต่อสุขภาพและความปลอดภัยของคนในกลุ่ม Generation Y

2.7.3 ความต้องการของ Generation Y

National Association of Aging, Washington, D.C.⁷³ ได้ปรากฏข้อมูลความคาดหวังของ Generation Y (กลุ่มคนที่เกิดระหว่างปี 1980–1995) ต่อระบบสวัสดิการผู้สูงอายุในอนาคต โดยสะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มนี้มีมุมมองต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างจากรุ่นก่อน ซึ่งเน้นความต้องการที่สำคัญในประเด็นดังนี้

1) ความยืดหยุ่น (Flexibility) Generation Y คาดหวังระบบสวัสดิการที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และความต้องการส่วนบุคคล เช่น การเลือกบริการด้านสุขภาพและการดูแลที่ตรงกับวิถีชีวิตของแต่ละคน

2) ความหลากหลาย (Diversity) การจัดสวัสดิการต้องรองรับกลุ่มประชากรที่มีความหลากหลายในแง่วัฒนธรรมและรูปแบบการใช้ชีวิต เช่น การมีบริการที่คำนึงถึงภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ และความเชื่อของผู้สูงอายุ

3) การส่งเสริมความเป็นอิสระ (Independence) Generation Y ให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตอย่างพึ่งพาตนเองในวัยสูงอายุ ระบบสวัสดิการจึงควรสนับสนุนการออมเพื่อการเกษียณ การพัฒนาทักษะ และการสร้างพื้นที่หรือกิจกรรมที่ช่วยให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในสังคม

4) การใช้เทคโนโลยี (Technology Integration) กลุ่มนี้คาดหวังระบบที่ผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับการให้บริการ เช่น การดูแลสุขภาพผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล การใช้แอปพลิเคชันเพื่อบริหารจัดการชีวิตประจำวัน และการเชื่อมต่อกับบริการที่เกี่ยวข้องอย่างสะดวกสบาย

5) ความพร้อมในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Security) Generation Y คาดหวังการสนับสนุนทางการเงิน เช่น การจัดการด้านภาษี การเข้าถึงเงินออมในวัยเกษียณ และการสร้างโอกาสในการทำงานหรือรายได้เพิ่มเติมในวัยสูงอายุ

สอดคล้องกับ John Smith & Sarah Wong⁷⁴ ที่ศึกษาสำรวจความคาดหวังและความต้องการของ Generation Y โดยระบุว่า การเข้าสู่สังคมสูงอายุเป็นปรากฏการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อระบบสวัสดิการ ซึ่ง Generation Y ที่เติบโตมาพร้อมเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ มีมุมมองต่อการดูแลในวัยสูงอายุที่แตกต่างจากรุ่นก่อน เช่น การให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระ และการพึ่งพาตนเองมากขึ้น จึงควรเน้นย้ำความสำคัญของการสร้างสวัสดิการในประเด็นดังต่อไปนี้

⁷³ National Association of Aging. *Future Expectations for Flexible and Diverse Elder Care Systems*. Washington, D.C.: NAA, 2020.

⁷⁴ Smith, John, and Sarah Wong. "The Future of Elder Care: Independence and Flexibility for Generation Y." *Journal of Social Policy Studies* 35, no. 2 (2019): P.115-130.

1) ความยืดหยุ่นในระบบสวัสดิการ ในระบบการดูแลผู้สูงอายุ Generation Y คาดหวังบริการที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความต้องการ เช่น การเลือกประเภทการดูแล (in-home care, community-based care) และการออกแบบแพ็คเกจสวัสดิการที่ตอบโจทย์ชีวิตที่หลากหลาย เช่น การใช้ระบบสมัครสมาชิกเพื่อเลือกบริการสุขภาพและการดูแลระยะยาว โครงการสนับสนุนการใช้ชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง

2) การส่งเสริมความเป็นอิสระ โดยการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ที่พักอาศัยที่ออกแบบสำหรับผู้สูงวัย พร้อมทั้งการสนับสนุนการทำงานในวัยสูงอายุ และการพัฒนาทักษะเพื่อสร้างรายได้เสริม

3) บทบาทของเทคโนโลยี โดยเทคโนโลยีถูกมองว่าเป็นตัวเร่งสำคัญที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ Generation Y มองว่าเทคโนโลยีควรถูกนำมาใช้ในหลากหลายบริบท เช่น การปรึกษาแพทย์ออนไลน์ การปรึกษาแพทย์ออนไลน์ การสร้างชุมชนเสมือนสำหรับผู้สูงอายุ

4) การปรับโครงสร้างสังคมและนโยบาย ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมและนโยบายเพื่อรองรับความต้องการในอนาคต เช่น การบูรณาการระบบสวัสดิการของรัฐและเอกชน การสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ การสร้างสิทธิประโยชน์ที่ตอบสนองความหลากหลายทางวัฒนธรรม

นอกจากนี้ Lisa Brown⁷⁵ ได้วิเคราะห์ความคาดหวังของ Generation Y หรือ Millennials ต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) และระบบสวัสดิการ (Welfare Systems) ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนดังกล่าว โดยได้นำเสนอว่าความคาดหวังของ Millennials มีลักษณะเฉพาะเนื่องจากกลุ่มคนดังกล่าวเติบโตมาในยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญ และเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคม โดยสรุปความความหวังได้ดังนี้

1) การให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ Generation Y ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตเพื่อเพิ่มโอกาสในการพัฒนาทักษะและความก้าวหน้าในอาชีพ นอกจากนี้ Generation Y คาดหวังการเข้าถึงการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นสามารถเข้าถึงได้ง่าย และตอบสนองต่อความต้องการของตลาดแรงงานที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยมีความคาดหวังหลักสูตรและโปรแกรมที่สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา เช่น การเรียนออนไลน์ หรือโปรแกรมฝึกอบรมที่ปรับเปลี่ยนได้

2) ความคาดหวังต่อระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมและยืดหยุ่น Generation Y คาดหวังระบบสวัสดิการที่ครอบคลุมและมีความยืดหยุ่น และบริการสุขภาพที่เข้าถึงง่าย โดยให้ความสำคัญกับบริการสุขภาพที่สามารถเข้าถึงได้ผ่านเทคโนโลยี เช่น Telehealth หรือการตรวจ

⁷⁵ Lisa Brown, “Millennials’ Expectations for Lifelong Learning and Welfare,” *Journal of Social Policy* 45, no. 3 (2022): 345–367.

สุขภาพที่ครอบคลุม พร้อมทั้งคาดหวังการสนับสนุนสุขภาพจิตการให้คำปรึกษาด้านจิตวิทยาและโปรแกรมที่ช่วยส่งเสริมสุขภาพจิต เช่น การฝึกสมาธิและการจัดกิจกรรมกลุ่ม

3) การสนับสนุนจากรัฐในด้านการเงินและความมั่นคงในชีวิต Generation Y มีการเผชิญกับปัญหาหนี้สิน เช่น หนี้การศึกษา และรายได้ที่ไม่สม่ำเสมอ ส่งผลให้ Generation Y มีความต้องการที่เฉพาะเจาะจงในด้านการเงินการออม และการลงทุนที่ยืดหยุ่น เช่น การลดภาระหนี้สินทางการศึกษา และการสนับสนุนการออมเงินสำหรับการเกษียณอายุ นอกจากนี้ Generation Y มองหาวิธีการที่ง่ายและปลอดภัยในการวางแผนการเงิน เช่น การใช้แอปพลิเคชันและแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ช่วยให้จัดการการออมเงินในระยะยาว

4) การมีส่วนร่วมในสังคม Generation Y ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนจากชุมชน การส่งเสริมความสัมพันธ์ในชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์และลดความโดดเดี่ยว โดยกิจกรรมชุมชนช่วยสร้างความเชื่อมโยงและเพิ่มความสุขในชีวิตประจำวัน

5) การให้ความสำคัญกับเทคโนโลยี Generation Y คาดหวังว่าเทคโนโลยีจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความสะดวกสบายในชีวิต โดย Internet of Thing (IOT) และ AI จะมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มความสะดวก และช่วยการจัดการสุขภาพและความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน

จากการทบทวนวรรณกรรมกล่าวได้ว่าประชากร Generation Y ในปัจจุบันมีรูปแบบการใช้ชีวิตและมุมมองต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุที่แตกต่างจากรุ่นก่อน ด้วยเป็นกลุ่มประชากรที่มีลักษณะเฉพาะในการปรับตัวกับเทคโนโลยี ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างจากรุ่นก่อน และจากสถานการณ์จำนวนผู้สูงอายุในประเทศไทยในอนาคตอีก 10–20 ปีข้างหน้า กลุ่ม Generation Y เป็นกลุ่มประชาชนที่เป็นวัยสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ และจะเป็นกลุ่มที่เข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคตอันใกล้ การเริ่มต้นในการกำหนดนโยบาย (Agenda Setting) เพื่อจัดทำนโยบายด้านการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างเป็นระบบถึงความต้องการและความเหมาะสมต่อประชาชนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งภาครัฐไม่สามารถมองผู้สูงอายุในมุมมองแบบเดิมได้อีกต่อไป เช่น การมองผู้สูงอายุไม่สนใจเทคโนโลยี ไม่ชอบเรียนรู้ ไม่ชอบสิ่งใหม่ ๆ รวมถึงการกำหนดตัวตนจาก “เลขอายุ” ไม่ใช่จากความชอบไลฟ์สไตล์ และความต้องการที่แท้จริง

ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ อันจะสะท้อนถึงความต้องการของ Generation Y ที่เชื่อมโยงกับความต้องการของผู้สูงอายุอย่างหลากหลายมิติ ทั้งในมิติของการความต้องการด้านร่างกาย ด้านการสนับสนุนสุขภาพ การสนับสนุนทางเศรษฐกิจ การสนับสนุนทางสังคมและความต้องการสนับสนุนระบบสวัสดิการจากรัฐ ซึ่งประชากร Generation Y จะมีลักษณะความต้องการสวัสดิการที่ตอบสนองต่อการพัฒนาส่วนบุคคลและคุณภาพชีวิต โดยการให้ความสำคัญกับการเข้าถึงเทคโนโลยี การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม และการสร้างคุณค่าให้ตนเองในวัยสูงอายุ

และมีความคาดหวังระบบสวัสดิการที่มีความยืดหยุ่น รองรับความหลากหลาย และส่งเสริมความเป็นอิสระในชีวิต ซึ่งมีความแตกต่างจากประชากรรุ่นก่อน ภาครัฐจึงต้องศึกษาและรวบรวมแนวทางจัดสวัสดิการอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปกำหนดนโยบายจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่รองรับการตอบสนองความต้องการที่เปลี่ยนไปของประชากรกลุ่ม Generation Y ที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคตข้างหน้า

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กิตติศักดิ์ ปานฝึกดี ⁷⁶ ได้วิจัยเรื่อง การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองสิงห์บุรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลเมืองสิงห์บุรี จำนวน 370 คน ผลการศึกษาพบว่า สถานการณ์การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแต่ละช่วงวัยในปัจจุบันของเทศบาลเมืองสิงห์บุรี เทศบาลเมืองสิงห์บุรีร่วมกับโรงพยาบาลสิงห์บุรีจัดทำโครงการจัดบริการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง และแจกเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ ความต้องการได้รับการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุแต่ละช่วงวัยของเทศบาลเมืองสิงห์บุรี สำหรับผู้สูงอายุวัยต้น ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุวัยกลางด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุวัยปลาย ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านความมั่นคงในชีวิต จากการศึกษาและวิเคราะห์ ข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดเป็นแนวทางดังนี้ โมเดล SPCVC ประกอบด้วย ชมรมผู้สูงอายุเข้มแข็ง โครงการสำหรับผู้สูงอายุ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ และการดูแล ผู้สูงอายุกลุ่มเปราะบาง

ขวัญ สงวนเสริมศรี ⁷⁷ ได้ศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่าความต้องการสวัสดิการด้านต่าง ๆ ได้แก่ สุขภาพอนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย การทำงาน นันทนาการ และบริการสังคม โดยผู้สูงอายุมีความต้องการสวัสดิการสังคมในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะความต้องการด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งเป็นความต้องการที่สูงที่สุด โดยเฉพาะเรื่องความรู้ในการดูแลสุขภาพ รองลงมาคือเรื่องรายได้และการทำงาน โดยเฉพาะการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และการมีแหล่งเงินทุนประกอบอาชีพ องค์การบริหารส่วนตำบลควรกำหนดบริบทในการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ

⁷⁶ กิตติศักดิ์ ปานฝึกดี, “การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองสิงห์บุรี”, (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2564), ก.

⁷⁷ ขวัญ สงวนเสริมศรี, “แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในจังหวัดพะเยา” (ม.ป.ท.: มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2552), ก.

ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ควรมีแผนการดำเนินงานใน 4 ด้าน ได้แก่ การให้บริการสุขภาพอนามัย การส่งเสริมอาชีพและรายได้ การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคม และการบริหารจัดการระบบพัฒนาคุณภาพชีวิต นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีบทบาทหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการบูรณาการด้านแผนงาน กิจกรรม งบประมาณ และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงการประเมินผล การจัดการสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ

พระครูภัทรปัญญาคุณ (เวียง แซ่ฮ่วย) ⁷⁸ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความต้องการรับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า

1) ระดับความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมโดยรวมทั้ง 7 ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ย พบว่า ด้านความมั่นคงทางสังคมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านนันทนาการ ด้านบริการสังคม และด้านการมีงานทำและการมีรายได้ ส่วนด้านสวัสดิการสังคมที่อยู่อาศัยมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด เมื่อจำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพสมรส สถานภาพการอยู่อาศัย ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และภาวะการมีโรคประจำตัว พบว่า ผู้สูงอายุมีระดับความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมโดยรวมทั้ง 7 ด้านอยู่ในระดับมาก

2) ผลการเปรียบเทียบระดับความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส สถานภาพการอยู่อาศัย ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และภาวะการมีโรคประจำตัวต่างกัน มีระดับความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมไม่แตกต่างกัน

3) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ พบว่า เทศบาลตำบลหัวไทรควรจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ภายในชุมชน พร้อมสนับสนุนด้านบุคลากรที่สามารถให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ควรจัดให้มีสถานที่ออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และบริการตรวจสุขภาพประจำปีฟรี อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เทศบาลควรจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง พร้อมทั้งช่วยเหลือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาส ควรส่งเสริมและพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ รวมถึงนำเทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์และกล้องวงจรปิด มาใช้ในการติดตามดูแลความปลอดภัย และออกตรวจเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมประจำเดือน เพื่อให้ผู้สูงอายุ

⁷⁸ พระครูภัทรปัญญาคุณ (เวียง แซ่ฮ่วย), “การศึกษาความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช”, (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560), ก-ข.

ได้มีโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ในชุมชนและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ว่าที่ร้อยเอกชาญวิทย์ บ่วงราบ⁷⁹ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความต้องการการได้รับสวัสดิการของผู้สูงอายุในตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี” ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าวมีความต้องการสวัสดิการในระดับสูงในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการแพทย์และสาธารณสุข รองลงมาคือ ด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และสาธารณูปโภค รวมถึงด้านการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพและการจัดการศพตามประเพณี และการเปรียบเทียบความต้องการสวัสดิการระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่มีปริมาณเงินออมแตกต่างกัน พบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีเงินออมมีความต้องการสวัสดิการสูงกว่าผู้ที่มีเงินออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะในด้านการแพทย์และสาธารณสุข ด้านการศึกษาและข้อมูลข่าวสาร และด้านการสงเคราะห์เบี้ยยังชีพและการจัดการศพตามประเพณี

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์⁸⁰ ได้จัดทำรายงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ดำเนินการเขตพื้นที่รับผิดชอบ สสว. 1-12 โดยมีการศึกษาเชิงปริมาณเป็นหลัก ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบการจัดชั้นภูมิ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,808 คน และการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นส่วนประกอบรอง โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 785 คน จากการดำเนินการวิจัย พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับสวัสดิการที่รัฐจัดให้ ซึ่งเป็นสวัสดิการตามกฎหมายหรือข้อบังคับ และได้ใช้สวัสดิการดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้สูงอายุบางส่วนที่ไม่ได้ใช้สิทธิ์สวัสดิการเนื่องจากไม่ทราบว่ามียกยัดดังกล่าวเมื่อพิจารณาสวัสดิการตามรายด้าน พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับบริการสวัสดิการเกี่ยวกับสุขภาพตามกฎหมายมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการให้บริการแบบรายบุคคล ส่วนสวัสดิการด้านการศึกษาและการเรียนรู้ในชุมชน บริการข้อมูลข่าวสาร และบริการทางสังคม ส่วนใหญ่เป็นการจัดบริการในภาพรวม ไม่ได้เฉพาะเจาะจงสวัสดิการด้านรายได้และการออม รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม ส่วนใหญ่ได้รับการเป็นกลุ่ม โดยมีการขับเคลื่อนผ่านองค์กรทางสังคม เช่น กลุ่มผู้สูงอายุหรือชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งรัฐและชุมชนร่วมกันจัดตั้ง ส่วนสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย ยังไม่พบการดำเนินการ

⁷⁹ ชาญวิทย์ บ่วงราบ, “ความต้องการการได้รับสวัสดิการของผู้สูงอายุในตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2551), ก.

⁸⁰ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย* (กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558), 15.

ในวงกว้าง โดยมีการจัดสวัสดิการเฉพาะในบางพื้นที่ปัจจัยที่ทำให้การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุประสบความสำเร็จ ได้แก่ C4MEPP ซึ่งประกอบด้วย การสื่อสารที่ดี บุคลากร งบประมาณ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การเบิกจ่ายงบประมาณยังมีข้อจำกัดในการจัดสวัสดิการบางด้าน เช่น สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์⁸¹ ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย” กรณีศึกษาพื้นที่ : เมืองพัทยา อ.บางละมุง จ.ชลบุรี อบต.ด่านชุมพล อ.บ่อไร่ จ.ตราด ผลการศึกษาที่พบมีดังนี้ 1. ความต้องการด้านบริการทางสังคม พบว่าส่วนใหญ่ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่สาธารณะแก่ผู้สูงอายุ เช่น ทางเดินและห้องสุขา มากที่สุด รองลงมาคือ การให้ยืมและสนับสนุนกายอุปกรณ์ และการช่วยเหลืองานบ้าน ตามลำดับ 2. ความต้องการด้านสุขภาพ พบว่าส่วนใหญ่มีความต้องการหน่วยบริการดูแลสุขภาพที่ให้บริการเยี่ยมบ้านและให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุที่บ้านมากที่สุด รองลงมาคือ มีอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส. หรือ อสม.) และโรงพยาบาลที่ให้บริการดูแลระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุ ตามลำดับ 3. ความต้องการด้านการเข้าถึงบริการข้อมูลข่าวสาร เมื่อพิจารณาความต้องการด้านการเข้าถึงบริการข้อมูลข่าวสาร พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการข้อมูลจากโทรทัศน์มากที่สุด รองลงมาคือ วิทยุ และหอกระจายข่าว/เสียงตามสายตามลำดับ 4. ความต้องการสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการการดูแลด้านสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีวิต เช่น สวนสาธารณะ มลภาวะ และชีวอนามัย มากที่สุด รองลงมาคือ การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมบริเวณในบ้านและรอบบ้าน เช่น ไฟฟ้าสว่าง ความสะอาดเรียบร้อย และกิจกรรมพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมตามลำดับ 5. ความต้องการด้านการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม พบว่า ส่วนใหญ่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาคือ กิจกรรมทางศาสนา เช่น การเข้าวัดปฏิบัติธรรม และกิจกรรมการออกกำลังกายและกีฬา ตามลำดับ 6. ความต้องการด้านรายได้และการออม พบว่าส่วนใหญ่ต้องการการจัดตั้งกองทุนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุมากที่สุด รองลงมาคือ การแนะนำการบริหารการเงินในครอบครัว เช่น การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และการจัดหาสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์จากผู้สูงอายุ ตามลำดับ 7. ความต้องการด้านการศึกษาและการเรียนรู้ พบว่า ส่วนใหญ่

⁸¹ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย: กรณีศึกษาพื้นที่เมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี และองค์การบริหารส่วนตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด” (กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558), ข.

ต้องการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เช่น การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรอินทรีย์ มากที่สุด รองลงมาคือ การจัดบริการห้องสมุดเคลื่อนที่หรือที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน และการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำตำบล ตามลำดับ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสะท้อนถึงความต้องการสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพอนามัย การศึกษา ที่อยู่อาศัย การทำงาน นันทนาการและ บริการสังคม ซึ่งมีความแตกต่างและหลากหลายในแต่ละช่วงวัยของผู้สูงอายุ นำมาสู่แนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุที่เหมาะสมแต่ละช่วงวัย โดยในการศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ จำเป็นต้องมีความเข้าใจในพื้นฐานความต้องการของผู้สูงอายุและ Generation Y ในปัจจุบัน ประกอบกับการพิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุค Generation Y ที่มีการเติบโตในเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่อาจทำให้มีความต้องการเฉพาะ ที่แตกต่างจากผู้สูงอายุก่อนอย่างมีนัยยะสำคัญ เพื่อเป็นแนวทางในออกแบบนโยบายด้านการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในอนาคตให้ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะและเหมาะสมสำหรับ Generation Y

2.9 กรอบแนวคิด

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาได้กำหนดตัวแปรตามกรอบแนวคิดในการวิจัย จากการสรุปและสังเคราะห์จากการศึกษา และค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นไปพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกำหนด 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการทำงานและการมีรายได้ ด้านความมั่นคงทางสังคม ด้านบริการสังคม และด้านนันทนาการ มาปรับเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นวิธีการค้นหาคำตอบ ที่เน้นการสร้างแนวคิดผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนา การตีความ และการสังเกตที่ทำให้เกิดความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดของ Generation Y โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครต้องการ และนำผลวิจัยไปเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุในอนาคต วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจึงเหมาะกับการศึกษาครั้งนี้ที่จะสามารถได้มาซึ่งคำตอบในการมุ่งหาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคม สำหรับ Generation Y ที่ควรจะเป็น เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยมีการศึกษาผ่าน 2 วิธีการดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ผ่านการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นการศึกษา
- 2) การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group Discussion)

3.1 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มประชากร Generation Y ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นบุคคลที่เกิดระหว่าง ปี พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2539 หรือ ปี ค.ศ. 1981 - 1996 (มีอายุระหว่าง 28 - 43 ปี ณ ปี พ.ศ. 2567) มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,264,862 คน¹

3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษา มีจำนวน 20 คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ที่มีลักษณะสอดคล้องและเหมาะสมจะเป็นตัวแทนที่จะศึกษาตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษาครั้งนี้จะมีการสัมภาษณ์ทั้งเพศ

¹ สำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, “จำนวนประชากรตามกลุ่มอายุ ปี พ.ศ. 2567,” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2568, <https://stat.bora.dopa.go.th>.

ชาย เพศหญิง และเพศทางเลือก (LGBTQ) รวมทั้งบุคคลที่มีข้อจำกัดทางสุขภาพ (People with Disabilities) เพื่อให้มีความหลากหลายและครอบคลุมกลุ่มประชากร

การศึกษารั้ครั้งนี้กำหนดให้มีสมาชิก 6 - 7 คน ในแต่ละกลุ่ม เนื่องจากการสนทนา กลุ่มควรประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 4 ถึง 8 คน และสมาชิกกลุ่มควรมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จะทำให้มีความรู้สึกที่เป็นกันเองและมีความสะดวกใจในการทำกิจกรรมกลุ่ม ดังนั้น ในการศึกษารั้ครั้งนี้ แต่ละกลุ่มจะถูกจัดให้มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในเรื่องของลักษณะอาชีพ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 7 คน
- 2) กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 7 คน
- 3) กลุ่ม Generation Y ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 6 คน

3.1.3 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ในการศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน เพื่อเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ดังนี้

- (1) เกณฑ์ด้านอายุและช่วงวัย
 - (1.1) เป็นบุคคลที่อยู่ในกลุ่ม Generation Y (ปี พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2539 หรือ ปี ค.ศ. 1981 - 1996 (มีอายุระหว่าง 28 - 43 ปี ณ ปี พ.ศ. 2567)
 - (1.2) มีอายุระหว่าง 24 - 43 ปี ณ วันที่ทำการศึกษา
- (2) เกณฑ์ด้านที่อยู่อาศัย
 - (2.1) มีภูมิลำเนา หรือพักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นระยะเวลา ไม่น้อยกว่า 3 ปี
 - (2.2) กรณีเป็นผู้ประกอบอาชีพจากต่างจังหวัด ต้องพำนักรถหรือทำงานในกรุงเทพฯ เป็นประจำ
- (3) เกณฑ์ด้านอาชีพและรายได้
 - (3.1) ประกอบอาชีพในภาคใดภาคหนึ่ง ได้แก่
 - (3.1.1) พนักงานเอกชน
 - (3.1.2) ข้าราชการ หรือ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 - (3.1.3) ประกอบธุรกิจส่วนตัว หรือ ผู้ประกอบอาชีพอิสระ
 - (3.2) มีรายได้ขั้นต่ำ ไม่น้อยกว่า 15,000 บาทต่อเดือน เพื่อสะท้อนมุมมองต่อความมั่นคงทางการเงินและสวัสดิการ
- (4) เกณฑ์ด้านประสบการณ์และความสนใจ

- (4.1) มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับ ระบบสวัสดิการสังคมของรัฐ เช่น
 - (4.1.1) ประกันสังคม
 - (4.1.2) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ
 - (4.1.3) กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)
 - (4.1.4) การออมเพื่อวัยเกษียณ
 - (4.1.5) สวัสดิการจากนายจ้างหรือภาคเอกชน
- (4.2) ให้ความสนใจหรือมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสวัสดิการผู้สูงอายุสำหรับอนาคต
- (5) เกณฑ์ด้านความสมัครใจและความสามารถในการให้ข้อมูล
 - (5.1) สมัครใจเข้าร่วมการสัมภาษณ์ และให้ความยินยอม (Informed Consent)
 - (5.2) สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ชัดเจน และแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือบุคคลที่เข้าเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น และมีความยินดีในการเข้าร่วมให้ข้อมูลครั้งนี้ ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) ทั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญอาจยังไม่ครอบคลุมการสะท้อนข้อมูลในบางมิติ แต่อย่างไรก็ตามวิธีดังกล่าวเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการคัดเลือก ในการที่จะได้ข้อมูลที่มีคุณค่าและเป็นจริง

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เลือกใช้เครื่องมือวิจัยการสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นการซักถามระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ โดยมุ่งเน้นการถามเจาะลึกเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายและแสดงเหตุผลของคำตอบอย่างละเอียด โดยการสัมภาษณ์ในการศึกษาครั้งนี้เป็นลักษณะการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความยืดหยุ่นในคำถาม แต่ยังครอบคลุมประเด็นที่ศึกษาได้อย่างครบถ้วน เพื่อให้ได้มุมมองที่ลึกซึ้งและรอบด้านเกี่ยวกับสวัสดิการการสังคมผู้สูงอายุในอนาคต สำหรับ Generation Y

เครื่องมือในการศึกษาประกอบด้วย

- 1) แบบสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยร่างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม และการศึกษาวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y และสวัสดิการสังคมที่ควรจะเป็นสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y
- 2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม นำมาใช้ในการจดบันทึกประเด็นต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์
- 3) เครื่องบันทึกเสียง โดยนำมาใช้บันทึกการสนทนากลุ่ม ที่มีระยะเวลายาวนานที่จะสามารถนำมาถอดเทป เพื่อไม่ให้ข้อมูลตกหล่น และเก็บข้อมูลได้อย่างครบถ้วนทุกประเด็น

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเวลา 3 เดือน ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2568 - เมษายน 2568 โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่ควรจะเป็นในอนาคต และลักษณะความต้องการของ Generation Y จากนั้นจึงกำหนดขอบเขตและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interviewing) โดยการสัมภาษณ์แบบการสนทนากลุ่ม (Focus Group Interviews) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ที่มีลักษณะการทำงานรูปแบบเดียวกัน ได้แก่ 1) กลุ่มที่ทำงานในภาครัฐ จำนวน 7 คน 2) กลุ่มที่ทำงานในภาคเอกชน จำนวน 7 คน 3) กลุ่มที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ จำนวน 6 คน ร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนในการสัมภาษณ์ผ่านระบบการประชุมทางไกล (ออนไลน์) โดยผู้ศึกษาได้ติดต่อผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อขอนัดหมายวันเวลาในการสนทนากลุ่มและอธิบายประเด็นของการสนทนากลุ่มให้ทราบอย่างคร่าว ๆ ก่อนการสนทนากลุ่ม และใช้แบบสัมภาษณ์ที่มีการจัดเตรียมชุดคำถามและลำดับประเด็นในการสัมภาษณ์เป็นกรอบแนวทาง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และมีจดบันทึกข้อมูลคำตอบของผู้ให้สัมภาษณ์ พร้อมทั้งมีการบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์เพื่อเป็นการสำรองข้อมูลจากการบันทึก

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เมื่อคำนึงถึงระยะเวลาการเก็บข้อมูลจากจำนวนผู้ให้สัมภาษณ์ 20 คน โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 6 - 7 คน เพื่อได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและเพียงพอตามหลักการงานวิจัยเชิงคุณภาพ จะใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 2 - 3 ชั่วโมงต่อการทำสนทนากลุ่ม (เฉลี่ยประมาณคนละ 20 - 30 นาที) หลังจากนั้นจะนำบทสัมภาษณ์มาถอดอย่างละเอียด เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ของผู้ให้สัมภาษณ์ นำไปวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลงานวิจัยต่อไป

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัยและวิธีการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้สัมภาษณ์ทราบอย่างชัดเจนว่าจะนำข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มไปใช้ในการวิเคราะห์เชิงวิชาการเท่านั้น รวมทั้งขออนุญาตจดบันทึกการสนทนากลุ่มและบันทึกเสียงระหว่างสัมภาษณ์ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญต้องให้สัมภาษณ์ในแต่ละประเด็นอย่างเป็นไปด้วยความสมัครใจ หากผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกอึดอัดไม่สบายใจในประเด็นใด อาจไม่ต้องตอบคำถามหรือสนทนา และมีสิทธิยุติการสัมภาษณ์หรือออกจากการเป็นผู้ให้สัมภาษณ์เมื่อใดก็ได้ที่ต้องการ

3.4 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพสำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สนทนากลุ่มครั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์แยกประเด็น (Thematic analysis) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) เตรียมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ โดยการถอดเทปบันทึกเสียงการสนทนาและตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูล
- 2) ผู้วิจัยอ่านเนื้อหาจากบทสนทนาทั้งหมดซ้ำหลาย ๆ รอบ
- 3) สรุปใจความจากเอกสารบทสนทนาออกมาเป็นรหัสข้อความ (Coding)
- 4) นำข้อมูลที่ได้จากการบันทึกของผู้บันทึกการสนทนามาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมด้วย
- 5) วิเคราะห์จัดกลุ่ม (Categorize) ของรหัสข้อความนั้นออกมาเป็นมิติ (Dimension)
- 6) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นของแต่ละกลุ่มความเห็น

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

การการศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ศึกษาได้คัดเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มตามเกณฑ์ และดำเนินการจัดสัมภาษณ์ออนไลน์ เพื่อศึกษาลักษณะสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ในเขตพื้นที่เมือง ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่ม Generation Y ซึ่งเป็นบุคคลที่เกิดในปี พ.ศ. 2524 - พ.ศ. 2539 หรือ ปี ค.ศ. 1981 - 1996 (มีอายุระหว่าง 28 - 43 ปี ณ ปี พ.ศ. 2567) ที่อาศัยในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 20 คน (เป็นชาย 7 คน และหญิง 13 คน) โดยผลการวิจัยรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

จากลักษณะที่หลากหลายของประชากร Generation Y ในกรุงเทพมหานคร ผู้ศึกษาได้กำหนดและจำแนกกลุ่มย่อยตามลักษณะประชากรที่มีลักษณะอาชีพแบบเดียวกัน ซึ่งแสดงถึงสวัสดิการสังคมที่ได้รับอย่างใกล้เคียงกัน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. ประชากรกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ จำนวน 7 คน
2. ประชากรกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน จำนวน 7 คน
3. ประชากรกลุ่ม Generation Y ที่ประกอบธุรกิจส่วนตัวหรือประกอบอาชีพอิสระ

จำนวน 6 คน

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ

ลำดับ ผู้เข้าร่วม	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	อาชีพ
1	หญิง	34 ปี	ปริญญาตรี	รับราชการ กระทรวงมหาดไทย
2	ชาย	38 ปี	ปริญญาโท	รับราชการ กระทรวงสาธารณสุข

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ (ต่อ)

ลำดับ ผู้เข้าร่วม	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	อาชีพ
3	หญิง	35 ปี	ปริญญาตรี	รับราชการ กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์
4	หญิง	35 ปี	ปริญญาเอก	อาจารย์มหาวิทยาลัย
5	ชาย	41 ปี	ปริญญาโท	อาจารย์มหาวิทยาลัย
6	หญิง	43 ปี	ปริญญาเอก	อาจารย์มหาวิทยาลัย
7	หญิง	29 ปี	ปริญญาตรี	รับราชการ สำนักนายกรัฐมนตรี

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน

ลำดับ ผู้เข้าร่วม	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	อาชีพ
1	ชาย	29 ปี	ปริญญาตรี	พนักงานต้อนรับสายการบิน ภาคธุรกิจการบิน
2	หญิง	28 ปี	ปริญญาตรี	เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ภาคธุรกิจขนส่งโลจิสติกส์
3	หญิง	32 ปี	ปริญญาตรี	เจ้าหน้าที่ประจำโครงการ ด้านสิ่งแวดล้อม ภาคธุรกิจอาหาร
4	หญิง	35 ปี	ปริญญาตรี	เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ภาคธุรกิจก่อสร้าง
5	หญิง	28 ปี	ปริญญาตรี	เจ้าหน้าที่สนับสนุนลูกค้า ธุรกิจสื่อโฆษณา
6	ชาย	36 ปี	ปริญญาโท	ครูประจำโรงเรียนเอกชน ธุรกิจด้านการศึกษา

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน (ต่อ)

ลำดับของผู้เข้าร่วม สนทนากลุ่ม	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	อาชีพ
7	หญิง	43 ปี	ปริญญาตรี	เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล ภาคธุรกิจสื่อสิ่งพิมพ์ออนไลน์

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

ตารางที่ 4.3 ข้อมูลทั่วไปกลุ่ม Generation Y ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ

ลำดับของผู้เข้าร่วม สนทนากลุ่ม	เพศ	อายุ (ปี)	ระดับการศึกษา	อาชีพ
1	ชาย	28 ปี	ปริญญาโท	ดีไวเตอร์ฟรีแลนซ์
2	ชาย	42 ปี	ปริญญาตรี	ธุรกิจส่วนตัว
3	หญิง	30 ปี	ปริญญาโท	Influencer
4	หญิง	35 ปี	ปริญญาโท	นักวิชาการอิสระ
5	หญิง	29 ปี	ปริญญาตรี	ค้าขายออนไลน์
6	ชาย	29 ปี	ปริญญาตรี	นักวิชาการอิสระ

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการจัดการสัมภาษณ์ออนไลน์ โดยการจัดกระบวนการกลุ่ม แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่

กลุ่มที่ 1 วันที่ 7 เมษายน 2568 กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ

กลุ่มที่ 2 วันที่ 15 เมษายน 2568 กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน

กลุ่มที่ 3 วันที่ 22 เมษายน 2568 กลุ่ม Generation Y ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือประกอบอาชีพอิสระ

4.2 ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

4.2.1 ลักษณะความต้องการของ Generation Y

ผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม พบว่าทุกกลุ่มเห็นพ้องว่า Generation Y มีลักษณะความต้องการที่โดดเด่นเฉพาะ ได้แก่ ความยืดหยุ่น ความหลากหลาย ความเป็นอิสระ ต้องการเทคโนโลยี ต้องการความมั่นคง และมีส่วนร่วมในสังคม อย่างไรก็ตาม ในแต่ละลักษณะยังมีข้อคิดเห็นที่แตกต่างกันไปตามบริบทการทำงาน รวมถึงมีการค้นพบลักษณะเพิ่มเติมที่สะท้อนถึงความลึกซึ้งของพฤติกรรม Generation Y มากยิ่งขึ้น

1. ความยืดหยุ่น ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นพ้องว่าความยืดหยุ่นเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นของ Generation Y โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐมีความเห็นว่า “Generation Y ตอนปลาย (เกิดช่วงปี 2533 ปลาย – 2539) มีความยืดหยุ่นสูงกว่า Generation Y ตอนต้น (เกิดช่วงปี 2523 – 2533) เนื่องจาก Generation Y ตอนต้น เติบโตในยุคที่เทคโนโลยีเข้าถึงง่ายและมีโอกาสได้สัมผัสความเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายมากกว่า”¹ ขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนสะท้อนว่า “ความยืดหยุ่นของ Generation Y มีขอบเขตตามบริบท โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยง เช่น งานที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจำเป็นต้องยืดหลักเกณฑ์อย่างเคร่งครัด”²

นอกจากนี้ ยังพบว่า Generation Y โดยเฉพาะกลุ่มช่วงปลาย มีแนวโน้มเปิดรับความไม่แน่นอนในชีวิตมากขึ้น และสามารถประนีประนอมกับสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงได้ดีกว่ารุ่นก่อน สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ “เรารู้ว่าอะไรเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ก็เลยไม่คาดหวังอะไรแน่นอนเกินไป แค่เตรียมใจรับมือและปรับตัวให้เร็วที่สุดก็พอ”³ ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญในการออกแบบนโยบายสาธารณะที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

2. ความหลากหลาย ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม ให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า Generation Y เป็นกลุ่มที่รักความหลากหลายทั้งในด้านกิจกรรม ความคิด และวิถีชีวิต คนรุ่นนี้มักชอบมีทางเลือกที่หลากหลาย และไม่ยึดติดกับแบบแผนเดียว โดยสามารถทำกิจกรรมหลายอย่าง

¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 34 ปี ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 29 ปี พนักงานต้อนรับสายการบิน ภาครัฐกิจการบิน (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 38 ปี ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

แตกต่างกันในช่วงเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม คำสัมภาษณ์ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐให้ความเห็นที่น่าสนใจเพิ่มเติมคือ “Generation Y ไม่ได้เลือกสิ่งต่าง ๆ อย่างฉาบฉวย แต่มีแนวโน้มเป็น “คนช่างเลือก” ที่มีการไตร่ตรอง หาข้อมูล และตัดสินใจอย่างรอบคอบก่อนเลือกสิ่งใดก็ตาม เช่น การซื้อของมักเปรียบเทียบคุณภาพและราคาจากหลากหลายแหล่งและ Platform”⁴ ซึ่งสะท้อนถึง ความพึงพอใจและให้ความสำคัญกับคุณค่าและความเหมาะสมของแต่ละทางเลือก

3. ความเป็นอิสระ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นพ้องว่า Generation Y มีลักษณะรักอิสระ โดยเฉพาะอิสระทางความคิดและการแสดงออก สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐให้ความเห็นว่า “คนรุ่นนี้ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในการตัดสินใจ และมักไม่ยอมรับระบบที่จำกัดโอกาสในการแสดงความคิดเห็น ไม่ยึดติดกับกรอบวัฒนธรรมแบบเดิม โดยเฉพาะการไม่ชอบระบบอาวุโส หรือระบบที่เน้นคำสั่งจากบนลงล่าง”⁵ และคำสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจและผู้ประกอบอาชีพอิสระให้ความเห็นว่า “เราอยากมีอิสระในการใช้ชีวิตและตัดสินใจเอง ไม่อยากถูกผูกติดกับระบบที่บังคับหรือต้องเชื่อฟังอาวุโส ถ้าเราทำงานได้ดีมีความคิดสร้างสรรค์เราก็ควรได้รับการยอมรับ ไม่ใช่ถูกลดค่าด้วยอายุหรือประสบการณ์ คนรุ่นเราอยากทำงานกับคนที่รับฟัง และให้โอกาสในการทดลองวิธีใหม่ ๆ มากกว่าถูกสั่งให้ทำตามกรอบที่กำหนดไว้แล้ว”⁶ ซึ่งสิ่งที่ค้นพบเพิ่มเติมคือ การรักอิสระของ Generation Y ไม่ใช่การปฏิเสธกฎเกณฑ์ แต่คือการมองหาความสมดุลระหว่างกรอบที่ยึดหยุ่นกับความรับผิดชอบในบทบาทของตน และความสามารถในการคิดนอกกรอบอย่างมีเหตุผล

4. ต้องการเทคโนโลยี ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม เห็นพ้องว่า Generation Y มีความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีเป็นอย่างมาก และใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินชีวิต ไม่เพียงแต่ใช้เพื่อความบันเทิงหรือสื่อสาร แต่ยังรวมถึงการทำงาน การประกอบอาชีพเสริม และการพัฒนาทักษะส่วนตัว ทั้งนี้ ยังพบว่าคนรุ่นนี้มีความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างรายได้และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต ซึ่งแสดงถึงศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการจัดการชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้เข้าร่วม

⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี ข้าราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 38 ปี ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 29 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

สนทนากลุ่มภาครัฐให้ความเห็นว่า “คนรุ่นนี้โตมากับเทคโนโลยี ใช้มือถือหรือ Application ต่าง ๆ เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ใช่แค่เล่นโซเชียลนะ แต่ใช้เพื่อหารายได้เสริม เรียนรู้อะไรใหม่ ๆ หรือแม้แต่ทำธุรกิจออนไลน์เล็ก ๆ ได้เอง ไม่ต้องพึ่งใคร เขาจัดการชีวิตผ่านเทคโนโลยีได้หมด ทั้งเรื่องเงิน สุขภาพ หรือการเดินทาง”⁷

5. ความมั่นคง ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีความเห็นว่า Generation Y ให้ความสำคัญกับและแสดงความต้องการความมั่นคงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องการเงิน ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย และสุขภาพระยะยาว โดยในกลุ่มทำงานภาคเอกชน และกลุ่มที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือผู้ประกอบการอิสระ อาจไม่ได้มองหาความมั่นคงจากระบบราชการหรือองค์กรขนาดใหญ่แต่พยายามสร้าง “ความมั่นคงของตนเอง” เช่น การวางแผนออมเงิน การทำอาชีพเสริม การลงทุนขนาดเล็ก หรือการเข้าถึงระบบประกัน Generation Y จึงมักแสวงหารายได้จากหลายช่องทาง ทั้งงานประจำ งานเสริม หรือธุรกิจส่วนตัว สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐ/ผู้ประกอบการอิสระว่า “เราไม่ได้หวังพึ่งแค่หน่วยงานรัฐหรือองค์กรใหญ่ ๆ เท่าไหร่ เพราะรู้สึกว่าการมั่นคงจริง ๆ มันต้องสร้างเอง เราเลยวางแผนชีวิตเอง ทั้งออมเงิน ทำประกันสุขภาพ และหารายได้จากหลายทาง เช่น รับงานฟรีแลนซ์ออนไลน์ หรือขายของควบคู่ไปด้วย”⁸ และคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมสนทนากลุ่มเอกชนว่า “งานประจำก็แค่ฐานหนึ่ง แต่เราทำอย่างอื่นเพิ่มด้วย เช่น ขายของออนไลน์เล็ก ๆ บ้าง เพราะรู้สึกว่าต้องกระจายความเสี่ยงไว้ ไม่งั้นอนาคตจะเหนื่อยมากในการดูแลตอนสูงอายุ”⁹

ทั้งนี้ ยังพบว่า Generation Y มักไม่พึ่งพาครอบครัวและแบกรับภาระการเงินด้วยตนเอง เห็นได้จากคำสัมภาษณ์ของผู้ร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐ ที่ให้ความเห็นว่า “ส่วนใหญ่ Generation Y รอบตัวเรา ไม่ได้มีต้นทุนจากครอบครัวมากนัก พ่อแม่ก็ไม่ได้สร้างอะไรไว้ให้เยอะ เราเลยต้องเริ่มสร้างใหม่เองทุกอย่าง ทั้งบ้าน รายได้ และการดูแลตัวเองในอนาคต เหมือนเป็นรุ่นที่ต้องแบกภาระของทั้งปัจจุบันและอนาคตไปพร้อมกัน”¹⁰ ดังนั้น ความมั่นคงในมุมมองของ Generation Y

⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 41 ปี อาจารย์มหาวิทยาลัย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ค้าขายออนไลน์ (กลุ่มประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือเป็นผู้ประกอบการอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 28 ปี เจ้าหน้าที่สนับสนุนลูกค้า สื่อออนไลน์ (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

¹⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ข้าราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

จึงอาจหมายถึง “ความสามารถในการควบคุมชีวิตของตนเอง” มากกว่าความมั่นคงแบบถาวรตามแนวคิดดั้งเดิม

6. การมีส่วนร่วมในสังคม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม มีความเห็นว่า Generation Y ต้องการมีบทบาทในสังคม แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นมีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะการแสดงออกผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น การแสดงความคิดเห็นในโซเชียลมีเดีย หรือการเคลื่อนไหวทางความคิดผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล มากกว่าการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะแบบเดิม นอกจากนี้ ยังพบว่า Generation Y ยังให้ความสำคัญกับพื้นที่ส่วนตัว และมีความต้องการช่วงเวลาสงบเพื่ออยู่กับตัวเอง ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมและการดูแลตนเองในแบบของคนรุ่นใหม่ สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐ “คนรุ่นนี้ถึงจะชอบกิจกรรม ชอบปฏิสัมพันธ์ แต่จริง ๆ แล้วเค้าจะให้ค่ากับเวลาส่วนตัวมากเช่นกัน พอทำงานมาเยอะ ๆ มันเหมือนคนรุ่นเราจะรู้ว่าการอยู่เงียบ ๆ คนเดียวก็สำคัญนะ ไม่ได้ต้องออกไปหาอะไรตลอดเวลา บางทีก็แค่ได้อยู่บ้าน จัดบ้าน อ่านหนังสือ ฟังเพลง เวลาสงบแบบนั้นมันช่วยให้กลับมาจัดระเบียบชีวิตตัวเองได้”¹¹

กล่าวโดยสรุป จากการสนทนากลุ่ม พบว่า Generation Y เป็นกลุ่มประชากรที่เติบโตในยุคเปลี่ยนผ่านระหว่างโลกอนาล็อกสู่ดิจิทัล ทำให้มีลักษณะโดดเด่นในด้านความยืดหยุ่นและการปรับตัวสูง คนรุ่นนี้สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนได้ดี และมักมองหาทางเลือกหลายทางในการใช้ชีวิต ให้ความสำคัญกับอิสรภาพทางความคิด การแสดงออก และไม่ยึดติดกับระบบแบบบนลงล่างหรือความอาวุโสแบบเดิม นอกจากนี้ Generation Y ยังมีทักษะการใช้เทคโนโลยีสูง ใช้อุปกรณ์ดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการทำงาน เรียนรู้ และดำเนินชีวิตประจำวันอย่างคล่องแคล่ว และในด้านมุมมองต่อความมั่นคง คนรุ่นนี้ไม่ได้มองหาความมั่นคงจากรัฐหรือองค์กรใหญ่ แต่เลือกสร้างความมั่นคงให้ตัวเองผ่านการออม การลงทุน และการหารายได้หลายช่องทาง อีกทั้งยังไม่คาดหวังพึ่งพาครอบครัวเหมือนรุ่นก่อน จึงแบกรับภาระชีวิตด้วยตนเองมากขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของคนรุ่นใหม่ที่รักความเป็นอิสระ แต่มีความรับผิดชอบสูง ทั้งนี้ ยังต้องการสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วมในสังคมกับการรักษาพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่ควรนำมาพิจารณาในการออกแบบสวัสดิการสำหรับวัยสูงอายุนอนาคต

¹¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 38 ปี ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

4.2.2 ลักษณะพิเศษของ Generation Y ส่งผลต่อการจัดสวัสดิการสังคม

เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่มเห็นพ้องกันว่า ลักษณะเฉพาะของ Generation Y ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญต่อการจัดสวัสดิการสังคมในอนาคต โดยเฉพาะเมื่อตระหนักว่า Generation Y คือประชากรที่จะเป็นผู้สูงอายุในอีกไม่กี่ทศวรรษข้างหน้า ลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในปัจจุบันจะส่งผลโดยตรงต่อรูปแบบ ความคาดหวัง และวิธีการเข้าถึงสวัสดิการในอนาคต

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐมีความเห็นว่า “การจัดสวัสดิการสังคมในอนาคตจะต้องออกแบบให้เหมาะสมกับประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะ Generation Y ที่มีลักษณะเฉพาะด้านความต้องการความมั่นคง ความหลากหลาย และการมีทางเลือก”¹² อย่างไรก็ตาม คำสัมภาษณ์ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐยังมีความเห็นว่า “แม้ลักษณะของ Generation Y จะมีผลในการกำหนดแนวทางจัดสวัสดิการ แต่ก็ไม่ควรมองแค่เพียงกลุ่มคนเท่านั้น หากต้องมองในภาพรวมของสังคม ทั้งบริบททางเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำ ทรัพยากรของรัฐ และโครงสร้างวัฒนธรรมในช่วงเวลานั้น เพราะการจัดสวัสดิการเป็นเรื่องเชิงระบบที่ต้องตอบโจทย์สังคมโดยรวม ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง”¹³

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนเห็นตรงกันว่า ลักษณะของ Generation Y ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการจัดสวัสดิการในระยะยาว สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ที่ได้ให้ความเห็นว่า “เนื่องจากกลุ่ม Generation Y คือ ผู้สูงอายุในอนาคตที่จะเป็นผู้ใช้ระบบอย่างแท้จริง การออกแบบสวัสดิการจึงต้องยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเน้นว่า “ทำเพื่อใคร” และ “เพื่ออะไร” ซึ่งหากระบบไม่ตอบสนองพฤติกรรมและความต้องการของ Generation Y อย่างแท้จริง ก็อาจกลายเป็นการใช้งบประมาณโดยไม่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด”¹⁴

ในขณะเดียวกัน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคธุรกิจ/ผู้ประกอบการอาชีพอิสระได้เน้นย้ำว่า ลักษณะของ Generation Y โดยเฉพาะการคุ้นเคยกับเทคโนโลยี และการดำเนินชีวิตผ่าน

¹² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี รับราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

¹³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี อาจารย์มหาวิทยาลัย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

¹⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 28 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

แพลตฟอร์มดิจิทัล จะมีผลต่อกลไกในการเข้าถึงสวัสดิการโดยตรง สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า “Generation Y มักรับข้อมูลผ่าน Facebook, Twitter หรือแอปพลิเคชัน ในขณะที่ Generation ก่อนหน้ารุ่นพ่อแม่เรา จะรับข้อมูลผ่านโทรทัศน์ เค้จจะรอฟังข่าวจากทีวีช่องฟรีทีวีหรือข่าวเย็น แต่รุ่นเรา มันเปลี่ยนไปหมดแล้ว เราได้รับข้อมูลจาก Facebook หรือแจ้งเตือนในแอป ถ้าไม่มีใครแชร์ หรือไม่ขึ้น Feed เราก็แทบไม่รู้เลยว่ามีความเคลื่อนไหวเกิดขึ้น หรือรัฐมีสวัสดิการอะไรให้บ้าง มันเหมือนคนละโลกกัน รัฐเลยต้องตามให้ทัน ไม่งั้นก็เหมือนมีของดีแต่ไม่มีใครเห็น”¹⁵ จึงเป็นข้อค้นพบว่าภาครัฐอาจต้องปรับช่องทางการสื่อสาร การให้บริการ และการประชาสัมพันธ์ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนรุ่นนี้ ไม่เช่นนั้นสวัสดิการที่มีอยู่อาจไม่ถูกใช้งาน ไม่ถูกเข้าถึง หรือไม่เป็นที่รับรู้ในกลุ่มเป้าหมาย

กล่าวโดยสรุปลักษณะพิเศษของ Generation Y ส่งผลโดยตรงต่อการจัดสวัสดิการสังคมในอนาคตอย่างมีนัยยะสำคัญ โดย Generation Y เป็นกลุ่มที่ต้องการความยืดหยุ่น ความหลากหลาย และมีความเป็นอิสระสูง มีความชำนาญด้านเทคโนโลยี และรับข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางดิจิทัล จึงไม่เพียงต้องการสวัสดิการที่มีอยู่แล้วเท่านั้น แต่ต้องการ “ระบบที่ตอบโจทย์พฤติกรรมของตนเอง” ไม่เพียงส่งผลต่อนโยบายหรือโครงการของสวัสดิการที่ควรได้รับเท่านั้น แต่ยังรวมถึง “รูปแบบ” “กลไก” และ “วิธีการเข้าถึง” ซึ่งการจัดสวัสดิการในอนาคตจำเป็นต้องตอบโจทย์ประชากรรุ่นนี้ในฐานะผู้สูงอายุที่มีความคิด ทักษะ และพฤติกรรมแตกต่างจากรุ่นก่อน

4.2.3 ลักษณะและแนวทางจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ

Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

1. สวัสดิการด้านการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นตรงกันว่า “สวัสดิการด้านการศึกษา” เป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยเตรียมความพร้อมให้ Generation Y ก้าวเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเด็นหลักได้ ดังนี้

1.1 การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Learning) หรือการศึกษาตลอดช่วงวัยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นพ้องตรงกันว่าสวัสดิการด้านการศึกษามีลักษณะของ “การศึกษาตลอดชีวิตหรือการศึกษาตลอดช่วงวัย” ที่ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในระบบโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัย แต่เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะในช่วงก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ¹⁶ และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐได้ให้ความเห็นว่า

¹⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 42 ปี ธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

¹⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 42 ปี ธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

“การศึกษาควรมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งนิยามว่าเป็นผู้ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม”¹⁷ นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคธุรกิจได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า “การศึกษาต้องไม่ใช่เรื่องของเด็กหรือวัยเรียนเท่านั้น แต่ควรเป็นเรื่องของทุกช่วงวัย โดยเฉพาะช่วงก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ คนเราควรได้เรียนรู้ว่าเมื่อแก่ตัวไปต้องดูแลตัวเองยังไง ไม่ใช่แค่สุขภาพ แต่รวมถึงเรื่องเงิน เรื่องใจ เรื่องการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ เราไม่อยากจะเห็นคนสูงวัยที่รอแต่ให้คนอื่นดูแล เพราะจริง ๆ แล้วถ้าเขารู้ เขาจะเตรียมตัวได้ดีกว่านี้”¹⁸

แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตหรือการศึกษาทุกช่วงวัยดังกล่าวที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่มมีความเห็นพ้องตรงกัน สอดคล้องกับแนวโน้มโลกที่ให้ความสำคัญกับ Active Aging ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการเตรียมตัวในมิติด้านความรู้ มีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตในวัยสูงอายุ สวัสดิการด้านการศึกษา จึงไม่ควรเน้นเพียงการให้ข้อมูล แต่ต้องสามารถ “เปลี่ยนพฤติกรรม” และสร้าง “ความตระหนักรู้” อย่างเป็นระบบ

1.2 รูปแบบการศึกษาควรเป็นหลักสูตรระยะสั้น ยืดหยุ่น และอิงกับ

สถานการณ์ปัจจุบัน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นว่าการจัดสวัสดิการด้านการศึกษาสำหรับ Generation Y ควรเน้นไปที่หลักสูตรระยะสั้น เช่น Short Course หรือ Micro-learning ที่สามารถเรียนรู้ได้แบบยืดหยุ่น ไม่ผูกติดกับสถาบัน และไม่ใช้เวลานาน สอดคล้องกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐได้ให้คำสัมภาษณ์ว่า “การศึกษาเน้นให้ความสำคัญในเรื่อง Upskill – Reskill เน้นการเตรียมความพร้อมในภาพรวมของการเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ความรู้ด้านสุขภาพ จิตสังคม และเทคโนโลยี ไม่ใช่แค่เรื่องเรียนคอร์สใหม่ ๆ เพื่อเปลี่ยนสายงาน แต่เป็นการเตรียมตัวให้พร้อมในทุกด้านก่อนจะเข้าสู่วัยสูงอายุ”¹⁹ ขณะที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเอกชนให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่อยู่ในกระแสปัจจุบัน หรือองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่คน Generation Y สนใจ อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/ประกอบอาชีพอิสระ เน้นว่า “การศึกษาสำหรับ Generation Y ควรเป็นองค์ความรู้ที่ต่อยอดไปสู่การประกอบอาชีพหรือสร้างรายได้ในวัยสูงอายุได้ และมองลึกไปถึง ทักษะที่จำเป็นเพื่อรับมือกับ

¹⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 38 ปี ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

¹⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

¹⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ข้าราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงในอนาคต เช่น การรู้เท่าทันมิจฉาชีพ การบริหารความเสี่ยงด้านสุขภาพ และทักษะการเงิน”²⁰

แม้ผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละกลุ่มจะให้ความสำคัญกับมิติแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดสะท้อนความต้องการของ Generation Y ต่อการศึกษาที่ไม่ใช่แบบดั้งเดิมอีกต่อไป กล่าวคือ ต้องไม่ยึดติดกับวุฒิการศึกษาหรือประกาศนียบัตร ต้องมีความยืดหยุ่นสูง เข้าถึงง่าย และมีความเชื่อมโยงกับชีวิตจริงและอนาคตอย่างชัดเจน ซึ่งสามารถสะท้อนผ่านนโยบาย “สวัสดิการการศึกษาตามสถานการณ์” ที่รัฐควรพัฒนา

1.3 การสนับสนุนการศึกษานอกระบบ และกลไกการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ใน

ทุกช่วงวัย พบว่า แม้ Generation Y โดยรวมจะเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ดี แต่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นว่ามี Generation Y บางส่วนหลุดจากระบบการศึกษา และอาจไม่มีโอกาสกลับเข้าเรียนอีก หากไม่มีการสนับสนุนจากรัฐ ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนและกลุ่มภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระมีความเห็นสอดคล้องกันว่า “ควรให้มีการพัฒนาระบบการศึกษานอกระบบ โดยเฉพาะ กศน. หรือช่องทางอื่นที่เปิดโอกาสให้คนที่เคยหลุดจากระบบการศึกษา กลับมาเรียนรู้ใหม่อีกครั้ง โดยไม่ถูกจำกัดด้วยอายุหรือสถานะ โดยเฉพาะกลุ่มที่อาจมีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจหรือสังคม”²¹ โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า “ควรขยายฟังก์ชันของ กศน. ให้รองรับการศึกษานอกระบบของผู้สูงอายุ โดยพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับวัยและสถานการณ์ พร้อมทั้งให้มีรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น เข้าใจง่าย และเน้นวิชาชีพที่สามารถต่อยอดรายได้ เช่น งานฝีมือ งานบริการ หรืองานออนไลน์”²² ในขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระให้คำสัมภาษณ์เสริมว่า “การศึกษานอกระบบควรมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น การเรียนออนไลน์ผ่านแอปพลิเคชัน หรือการเรียนรู้ผ่านคลิปวิดีโอสั้น ๆ ที่สามารถเข้าถึงได้จากทุกที่”²³ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของ Generation Y ที่ต้องการความยืดหยุ่น หลากหลาย และมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยี

²⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 29 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

²¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, กรุงเทพมหานคร, 22 เมษายน 2025.

²² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 28 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, กรุงเทพมหานคร, 15 เมษายน 2025.

²³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี Influencer (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

การจัดสวัสดิการการศึกษาในรูปแบบดังกล่าว สะท้อนความตื่นตัวของ Generation Y ที่มองการศึกษาเป็น “ทรัพยากรที่ต้องเข้าถึงได้ง่ายและมีความหมายกับชีวิต” และยังสะท้อนมุมมองของสวัสดิการการศึกษาที่ไม่ใช่สิ่งที่รัฐ “มอบให้” แต่ต้องเป็นระบบที่ “ตอบสนอง” ต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

1.4 การศึกษาเพื่อความมั่นคงทางรายได้ในวัยสูงอายุ การศึกษาสำหรับ Generation Y ต้องเป็นการศึกษาเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้ เพื่อสามารถพึ่งพาตัวเองได้ด้วย สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระว่า “การศึกษาไม่ควรหยุดแค่เรื่องการมีความรู้ แต่ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสร้างรายได้ ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพ การทำธุรกิจขนาดเล็ก หรือการใช้ความรู้ในการลดรายจ่ายในอนาคต เช่น การดูแลสุขภาพตนเอง การรู้เท่าทันการเงิน หรือการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพชีวิตได้ด้วย”²⁴ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐและกลุ่มภาคเอกชน เห็นด้วยกับหลักการดังกล่าว แต่เพิ่มเติมว่าความรู้อาจเป็นทั้งข้อได้เปรียบและข้อเสีย เช่น การวางแผนชีวิตและการจัดการความเสี่ยง (ภัยพิบัติ โรคระบาด ฯลฯ) ควรเป็นอีกแกนหลักที่สวัสดิการการศึกษาต้องครอบคลุม

ตารางที่ 4.4 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการศึกษา

ประเด็น	ภาครัฐ	เอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
1. สร้างระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตหรือตลอดช่วงวัยในแบบยืดหยุ่น	✓	✓	✓	ความยืดหยุ่น, ความหลากหลาย
2. เน้นการจัดหลักสูตรสั้น ๆ เช่น แผนหลักสูตรระยะสั้น	✓	✓		ความมั่นคง, ความยืดหยุ่น
3. การศึกษาที่มีเนื้อหาอิงตามเทรนด์และสถานการณ์ใหม่		✓	✓	ความหลากหลาย
4. เน้น Upskill-Reskill และทักษะอาชีพ	✓		✓	ความมั่นคง, ความยืดหยุ่น
5. ส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อเตรียมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ	✓		✓	ความมั่นคง

²⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 42 ปี ธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

ตารางที่ 4.4 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการศึกษา (ต่อ)

ประเด็น	ภาครัฐ	เอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
6. เน้นการศึกษาที่หลากหลาย เช่น การเงิน การแพทย์ และเทคโนโลยี			✓	ความหลากหลาย, การใช้เทคโนโลยี
7. ส่งเสริมการศึกษานอกระบบ สำหรับคนที่หลุดจากระบบการศึกษา		✓	✓	ความมั่นคง

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาพบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการศึกษา เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของ Generation Y สะท้อนลักษณะเฉพาะของกลุ่ม Generation Y ซึ่งเป็นประชากรรุ่นใหม่ที่มีความใฝ่รู้ ชอบความยืดหยุ่น และต้องการความเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับการดำรงชีวิตจริง จากความเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนาทั้งสามกลุ่มอาชีพแสดงให้เห็นว่า Generation Y ต้องการระบบการศึกษาที่ไม่ใช่เพียงเพื่อ “ความรู้” เท่านั้น แต่ต้องตอบโจทย์ “คุณภาพชีวิต” และ “ความมั่นคงในอนาคต” อย่างแท้จริง โดยเฉพาะเรื่อง “การศึกษาตลอดชีวิต” ที่เปิดกว้างในแง่เวลา รูปแบบ และเนื้อหา รวมถึงการส่งเสริมหลักสูตรระยะสั้นและเฉพาะทาง ซึ่งตอบรับกับลักษณะความต้องการของคนรุ่นนี้ที่ต้องการผลลัพธ์รวดเร็ว ใช้งานได้จริง ขณะเดียวกันยังสะท้อนความคาดหวังให้ภาครัฐพัฒนาระบบการศึกษานอกระบบและช่องทางเรียนรู้ทางเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อให้ครอบคลุมทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่ม Generation Y ที่หลุดจากระบบการศึกษา ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าการศึกษาคควรถูกออกแบบเป็น “สวัสดิการเชิงรุก” ที่ช่วยยกระดับศักยภาพพลเมืองและสร้างสังคมสูงวัยที่มีคุณภาพ ไม่ใช่เพียงการจัดให้ตามหน้าที่ของรัฐ แต่ต้องสอดคล้องกับลักษณะของ Generation Y ที่ให้คุณค่ากับการเติบโตอย่างมีเป้าหมายและสามารถควบคุมอนาคตตนเองได้ด้วยการเรียนรู้

2. สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่มมีมุมมองที่หลากหลายต่อการจัดสวัสดิการสุขภาพในอนาคต โดยได้อภิปรายความเหมาะสมของแนวทางการจัดสวัสดิการสวัสดิการที่ควรจะเป็นสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเด็นหลักได้ ดังนี้

2.1 ความครอบคลุมและประสิทธิภาพของระบบบริการสุขภาพ ผู้เข้าร่วม

สนทนากลุ่มภาครัฐและกลุ่มภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระ มองว่าแม้ระบบรักษาพยาบาลของภาครัฐในปัจจุบัน เช่น สวัสดิการข้าราชการหรือระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) จะมีความครอบคลุมในระดับหนึ่ง แต่ในอนาคตอาจไม่เพียงพอรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเมื่อ Generation Y เข้าสู่ช่วงวัยดังกล่าว และมองว่าระบบบริการในปัจจุบันยังมีความล่าช้า ไม่สามารถรองรับความต้องการเฉพาะด้านของผู้ป่วยได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งมีข้อจำกัดด้านบุคลากรทางการแพทย์ สอดคล้องกับตัวอย่างคำสัมภาษณ์ว่า “ระบบสุขภาพตอนนี้นั้นอาจจะพอใช้ได้ในระดับหนึ่ง แต่ถ้าเราคิดว่าอีก 20-30 ปีข้างหน้า คนรุ่นเรากำลังจะเป็นผู้สูงอายุจำนวนมากขึ้น มันก็อดคิดไม่ได้ว่าระบบที่มีอยู่จะพอรับมือไหวหรือไม่ ทั้งเรื่องคนดูแล เครื่องมือ หรือการเข้าถึงการรักษาเฉพาะทาง”²⁵ และมีความเห็นต่อแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมที่ควรจะเป็น โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐเน้นย้ำว่า “การจัดสวัสดิการต้องมีการขยายจำนวนสถานพยาบาลและบุคลากรทางการแพทย์เพื่อรองรับจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น”²⁶ นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระ ได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า “รัฐควรมีการวิเคราะห์ข้อมูลฐานผู้ใช้บริการและวางแผนระยะยาวเพื่อรองรับความต้องการในอนาคต พร้อมทั้งเชื่อมโยงข้อมูลสุขภาพระหว่างโรงพยาบาลทั้งรัฐและเอกชน เพื่อให้สามารถดูแลแบบองค์รวมและลดการซ้ำซ้อนในการรักษาพยาบาล”²⁷

ขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนมุ่งเน้นไปที่ปัญหาของระบบโรงพยาบาลเอกชนที่ค่ารักษาพยาบาลสูงเกินกว่าจำเป็น และรัฐควรเข้ามาควบคุม สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ว่า “ด้วย Generation Y ให้ความสำคัญกับสุขภาพ การเงิน และความมั่นคง จึงมักซื้อประกันสุขภาพ แต่ค่ารักษาพยาบาลในโรงพยาบาลเอกชนในปัจจุบันมีราคาสูงเกินความจำเป็น ส่งผลให้การใช้บริการบางครั้งประกันสุขภาพไม่สามารถครอบคลุมค่าใช้จ่ายทั้งหมดได้ และต้องรับภาระส่วนเกิน รัฐจึงต้องควบคุมหรืออุดหนุนค่ารักษาโรงพยาบาลเอกชนเพื่อให้ประชาชนเลือกบริการสถานพยาบาลทางเลือกได้มากขึ้น”²⁸

²⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ค้าขายออนไลน์ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

²⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ข้าราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

²⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 29 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

²⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 28 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

2.2 สุขภาพจิตและโรคในอนาคต พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐและกลุ่มภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระ ต่างยืนยันว่าปัญหาสุขภาพจิตเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่ม Generation Y ที่มีแนวโน้มเป็นโสด ไม่มีครอบครัว หรือใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวมากขึ้น ซึ่งเป็นความท้าทายใหม่ของ Generation Y โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐมีความเห็นว่า “ควรมีสวัสดิการที่ครอบคลุมการดูแลด้านจิตใจ เช่น การเข้าถึงจิตแพทย์โดยไม่ต้องรอคิวนานและราคามิตรภาพ การรักษาโรคซึมเศร้าอย่างต่อเนื่อง และระบบติดตามสุขภาพจิตอย่างใกล้ชิด”²⁹ ซึ่งสอดคล้องกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระมีความเห็นเพิ่มเติมว่า “ระบบสวัสดิการควรเตรียมรับมือกับโรคที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น NCDs โรคจิตเวช หรือออฟฟิศซินโดรม ซึ่งเป็นผลจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนรุ่นใหม่ ดังนั้น การจัดสวัสดิการจึงควรมีการวางระบบบริการด้านสุขภาพจิต พร้อมทั้งใช้เทคโนโลยีช่วยประเมินความเสี่ยง และเผยแพร่ความรู้ เช่น e-Learning, e-Book หรือคู่มือออนไลน์”³⁰

2.3 การส่งเสริมสุขภาพเชิงป้องกันและการดูแลปฐมภูมิ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีความเห็นว่าการส่งเสริมสุขภาพในเชิงป้องกันของภาครัฐ ยังไม่ได้รับการจัดสรรงบประมาณอย่างจริงจัง และเห็นพ้องตรงกันว่า สวัสดิการที่ควรจะเป็นรัฐต้องให้ความสำคัญกับ “การป้องกันมากกว่าการรักษา” สอดคล้องกับตัวอย่างคำสัมภาษณ์ “สวัสดิการด้านสุขภาพรัฐต้องให้ความสำคัญกับการป้องกันมากกว่าการรักษา มากกว่ารอให้เกิดโรคแล้วค่อยรักษา โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพในระดับปฐมภูมิ (Primary Care) เช่น การให้ความรู้ การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ การส่งเสริมการออกกำลังกาย และการสร้างพฤติกรรมเชิงบวก เช่น การไม่สูบบุหรี่ การนอนหลับอย่างเพียงพอ”³¹ โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐเน้นว่าควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้และออกกำลังกายฟรี เช่น คลาสโยคะ กิจกรรมในชุมชน หรืออบรมดูแลสุขภาพ โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนดูแลตนเองก่อนเกิดปัญหา และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระแนะนำให้ใช้เทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชันด้านสุขภาพ หรือระบบติดตามพฤติกรรมผู้ใช้ เพื่อให้ Generation Y ได้เห็นพฤติกรรมสุขภาพของตน และสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนและกลุ่มภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระมีความเห็นว่า “กลไกส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกของรัฐยังไม่มีชัดเจน

²⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 38 ปี ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

³⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี Influencer (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

³¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี Influencer (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

ขาดระบบประเมินผล และไม่สามารถดึงดูดคนรุ่นใหม่ได้”³² ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่ากลไกของรัฐที่ยังไม่ตอบโจทย์ด้านการส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกและการดึงดูดคน Generation Y ดูแลสุขภาพ

2.4 การเข้าถึงบริการ เทคโนโลยี และการดูแลเฉพาะบุคคล พบว่า

ผู้เข้าร่วมสนทนาทุกกลุ่มมีความเห็นว่า Generation Y มีแนวโน้มเป็นโสด ไม่มีบุตร และมีแนวโน้มอาศัยอยู่ลำพังสูง การเดินทางไปพบแพทย์อาจเป็นภาระของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่มีญาติพึ่งพา โดยเห็นพ้องว่ารัฐควรมีการขยายการบริการสุขภาพออนไลน์ โดยเฉพาะระบบ Telemedicine สอดคล้องกับตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระ “ภาครัฐเร่งขยายระบบ Telemedicine ให้ครอบคลุม โดยเฉพาะกับ Generation Y ที่คุ้นชินกับเทคโนโลยีและต้องการความสะดวกในการรับบริการ เช่น การพบแพทย์ทางไกล การจัดส่งยา การสื่อสารกับญาติทางออนไลน์ และการเชื่อมโยงข้อมูลผู้ป่วยระหว่างโรงพยาบาล”³³ นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐและกลุ่มภาคเอกชนยังมีความเห็นว่า “รัฐต้องมีการจัดบริการ รถรับ-ส่งผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่อาศัยลำพัง ไม่มีลูกหลานดูแล หรืออาศัยในพื้นที่ห่างไกล”³⁴ โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเอกชนได้เสนอแนวทางเพิ่มเติมว่า “รัฐควรสร้างนักบริบาลรุ่นใหม่และยกระดับศูนย์อนามัยชุมชนเพื่อดูแลผู้สูงอายุด้วย”³⁵ ขณะที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระมีความเห็นว่า “รัฐควรมีการติดตั้งอุปกรณ์แจ้งเตือนเหตุฉุกเฉินในบ้านที่มีผู้สูงอายุหรือในชุมชน เช่น ปุ่มฉุกเฉิน อุปกรณ์แจ้งเหตุล้ม เพื่อให้เจ้าหน้าที่สามารถเข้าช่วยเหลือได้ทันที”³⁶ ซึ่งสะท้อนในแง่ของความคาดหวังต่อระบบการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพที่ต้องทันสมัย มีประสิทธิภาพ และเข้าถึงง่าย คนรุ่นใหม่ไม่เพียงต้องการระบบที่ครอบคลุม แต่ต้องการระบบที่ “เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน” ของพวกเขา โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลสุขภาพ การติดตามพฤติกรรม และรับบริการได้แบบ on – demand

³² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 29 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

³³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

³⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 43 ปี อาจารย์มหาวิทยาลัย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

³⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 32 ปี เจ้าหน้าที่ประจำโครงการด้านสิ่งแวดล้อม (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

³⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

ตารางที่ 4.5 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านสวัสดิการสุขภาพอนามัย

ประเด็น	ภาครัฐ	เอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
1. ขยายสถานพยาบาลและบุคลากร	✓			ความมั่นคง
2. ครอบคลุมสุขภาพจิตและโรคซึมเศร้า	✓		✓	ความมั่นคง
3. ระบบประวัติการรักษาเชื่อมโยง โรงพยาบาลรัฐ-เอกชน	✓		✓	การใช้เทคโนโลยี
4. แพทย์ประจำตัว/ติดตามการรักษา	✓			ความมั่นคง
5. Telemedicine พบแพทย์ทางไกล	✓		✓	การใช้เทคโนโลยี
6. บริการรถรับ-ส่งผู้สูงอายุ	✓		✓	ความมั่นคง
7. เทคโนโลยีแจ้งเตือนฉุกเฉินในบ้าน	✓			การใช้เทคโนโลยี
8. อุดหนุนค่ารักษา รพ. เอกชน		✓	✓	การใช้เทคโนโลยี
9. บัตรทองพรีเมียม		✓		ความมั่นคง
10. การส่งเสริมสุขภาพเชิงป้องกัน และปฐมนุญมิ	✓	✓	✓	ความมั่นคง, ความหลากหลาย
11. ส่งเสริมนักบริหารในชุมชน		✓		การมีส่วนร่วม ในสังคม
12. E-book / e-learning / คู่มือ ออนไลน์สุขภาพ			✓	การใช้เทคโนโลยี
13. วิเคราะห์โรคอนาคต เช่น NCD/จิตเวช			✓	ความมั่นคง
14. วิเคราะห์ข้อมูลฐานสิทธิรักษา พยาบาล เพื่อวางแผนอนาคต			✓	การใช้เทคโนโลยี

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

จากการสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม ผู้มีส่วนร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม ชี้ให้เห็นแนวโน้มสำคัญของการพัฒนาสวัสดิการสุขภาพในอนาคตว่าไม่ควรเป็นระบบแบบเดียวสำหรับทุกคนอีกต่อไป แต่ควรเปลี่ยนผ่านไปสู่ “สวัสดิการเฉพาะบุคคล” (Personalized Welfare) ที่สามารถตอบสนองต่อบริบทเฉพาะของชีวิตแต่ละคน โดยเฉพาะในกลุ่ม Generation Y ที่มีความคาดหวังสูงเรื่องความสะดวก ทันสมัย และยืดหยุ่น การจัดสวัสดิการจึงควรเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน เพื่อให้ประชาชนสามารถเลือกใช้บริการได้ตามกำลังจ่ายและความต้องการ ในขณะเดียวกันทั้ง

สามกลุ่มยังชี้ว่าระบบสวัสดิการในอนาคตควรมีแนวทางป้องกันเป็นหัวใจหลัก เพื่อลดภาระการรักษาโรคเรื้อรังในวัยสูงอายุ โดยเฉพาะเมื่อพฤติกรรมของคน Generation Y เปิดรับต่อเทคโนโลยี การเรียนรู้ออนไลน์ และการจัดการสุขภาพด้วยตนเองอย่างมาก ระบบจึงควรสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ การใช้นวัตกรรม เช่น Telemedicine และระบบประเมินสุขภาพจิต เพื่อให้สวัสดิการไม่เพียงแต่ดูแลด้านร่างกายเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมสุขภาวะอย่างรอบด้าน

3. สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่มล้วนสะท้อนข้อจำกัดของระบบสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ซึ่งคาดว่า Generation Y จะเป็นกลุ่มหลักในอนาคตที่มีความต้องการด้านที่อยู่อาศัยที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้น และจะไม่เพียงพอต่อการบริการสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต สามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

3.1 การส่งเสริมการเข้าถึงที่อยู่อาศัยสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับวัยสูงอายุ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกกลุ่มเห็นพ้องว่า สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยยังไม่ตอบโจทย์กลุ่มวัยแรงงานกำลังเตรียมตัวเป็นผู้สูงอายุ โดยเฉพาะ Generation Y ที่จำนวนไม่น้อยยังไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง เนื่องจากราคาบ้านสูง ดอกเบี้ยแพง และกำลังซื้อต่ำ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐและกลุ่มภาคเอกชนมีความเห็นว่า “รัฐสนับสนุนเงินอุดหนุนที่อยู่อาศัย และควบคุมราคาที่อยู่อาศัย พร้อมมีโครงการสวัสดิการที่เอื้อให้ประชาชนสามารถผ่อนซื้อที่อยู่อาศัยได้ตั้งแต่วัยทำงาน”³⁷ ขณะที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระมีความเห็นว่า “ควรมีสินเชื่อเฉพาะสำหรับแรงงานอิสระ ซึ่งมักไม่ได้รับการอนุมัติจากระบบธนาคารทั่วไปในการซื้อบ้าน เพื่อแก้ปัญหาการไม่มีที่อยู่อาศัยของ Generation Y ที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต”³⁸

3.2 การจัดสวัสดิการบ้านพักผู้สูงอายุและออกแบบอย่างเหมาะสม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกกลุ่มเห็นพ้องว่า การออกแบบบ้านพักผู้สูงอายุในอนาคตควรมีความหลากหลายและตอบโจทย์พฤติกรรม Generation Y ที่เน้นความเป็นส่วนตัว ต้องการพื้นที่ใช้ชีวิตอิสระ แต่ยังมีระบบดูแลรองรับเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐมีความเห็นว่า “รัฐควรจัดบ้านพักแบบ

³⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี รับราชการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

³⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 28 ปี ตัวเตอรฟ์ฟรีแลนซ์ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

Senior Complex หรือบังกะโล พร้อมระบบ Smart Living และพื้นที่กิจกรรม”³⁹ ในขณะที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเอกชนมีความเห็นว่า “ควรมีการพัฒนา Home Care Service และการขยายบ้านพักคนชราในลักษณะกึ่งธุรกิจ ซึ่งสามารถเก็บค่าบริการตามระดับรายได้ โดยจัดให้มีบริการคุณภาพสูงสำหรับผู้ที่มีกำลังทรัพย์”⁴⁰ ขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีวศึกษาเสนอให้มี “การจัดบ้านพักผู้สูงอายุโดยแบ่งระดับตามเกณฑ์การจ่ายภาษี เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนเข้าระบบและสนับสนุนรัฐไปพร้อมกัน”⁴¹

3.3 การดูแลกลุ่มเปราะบางและยากจน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกกลุ่มเสนอแนวทางการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยหรือเปราะบาง โดยเห็นว่า “รัฐควรจัดบ้านพักแบบถาวรในราคาต่ำ หรือให้สิทธิพิเศษแก่กลุ่มเปราะบาง”⁴² สอดคล้องกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีวศึกษาที่เสนอให้มีระบบคัดกรองกลุ่มเปราะบาง และจัดบ้านพักเอื้ออาทรโดยเฉพาะ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเอกชนได้เสนอ “ให้ยกระดับศูนย์ดูแลผู้สูงอายุชุมชน โดยมีนักบริบาลหรือเจ้าหน้าที่ดูแลประจำ”⁴³

3.4 แนวทางการบริหารจัดการและแหล่งเงินทุน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนมีความเห็นว่า “ควรมีระบบซื้อบริการที่พักอาศัยบ้านพักผู้สูงอายุของรัฐล่วงหน้าหรือให้การจูงใจตั้งแต่วัยทำงาน โดยให้ผู้ที่มีรายได้สามารถผ่อนจ่ายค่าที่พักในอนาคตได้ตั้งแต่ปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้รัฐมีแผนการจัดสร้างและบริหารโครงการได้อย่างยั่งยืน”⁴⁴ ซึ่งสอดคล้องกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีวศึกษาที่มีความเห็นว่าแนวทางนี้จะช่วยสร้างรายได้ให้กับรัฐระหว่างทางและลดภาระงบประมาณเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคต

³⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี ข้าราชการกระทรวงมหาดไทย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 5 เมษายน 2025.

⁴⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 32 ปี เจ้าหน้าที่ประจำโครงการด้านสิ่งแวดล้อม (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

⁴¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 42 ปี ธุรกิจส่วนตัว (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีวศึกษา), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

⁴² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี อาจารย์มหาวิทยาลัย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

⁴³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 32 ปี เจ้าหน้าที่ประจำโครงการด้านสิ่งแวดล้อม (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

⁴⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

ตารางที่ 4.6 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัย

ประเด็น	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
1. การสนับสนุนและส่งเสริมการเข้าถึงที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ตั้งแต่วัยทำงาน	✓	✓	✓	ความมั่นคง
2. จัดบ้านพักผู้สูงอายุแบบมีระบบบริการ (ผู้ดูแลและกิจกรรม)	✓	✓		ความหลากหลาย, การมีส่วนร่วมในสังคม
3. ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ Senior Complex, บังกะโล, Home Care	✓	✓	✓	ความหลากหลาย, รักอิสระ
4. สนับสนุนการสร้างที่อยู่อาศัยด้วยระบบเกณฑ์การชำระภาษีหรือระบบจูงจูงหน้า		✓	✓	การมีส่วนร่วมในสังคม
5. จัดบ้านพักเอื้ออาทรให้กลุ่มเปราะบาง		✓	✓	ต้องการความมั่นคง
6. เน้นที่อยู่อาศัย Smart Living ใช้เทคโนโลยี	✓		✓	การใช้เทคโนโลยี

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

จากความเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนาทั้งสามกลุ่ม สะท้อนให้เห็นภาพรวมของแนวโน้มสำคัญในการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยสำหรับ Generation Y ที่จะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุในอนาคต โดยเน้นไปที่ (1) ความต้องการระบบที่ตอบโจทย์เฉพาะบุคคล (2) การวางแผนและเตรียมพร้อมล่วงหน้าตั้งแต่วัยทำงาน และ (3) การผสมผสานระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดสวัสดิการ เพื่อให้เกิดระบบที่อยู่อาศัยที่มีความยืดหยุ่น ครอบคลุม และยั่งยืน โดยเฉพาะกับกลุ่ม Generation Y ซึ่งมีแนวโน้มที่จะเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ลำพัง ไม่มีลูกหลานดูแล และต้องการความสะดวก ปลอดภัย และความเป็นส่วนตัว แนวทางการจัดสวัสดิการจึงควรออกแบบให้มีทางเลือกที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของรูปแบบที่อยู่อาศัย เช่น บ้านพักบังกะโล, Senior Complex, Home Care Service หรือบ้านพักแบบ Smart Living ที่มีระบบดูแลสุขภาพและระบบเตือนภัยอัตโนมัติ ซึ่งสามารถตอบโจทย์คนรุ่นใหม่ทั้งที่ “ชอบใช้เทคโนโลยี” และ “รักความเป็นอิสระ” ได้อย่างดีพร้อมกันนี้ ควรมีระบบสนับสนุนค่าใช้จ่าย เช่น โครงการเงินอุดหนุน, ระบบผ่อนชำระล่วงหน้า

หรือการเชื่อมโยงสิทธิ์ที่อยู่อาศัยกับภาษีที่ประชาชนจ่าย ซึ่งสะท้อนถึงความต้องการ “ความมั่นคง” และการวางแผนระยะยาวของ Generation Y

ในขณะเดียวกัน การจัดสวัสดิการสังคมควรมีกว้าง “คัดกรองความจำเป็น” เพื่อรองรับกลุ่มเปราะบางหรือยากจน เช่น บ้านพักแบบถาวร หรือการจัดบริการที่ปรับระดับตามรายได้ เพื่อให้การเข้าถึงเป็นธรรมและครอบคลุม โดยยังคงคุณภาพของบริการให้เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละกลุ่ม อีกทั้งควรส่งเสริม “การมีส่วนร่วมของประชาชน” โดยเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมและท้องถิ่นร่วมออกแบบระบบดูแล เช่น ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในชุมชน หรือนักบริบาลรุ่นใหม่ เพื่อสร้างเครือข่ายการดูแลแบบใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะของ Generation Y ที่ “ต้องการมีส่วนร่วมในสังคม” และให้ความสำคัญกับการอยู่ในชุมชนที่มีคุณภาพ ดังนั้น การจัดสวัสดิการที่อยู่อาศัยสำหรับ Generation Y ควรมีความยืดหยุ่น หลากหลาย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตเฉพาะบุคคล เพื่อรองรับการเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังและต้องการความมั่นคง พร้อมทั้งผสมผสานบทบาทของรัฐ เอกชน และชุมชน เพื่อสร้างระบบที่อยู่อาศัยที่ครอบคลุม ทันสมัย และมีคุณภาพในระยะยาว

4. สวัสดิการด้านการงานและการมีรายได้

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า แม้ผู้เข้าร่วมสนทนาแต่ละกลุ่มจะมีจุดเน้นเฉพาะด้านตามบริบทการทำงาน แต่ทุกกลุ่มเห็นพ้องร่วมกันว่า สวัสดิการด้านรายได้และงานหลังเกษียณเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐต้องมีการวางแผนรองรับอย่างจริงจัง เพื่อให้ Generation Y สามารถดำรงชีวิตในช่วงวัยสูงอายุได้อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

4.1 ความจำเป็นในการปรับอัตราเบี้ยยังชีพและรายได้พื้นฐาน พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐตั้งข้อวิจารณ์ต่ออัตราเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในปัจจุบันที่อยู่ระหว่าง 600 - 1,000 บาท ว่าไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพภายใต้ค่าครองชีพที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในบริบทของเมืองใหญ่หรือจังหวัดที่ค่าครองชีพสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั่วประเทศ อย่างกรุงเทพมหานคร ซึ่งผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มบางรายมีความเห็นว่า “เบี้ยยังชีพในอัตราดังกล่าวแทบไม่สามารถใช้จ่ายกับสิ่งจำเป็นรายเดือน เช่น ค่าอาหาร ยา และค่าขนส่ง ซึ่งรัฐควรมีนโยบายปรับเพิ่มอัตราเบี้ยยังชีพให้สอดคล้องกับอัตราเงินเฟ้อและค่าครองชีพในแต่ละพื้นที่ รวมถึงควรมีกำหนด “รายได้พื้นฐานถ้วนหน้า” สำหรับผู้สูงอายุทุกคน ไม่ว่ามีประวัติการทำงานในระบบหรือไม่ เพื่อคุ้มครองกลุ่มที่หลุดจากระบบประกันสังคมหรืออาชีพอิสระ”⁴⁵ สอดคล้องกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระที่มีความเห็นสอดคล้องกันและมองครอบคลุมถึง “กลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงาน แต่หลุดจากระบบเงินเดือนประจำ การไม่มีระบบรายได้ขั้นต่ำที่มั่นคงในวัยเกษียณเป็นช่องว่างสำคัญของระบบสวัสดิการไทย

⁴⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี รับราชการกระทรวงมหาดไทย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

ซึ่งค่าแรงขั้นต่ำ และรายได้ประกันถ้วนหน้า เป็นรากฐานที่จะทำให้กลุ่ม Generation Y สามารถสร้างความมั่นคงตั้งแต่วัยทำงาน และต่อเนื่องไปถึงวัยสูงอายุได้”⁴⁶

ขณะที่กลุ่มภาคเอกชนแม้จะไม่ได้กล่าวถึงเบี้ยยังชีพโดยตรง แต่ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบรายได้ที่ยั่งยืนและรายได้ขั้นต่ำ ผ่านการจ้างงาน การส่งเสริมอาชีพ และการสนับสนุนเอกชนในการร่วมจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นแนวคิดเสริมที่สอดคล้องกับประเด็นการพัฒนารายได้อย่างต่อเนื่องมากกว่าการพึ่งรายได้เบี้ยยังชีพเพียงอย่างเดียว

จากข้อวิจารณ์และข้อเสนอของผู้เข้าร่วมสนทนาทั้งสามกลุ่ม สะท้อนให้เห็นประเด็นร่วมสำคัญว่า การมีรายได้ที่มั่นคงหลังเกษียณไม่ใช่เพียง “จำนวนเงินเบี้ยยังชีพ” เท่านั้น แต่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความมั่นคงทางเศรษฐกิจของบุคคลตั้งแต่วัยแรงงาน โดยเฉพาะในกลุ่ม Generation Y ที่มีรูปแบบการทำงานหลากหลาย และมีแนวโน้มพึ่งพาตนเองมากกว่าภาครัฐในอนาคต

4.2 การขยายอายุเกษียณและสร้างโอกาสการจ้างงานผู้สูงอายุ พบว่าผู้เข้าร่วมสนทนาทุกกลุ่มเห็นพ้องกันในหลักการขยายอายุเกษียณจาก 60 ปี เป็น 65-70 ปี โดยขึ้นอยู่กับความสมัครใจและสมรรถภาพในการทำงาน สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ “ผู้สูงอายุหากยังสามารถทำงานไหวก็ควรเปิดโอกาสให้ทำต่อไป ไม่ใช่ตัดขาดแค่เพราะถึงวัยเกษียณ จริง ๆ แล้วคนรุ่นใหม่อายุ 60-65 ปี ยังมีพลังและประสบการณ์อีกมาก ถ้าระบบรองรับได้ และเขาสมัครใจ ก็ควรให้โอกาสต่อยอดงานที่ถนัด”⁴⁷ ซึ่งกลุ่มเอกชนและกลุ่มธุรกิจได้เสนอให้ภาครัฐออกนโยบายจูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษีให้กับสถานประกอบการที่จ้างงานผู้สูงอายุ และเสนอให้ใช้แนวทางคล้ายกับการจ้างงานคนพิการ เพื่อสร้างสิทธิขั้นต่ำในการเข้าทำงานของผู้สูงอายุอย่างทั่วถึง ในขณะที่กลุ่มภาครัฐเน้นการเตรียมตัวล่วงหน้าด้วยการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมก่อนวัยเกษียณ เพื่อให้ผู้สูงอายุยังสามารถทำงานและสร้างคุณค่าให้ตนเองได้ในระยะยาว

4.3 การพัฒนาทักษะและองค์ความรู้เพื่อสร้างรายได้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทุกกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกันว่า Generation Y เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงในการเรียนรู้และใช้เทคโนโลยี โดยควรพัฒนาทักษะ องค์ความรู้ผู้สูงอายุ เพื่อนำไปสู่การสร้างรายได้ สอดคล้องกับตัวอย่างคำสัมภาษณ์ผู้ร่วมเข้าสนทนากลุ่มเอกชน “รัฐควรส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกทักษะเพื่อสร้างช่องทางรายได้ ทั้งในระบบและนอกระบบการจ้างงาน โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพเสริม วิสาหกิจชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การส่งเสริมผลิตภัณฑ์ OTOP ควบคู่กับนโยบาย

⁴⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 28 ปี ดิวเตอร์ฟรีแลนซ์ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, กรุงเทพมหานคร, 22 เมษายน 2025.

⁴⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

มุ่งใจภาคเอกชนในการเข้าร่วมพัฒนาและจัดซื้อสินค้า เช่น โครงการ “OTOP ลดภาษีได้” ซึ่งจะช่วยให้เชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจฐานรากเข้ากับระบบสวัสดิการผู้สูงอายุ”⁴⁸

ตารางที่ 4.7 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการทำงานและการมีรายได้

ประเด็น	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
1. ปรับเพิ่มเบี้ยยังชีพ/ค่าแรงขั้นต่ำ	✓	✓	✓	ความมั่นคง
2. ขยายอายุเกษียณ 65-70 ปี	✓	✓	✓	ความมั่นคง
3. ส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ		✓	✓	ความมั่นคง, การมีส่วนร่วมในสังคม
4. ส่งเสริมอาชีพ-รายได้ที่เหมาะสม	✓			ความยืดหยุ่น, ความมั่นคง
5. พัฒนาทักษะหารายได้ใหม่	✓			รักอิสระ, ความมั่นคง
6. ส่งเสริม OTOP/เศรษฐกิจชุมชน		✓		ความหลากหลาย, การมีส่วนร่วมในสังคม
7. สร้างงานนอกกรอบจ้างงาน		✓		รักอิสระ, ต้องการความมั่นคง

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

จากความเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ความต้องการ “การมีรายได้และงานหลังเกษียณ” ไม่ได้สะท้อนเพียงเรื่องปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงถึงอัตลักษณ์ของคนรุ่นนี้ที่ต้องการความมั่นคง (Security) ควบคู่ไปกับการมีคุณค่าในตนเองและมีส่วนร่วมในสังคม (Social Participation) โดยเฉพาะเรื่อง “การทำงานหลังเกษียณ” ที่ตอบโจทย์คนรุ่น Generation Y ที่มีความสามารถทางเทคโนโลยี การชอบความหลากหลายของอาชีพและต้องการอิสระในการเลือกวิถีชีวิต แนวทางการจัดสวัสดิการจึงควรเปลี่ยนผ่านจากการ “ให้เบี้ยยังชีพ” ไปสู่การ “ส่งเสริมเพื่อพึ่งพาตนเอง” ผ่านการออกแบบงานที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุ การพัฒนาทักษะใหม่ และการสร้างโอกาสในระบบเศรษฐกิจฐานรากอย่างต่อเนื่อง เช่น การจ้างงานที่

⁴⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 32 ปี เจ้าหน้าที่ประจำโครงการด้านสิ่งแวดล้อม (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

ยืดหยุ่นเวลา (Flexible Job), การสนับสนุนการทำงานอิสระหรือการเป็นเจ้าของกิจการขนาดเล็กในชุมชน และการฝึกอาชีพในรูปแบบออนไลน์หรือเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสอดคล้องกับทักษะของ Generation Y ทั้งนี้ยังควรเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจฐานรากและระบบภาษีที่จูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษีแก่ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพเสริม ซึ่งจะทำให้ระบบสวัสดิการมีลักษณะทั้ง “ยืดหยุ่น” และ “ยั่งยืน” พร้อมตอบสนองต่อความหลากหลายของ Generation Y ได้จริงในอนาคต

5. สวัสดิการด้านความมั่นคงทางสังคม

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแต่ละกลุ่มมีมุมมองและข้อเสนอแนะต่อการจัดสวัสดิการด้านความมั่นคงทางสังคมที่แตกต่างกันตามลักษณะอาชีพ แต่มีประเด็นร่วมที่สะท้อนถึงความคาดหวังที่สอดคล้องกับลักษณะเฉพาะของ Generation Y ซึ่งเป็นกลุ่มที่เติบโตมากับยุคของข้อมูลข่าวสาร ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และมีแนวโน้มวางแผนอนาคตด้วยตนเองสูง โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

5.1 การเข้าถึงสิทธิและความเชื่อมั่นในระบบสวัสดิการ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐให้ความเห็นว่า สิ่งสำคัญอันดับแรก คือ การส่งเสริมให้ประชาชน โดยเฉพาะ Generation Y ได้รับรู้ถึงสิทธิของตนเองอย่างทั่วถึงและเข้าถึงได้ง่าย เนื่องจาก Generation Y เป็นกลุ่มที่มีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล แต่หากระบบราชการยังมีความซับซ้อน ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการใช้สิทธิในอนาคต⁴⁹ นอกจากนี้ยังสะท้อนความกังวลเกี่ยวกับความยั่งยืนของกองทุนบำเหน็จบำนาญ โดยเสนอว่าควรมีทางเลือกเพิ่มเติม เช่น กองทุนร่วมรัฐ-เอกชน ที่ให้ผลตอบแทนมั่นคงมากขึ้น สอดคล้องผู้เข้าร่วมสนทนากับกลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระมีความเห็นในทิศทางเดียวกันว่า “ระบบสวัสดิการควรมีความชัดเจนเรื่องสิทธิประโยชน์ตอบแทน โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่นอกระบบประกันสังคม รัฐควรออกแบบกลไกใหม่ เช่น “กองทุนบำนาญ Freelance” ที่เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบอาชีพอิสระได้เข้าร่วม”⁵⁰ นอกจากนี้ “ประกันสังคม กองทุน หรือการสร้างความมั่นคงในรูปแบบต่าง ๆ ควรมีการแจ้งผลตอบแทนล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ เช่น รายได้ระยะยาว ที่อยู่อาศัย หรือการรักษาพยาบาลสุขภาพ เป็นต้น เพื่อให้ Generation Y สามารถวางแผนชีวิตอย่างเป็นระบบได้”⁵¹

⁴⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 41 ปี อาจารย์มหาวิทยาลัย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

⁵⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 28 ปี ดิวเตอร์ฟรีแลนซ์ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

⁵¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 29 ปี นักวิชาการอิสระ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

5.2 การจัดกองทุนทางเลือกและการออกแบบสวัสดิการที่ครอบคลุม

ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐเสนอว่าควรมีการออกแบบกองทุนบำนาญที่เป็นความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน เพื่อรองรับภาวะความไม่แน่นอนของระบบบำนาญเดิม พร้อมเสนอว่าควรมี “ภาษีเกษียณที่ให้ประชาชนสะสมภาษีในอัตราขั้นบันได และรับผลตอบแทนหรือสิทธิประโยชน์เมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ”⁵² ในขณะที่ผู้มีส่วนร่วมสนทนากลุ่มเอกชนสะท้อนภาพของ Generation Y ว่า “แม้จะมีประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือประกันอุบัติเหตุอยู่แล้ว แต่ยังคงรู้สึกที่ไม่ครอบคลุมและไม่สามารถมั่นใจได้ว่าจะตอบโจทย์ในระยะยาว จึงเสนอให้มีการออกแบบประกันผู้สูงอายุแบบเบ็ดเสร็จที่ครอบคลุมทั้งเรื่องรายได้ สุขภาพ และคุณภาพชีวิต เพื่อให้ประชาชนโดยเฉพาะ Generation Y ไม่ต้องจัดซื้อแยกหลายระบบ และสามารถวางแผนผ่านระบบเดียวได้อย่างมั่นใจ”⁵³

5.3 สวัสดิการเพื่อกลุ่มนอกระบบประกันสังคม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

ภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระ ชี้ให้เห็นว่า Generation Y จำนวนมากทำงานอิสระและไม่ได้อยู่ในระบบประกันสังคมแบบดั้งเดิม จึงเสนอให้มีการออกแบบสวัสดิการที่ยืดหยุ่น และเปิดให้เข้าถึงได้ เช่น กองทุนบำนาญเฉพาะกลุ่มฟรีแลนซ์ ที่มีเงื่อนไขชัดเจนในการจ่ายและรับผลตอบแทน พร้อมเสนอให้มีระบบแจ้งผลตอบแทนล่วงหน้า เช่น กำหนดสัดส่วนของเงินออมที่จะใช้ด้านสุขภาพ ที่อยู่อาศัย และบำนาญ อย่างชัดเจน

ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านความมั่นคงทางสังคม

ประเด็น	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
1. การมีกองทุนบำนาญหรือกองทุนเสริมความมั่นคง	✓	✓	✓	ความมั่นคง
2. การจัดระบบประกันที่ครอบคลุม เช่น ประกันผู้สูงอายุ		✓		ความมั่นคง
3. การให้ข้อมูลสิทธิประโยชน์และผลตอบแทนที่ชัดเจนจากกองทุนหรือประกันสังคม			✓	ความมั่นคง

⁵² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 35 ปี รับราชการกระทรวงมหาดไทย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

⁵³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านความมั่นคงทางสังคม (ต่อ)

ประเด็น	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
4. การจัดกองทุนหรือระบบประกัน สำหรับอาชีพอิสระ เช่น กองทุน Freelance			✓	ความอิสระ, ความมั่นคง
5. การร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน ในการจัดสวัสดิการระยะยาว	✓			ความยืดหยุ่น
6. การจัดสิทธิตามระดับการจ่ายภาษี เพื่อเป็นสวัสดิการผู้สูงอายุในอนาคต	✓			ความมั่นคง

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

จากความเห็นของผู้มีส่วนร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า Generation Y มีความตระหนักต่อ “ความมั่นคงในอนาคต” อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งสะท้อนผ่านข้อเสนอที่หลากหลายแต่มีจุดร่วมสำคัญ ได้แก่ ความต้องการระบบสวัสดิการที่ “โปร่งใส ยืดหยุ่น และตอบโจทย์รายบุคคล” มากกว่าการพึ่งพิงเพียงอย่างเดียว โดยไม่ได้ปฏิเสธระบบสวัสดิการ แต่ต้องการระบบที่สามารถวางแผน คำนวณได้ และตอบโจทย์ความมั่นคงในระยะยาว ทั้งในรูปแบบกองทุน การประกัน และภาษีเพื่อความมั่นคง โดยกลุ่มภาครัฐมุ่งเน้นโครงสร้างระบบที่มั่นคง เช่น การสร้างกองทุนเสริมภาครัฐ - เอกชน ขณะที่กลุ่มเอกชนเสนอแนวทางขยายสิทธิประกันและรวมบริการที่หลากหลาย ส่วนกลุ่มอาชีพอิสระสะท้อนความต้องการระบบที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ และมีทางเลือกเฉพาะสำหรับแรงงานนอกระบบ เช่น กองทุนบำนาญฟรีแลนซ์ หรือการระบุสัดส่วนสิทธิประโยชน์ล่วงหน้า ซึ่งทั้งสามกลุ่มสะท้อนแนวโน้มเดียวกันว่า ระบบสวัสดิการในอนาคตควรเป็นแบบ “ครบวงจร” โดยเน้นการเลือกและวางแผนได้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการตอบสนองลักษณะสำคัญของ Generation Y ที่ยืดหยุ่น หลากหลาย ไม่ยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง แต่ต้องการทางเลือกและความยืดหยุ่นในเชิงระบบ โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนทางการเงินอย่างมีเป้าหมาย

6. สวัสดิการด้านบริการสังคม

จากการสัมภาษณ์สนทนากลุ่ม พบว่า กลุ่ม Generation Y มีความตระหนักหลากหลายด้านเกี่ยวกับสวัสดิการด้านบริการสังคม โดยเน้นถึงความสำคัญของการออกแบบสภาพแวดล้อมและระบบบริการที่เอื้อต่อผู้สูงอายุในอนาคต และสะท้อนแนวโน้มการมองอนาคตของ

กลุ่ม Generation Y ที่ต้องการสวัสดิการในเชิงระบบซึ่งยืดหยุ่น ทันสมัย และเข้าถึงได้ง่าย โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

6.1 การออกแบบเมืองและพื้นที่บริการที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Age-friendly Urban Design) พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐให้ความเห็นว่า “ปัจจุบันการส่งเสริมบริการสังคมยังไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในเรื่องพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสุขภาพ หรือพื้นที่ออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ ที่มีจำนวนน้อยและสภาพทรุดโทรม ไม่ดึงดูดให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งรัฐลงทุนฟื้นฟูและสร้างพื้นที่ใหม่ที่มีความสะอาด ปลอดภัย และสามารถรองรับกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุได้จริง”⁵⁴ สอดคล้องกับผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนที่มีความเห็นในทิศทางเดียวกัน โดยมีความเห็นว่า “รัฐควรมีการปรับโครงสร้างของเมืองให้เป็น Universal Design เช่น พุฒบาท ทางเดิน ทางลาด และระบบขนส่งมวลชน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างสะดวกและปลอดภัย”⁵⁵ ขณะเดียวกันผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐกิจ/อาชีพอิสระ ได้วิพากษ์ว่า “การออกแบบเมืองในปัจจุบันยังไม่ได้ตอบสนองสังคมสูงวัยอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการใช้สะพานลอยโดยไม่มีลิฟต์หรือบันไดเลื่อน ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่สามารถข้ามถนนได้อย่างปลอดภัย โดยรัฐควรเร่งออกแบบและติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกให้ครอบคลุมทุกพื้นที่”⁵⁶

6.2 ระบบบริการดิจิทัลและแอปพลิเคชันเพื่อการเข้าถึงสิทธิและบริการ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนาทุกกลุ่มเห็นพ้องในการพัฒนาระบบบริการดิจิทัลและแอปพลิเคชันเพื่อการเข้าถึงสิทธิและบริการ โดยกลุ่มภาครัฐมีความเห็นว่า “Generation Y เติบโตและมีความคุ้นชินกับเทคโนโลยี ระบบสวัสดิการของรัฐในอนาคตจึงควรเป็นการบริการในรูปแบบบริการดิจิทัลและแอปพลิเคชัน ซึ่งรัฐควรอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ โดยพัฒนาแอปพลิเคชันหรือระบบที่ทำให้ประชาชนสามารถตรวจสอบสิทธิของตนเองได้ง่ายขึ้น พร้อมทั้งมีระบบที่โปร่งใสและทั่วถึง ซึ่งจะช่วยลดความซับซ้อนของระบบราชการ และเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการ”⁵⁷ ในขณะที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคเอกชนเสนอว่า “ควรมีการรวบรวมสิทธิของประชาชนเป็นรายบุคคล จัดทำระบบกลางและ

⁵⁴ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 38 ปี ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

⁵⁵ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคล (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

⁵⁶ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 30 ปี Influencer (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

⁵⁷ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ข้าราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

แอปพลิเคชัน เพื่อให้สามารถเข้าถึงและใช้สิทธิได้ในที่เดียว เช่น สิทธิในการรักษาพยาบาล การเดินทาง และสิทธิเบี้ยยังชีพต่าง ๆ”⁵⁸ นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระได้เสนอเพิ่มเติมสวัสดิการที่ควรจะเป็นสำหรับ Generation Y “ควรมีศูนย์ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ รวมถึงบริการให้คำปรึกษาทางกฎหมายและปัญหาชีวิตในรูปแบบออนไลน์ ซึ่งอาจจัดทำเป็น Application บริการอย่างครบวงจร”⁵⁹

6.3 การให้บริการและการเข้าถึงในชีวิตประจำวัน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐมองว่าการจัดสวัสดิการในปัจจุบันยังขาดบริการพื้นฐานบางประการที่ควรมีเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ เช่น ระบบขนส่งที่ไม่คิดค่าใช้จ่าย หรือสถานที่ราชการที่เข้าถึงได้ง่ายโดยไม่ต้องรอคิวนาน หรือไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอ โดยผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเอกชนเสนอให้มีช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุในการใช้บริการสาธารณะ เช่น ลิฟต์สะพานลอย หรือช่องทางพิเศษในรถไฟฟ้า เพื่อช่วยลดข้อจำกัดด้านร่างกายเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งแม้ว่าในปัจจุบันได้มีการจัดบริการไว้แล้ว แต่จำเป็นจะต้องมีการขยายเพื่อรองรับสังคมสูงอายุให้มากขึ้น ในขณะที่ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มธุรกิจ/อาชีพอิสระเน้นย้ำว่าผู้สูงอายุในอนาคตจะต้องสามารถขอความช่วยเหลือได้ทุกที่ทุกเวลา จึงควรมีระบบแจ้งเตือนภัยฉุกเฉิน หรือบริการที่ช่วยเหลือด้านชีวิตประจำวันด้วย

ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านบริการสังคม

ประเด็น	ภาครัฐ	เอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะGen Y ที่สะท้อน
1. เมืองและพื้นที่อยู่อาศัยที่ Friendly ต่อผู้สูงอายุ	✓	✓	✓	ความมั่นคง / การมีส่วนร่วมในสังคม
2. การมีลิฟท์/ช่องทางพิเศษ /ขนส่งมวลชนที่เข้าถึงได้		✓	✓	ความอิสระ / ความมั่นคง
3. Application รวมสิทธิ/ข้อมูล การช่วยเหลือ/ขอคำปรึกษา	✓	✓	✓	การใช้เทคโนโลยี / การมีส่วนร่วมในสังคม

⁵⁸ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 36 ปี ครูประจำโรงเรียนเอกชน (กลุ่มภาคเอกชน), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 15 เมษายน 2025.

⁵⁹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ค้าขายออนไลน์ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านบริการสังคม (ต่อ)

ประเด็น	ภาครัฐ	เอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
4. บริการสาธารณะ เช่น พื้นที่ สีเขียว/สวนสุขภาพที่ดี	✓			การมีส่วนร่วมในสังคม
5. การสื่อสารสิทธิ/ช่องทาง เข้าถึงสวัสดิการของรัฐ	✓	✓		ความยืดหยุ่น / ความมั่นคง

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

จากความเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า ความต้องการหลักของกลุ่ม Generation Y มุ่งไปที่การมีระบบบริการสังคมที่ทันสมัย เข้าถึงง่าย และตอบโจทย์การใช้ชีวิตแบบอิสระในวัยสูงอายุ ทั้งในแง่ของโครงสร้างเมือง เทคโนโลยี และบริการเฉพาะกลุ่ม ซึ่งการออกแบบเมืองแบบ Universal Design ได้ถูกเสนออย่างกว้างขวาง โดยเห็นพ้องว่าจำเป็นต้องมีพื้นที่สาธารณะ พุฒบาท ระบบขนส่ง รวมถึงจุดข้ามถนนต้องปลอดภัยและสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันการใช้เทคโนโลยีเพื่อรวมข้อมูลสิทธิและบริการบนแพลตฟอร์มเดียวกันก็ได้รับการให้ความสำคัญจากทั้งสามกลุ่ม ซึ่งในภาพรวมสะท้อนว่า Generation Y ไม่ต้องการเพียงสวัสดิการพื้นฐานแบบเดิม แต่ต้องการระบบบริการที่ “เสริมศักยภาพ” มากกว่า “พึ่งพิง” ซึ่งสะท้อนลักษณะสำคัญของ Generation Y ที่มองการวางแผนชีวิตเป็นเรื่องสำคัญ ให้คุณค่ากับเสรีภาพในการดำรงชีวิต และต้องการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในวัยสูงอายุ

7. สวัสดิการด้านนันทนาการ

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ผู้เข้าร่วมสนทนาทุกกลุ่มต่างให้ความสำคัญกับสวัสดิการด้านนันทนาการในฐานะปัจจัยสนับสนุนคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ โดยเน้นที่การสร้างกิจกรรมเชิงบวก ลดความโดดเดี่ยว และส่งเสริมสุขภาวะทั้งกายและใจ อย่างไรก็ตามแนวทางหรือรูปแบบที่แต่ละกลุ่มเสนอแตกต่างกันตามประสบการณ์การทำงานและความคาดหวังต่ออนาคตของตนเอง โดยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

7.1 การส่งเสริมการรวมกลุ่มและกิจกรรมที่เชื่อมโยงสุขภาพ (Health-Oriented Recreation) ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมนันทนาการที่เน้นการดูแลสุขภาพควบคู่ไปด้วย โดยมีความเห็นพ้องในกลุ่มภาครัฐว่า “รัฐควรออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลสุขภาพผ่านกิจกรรมทางสังคม เช่น โยคะ ชีงกง หรือรำไทเก็กในชุมชน พร้อมทั้งมีนักส่งเสริมสุขภาพหรือบุคลากรทางการแพทย์ร่วมดูแลกิจกรรมด้วย เพื่อให้เกิดการออก

กำลังกายอย่างปลอดภัยและมีคุณภาพ”⁶⁰ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า Generation Y ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐมีมุมมองแบบองค์รวมต่อสุขภาพและสวัสดิการ โดยเห็นความเชื่อมโยงของ “สุขภาพ” กับ “การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม”

7.2 การใช้พื้นที่สาธารณะเพื่อกิจกรรมนันทนาการ ผู้เข้าร่วมสนทนาทุกกลุ่มเห็นพ้องกันว่าควรมีการปรับปรุงพื้นที่นันทนาการ สอดคล้องกับตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาครัฐ “แม้ว่ารัฐจะมีการจัดบริการพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะ ลานกิจกรรม หรือสนามออกกำลังกายกลางแจ้ง แต่ในบางครั้งไม่สามารถใช้ได้จริง หรืออยู่ในสภาพที่ไม่น่าใช้งาน จึงควรมีการปรับปรุงพื้นที่นันทนาการทั้งทางกายภาพและการบริการ เช่น การแก้ปัญหาฝุ่น สนิมเครื่องออกกำลังกาย หรือความทรุดโทรมของพื้นที่เดิม”⁶¹ นอกจากนี้ “หากมีการจัดพื้นที่สาธารณะใหม่ ควรได้รับการออกแบบใหม่ให้เหมาะกับผู้อยู่สูงวัย Generation Y ที่ยังมีพลังงานสูง ต้องการเคลื่อนไหว และใช้ชีวิตอย่างแอคทีฟ โดยเฉพาะพื้นที่ที่เข้าถึงได้ง่าย สะอาด และปลอดภัย”⁶²

7.3 การสร้าง Community และกิจกรรมทางสังคมเฉพาะกลุ่มที่สอดคล้องกับความสนใจของ Generation Y ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระ มีความเห็นว่า “Generation Y อาจเป็นกลุ่มผู้สูงอายุที่ติดสังคมมากขึ้นและต้องการออกมาทำกิจกรรมการต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อน ดังนั้น การจัดตั้ง Club หรือ ศูนย์ Community Aging ผู้สูงอายุในทุกเขต พร้อมทั้งออกแบบกิจกรรมที่ตอบโจทย์ Generation Y ซึ่งมีแนวโน้มประสภาวะซึมเศร้าและต้องการพื้นที่พบปะสังคม โดยไม่จำเป็นต้องผูกติดกับกิจกรรมศาสนาแบบเดิม แต่เน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมในสังคมที่ผู้สูงอายุได้ทำร่วมกัน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ตรงกับไลฟ์สไตล์ Generation Y เช่น Yoga Club, Coffee Talk, กิจกรรมบำบัดเสียงดนตรี หรือกิจกรรมด้านศิลปะ”⁶³ นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มภาคธุรกิจ/อาชีพอิสระ ยังเสนอให้มีโครงการท่องเที่ยวผู้สูงอายุแบบครบวงจร โดยมีทีมดูแลประกอบด้วยพยาบาล นักกายภาพ และเจ้าหน้าที่ทัวร์มืออาชีพไปด้วย

⁶⁰ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 38 ปี ข้าราชการกระทรวงสาธารณสุข (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

⁶¹ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 43 ปี อาจารย์มหาวิทยาลัย (กลุ่มภาครัฐ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 7 เมษายน 2025.

⁶² ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ชาย อายุ 28 ปี ตัวเตอรืฟรีแลนซ์ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

⁶³ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หญิง อายุ 29 ปี ค้าขายออนไลน์ (กลุ่มธุรกิจหรือประกอบอาชีพอิสระ), สัมภาษณ์โดยผู้วิจัยในการสนทนากลุ่ม, ออนไลน์, 22 เมษายน 2025.

ตาราง 4.10 เปรียบเทียบแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านนันทนาการ

ประเด็น	ภาครัฐ	เอกชน	ธุรกิจ/ อาชีพอิสระ	ลักษณะ Gen Y ที่สะท้อน
1. การรวมกลุ่มและสร้างศูนย์ Community	✓	✓	✓	การมีส่วนร่วมใน สังคม
2. การจัดกิจกรรมนันทนาการ ร่วมกับด้านสุขภาพ	✓	✓	✓	ความมั่นคง
3. พื้นที่นันทนาการที่ปรับปรุงให้ ใช้งานจริง		✓		ความยืดหยุ่น
4. กิจกรรมเฉพาะกลุ่ม เช่น โยคะ สำหรับผู้สูงอายุ		✓	✓	ความหลากหลาย, ความอิสระ
5. การมีนักบริบาลร่วม กิจกรรมบำบัดจิตใจ		✓		ความมั่นคง, การมีส่วนร่วมในสังคม
6. สนับสนุนกิจกรรมบันเทิงในวัย สูงอายุ		✓	✓	ความอิสระ, การมีส่วนร่วมในสังคม

ที่มา: ผู้ศึกษา, 2568

จากความเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า Generation Y ให้ความสำคัญกับ “คุณภาพชีวิตทางสังคมและจิตใจ” โดยเฉพาะการมีพื้นที่ร่วมกิจกรรมและโอกาสในการเชื่อมโยงกับผู้อื่นผ่านรูปแบบนันทนาการที่หลากหลายและทันสมัย ทั้งนี้ ความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มสะท้อนว่า Generation Y ส่วนหนึ่งไม่ต้องการเพียงศูนย์ผู้สูงอายุแบบเดิม ๆ แต่คาดหวังการออกแบบสวัสดิการด้านนันทนาการที่ตอบโจทย์ความสนใจ เช่น โยคะ ท่องเที่ยว คลายเหงา คลับสนทนา หรือกิจกรรมที่ผสมผสานทั้งการดูแลสุขภาพและการเข้าสังคม

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจคือแนวโน้มของ Generation Y ที่ต้องการพื้นที่ “รวมกลุ่มแบบมีคุณภาพ” และการสนับสนุนด้านสุขภาพจิตผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เนื่องจาก Generation Y เติบโตมากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและความหลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันก็เผชิญความโดดเดี่ยวจากสังคมเมือง การจัดสวัสดิการสังคมด้านนันทนาการในอนาคตจึงควรเป็นแบบ “Aging Lifestyle Design” ที่ให้ผู้สูงอายุสามารถมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความหมาย สนุก และรู้สึกว่ามีคุณค่าในสังคมอย่างต่อเนื่อง

จากผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการออกแบบนโยบาย สาธารณะรูปแบบใหม่ที่ตอบสนองลักษณะเฉพาะของ Generation Y ซึ่งเป็นกลุ่มวัยแรงงานที่กำลังจะกลายเป็นผู้สูงอายุในอีกไม่กี่ทศวรรษข้างหน้า โดยมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ ต้องการความยืดหยุ่น ความอิสระอิสระ การใช้เทคโนโลยี ชอบความหลากหลาย ต้องการความมั่นคง และต้องการมีส่วนร่วมในสังคม การจัดสวัสดิการสำหรับกลุ่มนี้ไม่ควรมองเพียงในมุมของ “การให้” แบบรัฐสวัสดิการในอดีต แต่ควรเปลี่ยนเป็นแนวทาง “การออกแบบระบบที่เอื้อต่อการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน” โดยเฉพาะในช่วงวัยเกษียณ เช่น การสนับสนุนแหล่งรายได้ใหม่ผ่านการยืดอายุการทำงาน การออกแบบงานแบบยืดหยุ่น หรือการสนับสนุนทักษะดิจิทัลและองค์ความรู้ใหม่ ๆ สำหรับผู้สูงอาย รวมถึงการออกแบบที่อยู่อาศัยในรูปแบบผสมผสานระหว่างการใช้เทคโนโลยี Smart Living และการมีระบบดูแลสุขภาพฉุกเฉินแบบเรียลไทม์ ในด้านสุขภาพ พบว่า Generation Y ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพป้องกัน มากกว่าการรักษา รัฐจึงควรสนับสนุนระบบ Telemedicine การมีแพทย์ประจำตัวที่สามารถให้คำปรึกษาและติดตามการรักษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการมีระบบฐานข้อมูลสุขภาพแบบเชื่อมโยงทุกโรงพยาบาล ในขณะที่สวัสดิการด้านความมั่นคงควรมีทางเลือกหลากหลาย เช่น กองทุนบำนาญสำหรับแรงงานนอกระบบ ระบบประกันแบบพรีเมียมสำหรับผู้ที่ต้องการสิทธิประโยชน์เพิ่มเติม และระบบภาษีแบบมีคีนในอนาคตรตามระดับการจ่าย เพื่อจูงใจให้ประชาชนเข้าสู่ระบบ และด้านบริการสังคมและนันทนาการควรมีการออกแบบเมืองและพื้นที่ชีวิตให้เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ ส่งเสริมพื้นที่กิจกรรมในชุมชนแบบ Community Hub และศูนย์นันทนาการแบบใหม่ที่ผสมผสานสุขภาพกาย จิตใจ และสังคมเข้าด้วยกัน เช่น Yoga Club, Aging Cafe, กลุ่มสนทนาเชิงบำบัด หรือโปรแกรมท่องเที่ยวสูงวัย โดยรัฐควรส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการพัฒนาโครงการเหล่านี้ร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปในภาพรวมนโยบายสวัสดิการที่ควรจะเป็นสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมสูงอายุ ควรมีความ “ยืดหยุ่น เข้าถึงง่าย ปรับเปลี่ยนได้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วม” และต้องมองระยะยาวเพื่อให้กลุ่ม Generation Y มีคุณภาพชีวิตที่ดีเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ไม่เพียงแค่มียาได้หรือบริการพื้นฐาน แต่มีชีวิตที่มีความหมาย มีทางเลือก และมีความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมกับสังคมอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางรากฐานระบบจัดสวัสดิการในสังคมสูงวัยไทยในอนาคต

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย 2 ข้อ ได้แก่

1) เพื่อศึกษาลักษณะสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y เขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

2) เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ ในเขตพื้นที่เมือง

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กลุ่มเป้าหมายประชากร Generation Y ได้แก่ กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาครัฐ กลุ่ม Generation Y ที่ทำงานในภาคเอกชน และกลุ่ม Generation Y ที่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวหรือเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ อีกทั้งยังการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาว่าแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุควรเป็นอย่างไร โดยสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษา พบว่า Generation Y มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญต่อการออกแบบและจัดทำนโยบายสาธารณะ อาทิ ต้องการความมั่นคงในชีวิต แต่ในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับความยืดหยุ่น ต้องการระบบที่หลากหลายและทันสมัย รักอิสระ และชอบใช้เทคโนโลยี รวมถึงมีแนวโน้มที่ต้องการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการจัดสวัสดิการใน 7 ด้านหลัก ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการทำงานและการมีรายได้ ด้านความมั่นคงทางสังคม ด้านบริการสังคม และด้านนันทนาการ จึงควรออกแบบสวัสดิการสังคมให้สอดคล้องกับลักษณะประชากร Generation Y ที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต เพื่อรองรับสังคมสูงวัย และเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเลือกใช้บริการที่เหมาะสมกับตนเอง โดยสรุปแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับ Generation Y ที่ควรจะเป็น ได้ดังนี้

5.1.1 สวัสดิการด้านการศึกษา พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการด้านการศึกษา มีประเด็นร่วมในเรื่อง “การศึกษาตลอดชีวิต” และ “การเรียนรู้ตลอดช่วงวัย” ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ โดยทุกกลุ่มเน้นตรงกันว่า การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาสำหรับ Generation Y ในอนาคต ควรเป็นระบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น ไม่ผูกติดกับสถาบันหรือหลักสูตรทางการ และสามารถเข้าถึงได้ในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะช่วงก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยควรมุ่งเน้นไปที่การสร้าง “ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ” ซึ่งหมายถึงการสามารถดูแลตนเองได้ในทุกมิติ ทั้งร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสังคม โดยมองว่าการเรียนรู้ควรถูกออกแบบให้เปิดกว้างในแง่เวลา รูปแบบ และเนื้อหาที่ช่วยเปลี่ยนพฤติกรรม และสร้างความตระหนักรู้ในระยะยาว เช่น ความรู้ด้านสุขภาพจิต ความเข้าใจเรื่องสิทธิของผู้สูงอายุ หรือการบริหารรายได้ในระยะเกษียณ และควรครอบคลุมมากกว่าทักษะอาชีพ แต่ต้อง “ปูพื้นฐานชีวิตที่ดีในวัยสูงอายุ” เช่น ความรู้ในการรับมือกับภาวะโรคเรื้อรัง การบริหารความเสี่ยงทางการเงิน และการวางแผนคุณภาพชีวิตที่ไม่พึ่งพาคนอื่นมากเกินไป การจัดสวัสดิการด้านนี้จึงควรเน้นที่การพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่ว่าจะผ่านโทรศัพท์มือถือหรือคอมพิวเตอร์ พร้อมมีระบบให้คำปรึกษาและแนะแนวการเรียนรู้เฉพาะบุคคล มีการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายหรือทุนเรียนรู้จากรัฐ และมีการรับรองวุฒิการศึกษาหรือประกาศนียบัตรที่สามารถใช้ต่อยอดในอาชีพหรือกิจกรรมในชุมชนได้

5.1.2 สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย มีประเด็นร่วมสำคัญในเรื่อง “การส่งเสริมสุขภาพเชิงป้องกัน” และ “การดูแลสุขภาพในระดับปฐมภูมิ” (Primary Care) มากกว่าการเน้นรักษาเมื่อเจ็บป่วยแล้ว ซึ่งเป็นการลดภาระการรักษาโรคเรื้อรังในวัยสูงอายุ และให้ความสำคัญกับการดูแลตนเองผ่านเทคโนโลยี เช่น การใช้แอปพลิเคชันสุขภาพ และการมีระบบข้อมูลสุขภาพส่วนบุคคลแบบดิจิทัล จึงสะท้อนให้เห็นว่า การจัดสวัสดิการด้านสุขภาพในอนาคตควรมีแนวทางการดูแลระบบสุขภาพเชิงป้องกันแบบองค์รวมที่สามารถเข้าถึงได้ โดยอาจผสานเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลที่ Generation Y ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น ระบบแจ้งเตือนพฤติกรรมสุขภาพการตั้งเป้าหมายสุขภาพรายบุคคล หรือแม้แต่ระบบประเมินความเสี่ยงสุขภาพรายบุคคลผ่านสมาร์ทโฟน

5.1.3 สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย มีประเด็นร่วมสำคัญความต้องการที่อยู่อาศัยที่ “ตอบโจทย์เฉพาะบุคคล” โดยการส่งเสริมการเข้าถึงที่อยู่อาศัยของตนเองตั้งแต่วัยทำงานจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในกลุ่ม Generation Y ซึ่งจำนวนไม่น้อยยังไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองเนื่องจากกำลังซื้อจำกัด ราคาบ้านสูง และระบบสินเชื่อไม่เอื้อต่อแรงงานอิสระ ซึ่งสะท้อนว่าระบบที่อยู่อาศัยในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบโจทย์กลุ่มวัยแรงงานที่กำลังเข้าสู่วัยสูงอายุได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน แนวทาง

การจัดสวัสดิการภาครัฐ จึงควรดำเนินการเกี่ยวกับการจัดโครงการสนับสนุน เช่น เงินอุดหนุน ดอกเบี้ยต่ำ หรือโครงการสินเชื่อเฉพาะกลุ่ม ที่ช่วยให้คนวัยทำงานสามารถเริ่มต้นเป็นเจ้าของบ้านได้เร็วขึ้น ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นคงในระยะยาวเมื่อเข้าสู่วัยเกษียณ

นอกจากนี้ ประเด็นร่วมสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ทางเลือกที่อยู่อาศัยที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของรูปแบบที่อยู่อาศัย เช่น บ้านพักบังกะโล, Senior Complex, Home Care Service บ้านพักแบบ Smart Living หรือ Home Care โดยมีการออกแบบรูปแบบที่อยู่อาศัยในอนาคตให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ ซึ่งเน้นเรื่องความเป็นส่วนตัว ความอิสระ และระบบดูแลที่ยืดหยุ่น ให้สามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมของ Generation Y ที่ต้องการพื้นที่ใช้ชีวิตที่ไม่แออัด แต่มีระบบสนับสนุนเมื่อจำเป็น

5.1.4 สวัสดิการด้านการทำงานและการมีรายได้ พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการด้านการทำงานและการมีรายได้ มีประเด็นร่วมสำคัญ คือ ความต้องการ “การมีรายได้และงานหลังเกษียณ” หรือ “การทำงานหลังเกษียณ” โดย Generation Y มองว่าควรมีการขยายอายุเกษียณจาก 60 ปี เป็น 65–70 ปี ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและสมรรถภาพของแต่ละบุคคล และในการสร้างโอกาสจ้างงานผู้สูงอายุ รัฐอาจมีมาตรการจูงใจนายจ้าง เช่น การลดหย่อนภาษี และออกกฎหมายคล้ายการจ้างงานคนพิการ เพื่อเปิดสิทธิให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานได้ต่อเนื่อง ขณะเดียวกันควรส่งเสริมการเตรียมอาชีพไว้ล่วงหน้าก่อนเกษียณ เพื่อให้เกิดความพร้อมในการทำงานในวัยสูงอายุ และสามารถรักษาคูณค่าของตนเองในสังคมได้

นอกจากนี้ ประเด็นร่วมสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ความจำเป็นในการปรับเปลี่ยนเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและการกำหนดรายได้พื้นฐานขั้นต่ำ (Basic Income) โดยอัตราเบี้ยยังชีพในปัจจุบันที่อยู่ในช่วง 600–1,000 บาทต่อเดือน ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในบริบทของค่าครองชีพที่สูงขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองเช่นกรุงเทพมหานคร ซึ่งควรปรับเพิ่มอัตราเบี้ยยังชีพให้สอดคล้องกับอัตราเงินเฟ้อ พร้อมทั้งมีการจัดระบบ “รายได้พื้นฐานถ้วนหน้า” สำหรับผู้สูงอายุที่หลุดจากระบบประกันสังคมหรือไม่มีประวัติการทำงานประจำ การไม่มีระบบรายได้ขั้นต่ำเป็น “ช่องว่างสำคัญ” ของระบบสวัสดิการไทย จึงควรมีระบบประกันรายได้ที่มั่นคงตั้งแต่ช่วงวัยทำงาน เพื่อต่อยอดไปยังช่วงวัยสูงอายุได้อย่างยั่งยืน

5.1.5 สวัสดิการด้านความมั่นคงทางสังคม พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านความมั่นคงทางสังคม มีประเด็นร่วมสำคัญ คือ การมีระบบกองทุนที่มีความหลากหลายและครอบคลุมกลุ่มประชากรทุกประเภท เนื่องจากระบบสวัสดิการที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่เพียงพอรองรับความเสี่ยงในระยะยาวของ Generation Y ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคตซึ่ง Generation Y

ให้ความสัมพันธ์กับระบบประกัน เพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต จึงต้องการระบบการออมและประกันสังคมที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย โดยเฉพาะการมีทางเลือกในการออม การบริหารจัดการ สิทธิด้วยตนเอง และความโปร่งใสในระบบ แนวทางสวัสดิการจึงควรเน้นการปฏิรูปกองทุน ประกันสังคมและบำเหน็จบำนาญครอบคลุม โดยคำนึงถึงแรงงานนอกระบบ เช่น แรงงานอิสระ และฟรีแลนซ์ด้วย รวมถึงการจัดทำแอปพลิเคชันกลางที่สามารถบริหารบัญชีออมเพื่อวัยเกษียณได้ อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมระบบติดตามผลตอบแทนจากการลงทุน มีมาตรการจูงใจให้เกิดการออมอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบหักบัญชีอัตโนมัติหรือเงินสมทบจากภาครัฐ

5.1.6 สวัสดิการด้านบริการสังคม พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านบริการสังคม มีประเด็นร่วมสำคัญ คือ การมีระบบบริการสังคมที่ทันสมัย เข้าถึงง่าย และตอบโจทย์การใช้ชีวิต แบบอิสระในวัยสูงอายุ โดย Generation Y ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อ ผู้สูงอายุ เช่น ระบบขนส่งมวลชนที่เข้าถึงได้ พื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัย และการสื่อสารข้อมูลสิทธิ ผ่านแอปพลิเคชัน การออกแบบสวัสดิการจึงควรให้ความสำคัญกับการปรับปรุงสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานในเมืองและชนบทให้สอดคล้องกับการใช้งานของผู้สูงอายุ เช่น การสร้างทางลาด ทางข้ามปลอดภัยลิฟต์สาธารณะ และระบบขนส่งที่เข้าถึงทุกกลุ่มประชากร พร้อมทั้งพัฒนา ศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จที่ให้คำปรึกษาเรื่องสิทธิและบริการต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุ

5.1.7 สวัสดิการด้านนันทนาการ พบว่า แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านนันทนาการ มีประเด็นร่วมสำคัญ คือ พื้นที่ “การรวมกลุ่มแบบมีคุณภาพ” และการสนับสนุนด้านสุขภาพจิตใจ ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ซึ่ง Generation Y ต้องการชีวิตวัยสูงอายุที่ไม่โดดเดี่ยว มีกิจกรรมที่ทันสมัย และมีโอกาสในการแสดงออกถึงความสามารถของตน เช่น เข้าร่วม Community Club, กิจกรรมศิลปะ การท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน แนวทางการจัด สวัสดิการสังคมด้านนันทนาการ จึงอาจมุ่งเน้นการสนับสนุนให้เกิดศูนย์กิจกรรมผู้สูงอายุในทุกชุมชนที่ มีทั้งกิจกรรมเชิงสุขภาพ จิตใจ และสังคม รวมถึงส่งเสริมการจัดกิจกรรมโดยให้ผู้สูงอายุเป็นผู้คิดและ ออกแบบกิจกรรมด้วยตนเอง เพื่อสร้างความรู้สึกรับคุณค่าในตนเองและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง วัยในสังคม

จากลักษณะเฉพาะของ Generation Y ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่เติบโตมากับเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนผ่านของโครงสร้างครอบครัว พบว่า ลักษณะ ความต้องการในวัยสูงอายุของ Generation Y และลักษณะการจัดสวัสดิการสังคมที่เหมาะสมกับ ผู้สูงอายุ Generation Y จะไม่ใช่เพียงการพึ่งพาสวัสดิการจากรัฐในลักษณะของการยังชีพแบบเดิม แต่จะมุ่งเน้นการมีอิสระทางเลือก ความยืดหยุ่น และความสามารถในการกำหนดชีวิตด้วยตนเอง การจัดสวัสดิการในอนาคตจึงต้องปรับเปลี่ยนจากการมุ่งให้บริการแบบ “รัฐจัดให้” ไปสู่ระบบ

“รัฐสนับสนุนให้ประชาชนจัดการตนเอง” ผ่านการออกแบบเชิงกลยุทธ์และระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เปิดโอกาสให้เลือก และเอื้อต่อการวางแผนชีวิตในระยะยาว โดยรัฐต้องมีบทบาทเป็นผู้สร้างระบบและสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน ขณะที่ประชาชนมีบทบาทเป็นผู้เลือก ผู้ร่วมออกแบบ และผู้รับบริการที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการชีวิตของตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความยั่งยืนในระบบสวัสดิการ พร้อมทั้งสร้างคุณภาพชีวิตที่มีความหมายแก่ผู้สูงอายุในอนาคต

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ในสถานการณ์การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุในบริบทประเทศไทยปัจจุบัน ยังคงดำเนินอยู่ในรูปแบบของการจัดสรรเพื่อยังชีพเป็นหลัก (maintenance-based welfare) โดยอิงกับสวัสดิการพื้นฐานจากภาครัฐ เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การรักษาพยาบาลผ่านระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า และสิทธิประโยชน์บางประการจากกองทุนประกันสังคม อย่างไรก็ตาม ระบบดังกล่าวยังขาดความยืดหยุ่นและความหลากหลายในการตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงลักษณะเฉพาะของ Generation Y ซึ่งจะเป็นผู้สูงอายุในอนาคตข้างหน้า

ในทางตรงกันข้าม ประเทศที่เข้าสู่สังคมสูงวัยมาก่อน เช่น ญี่ปุ่น ได้พัฒนาแนวทาง “การเตรียมความพร้อมเชิงรุก” โดยให้ความสำคัญกับการออกแบบชีวิตวัยเกษียณตั้งแต่วัยแรงงาน เช่น ระบบบ้านพักผู้สูงอายุที่สามารถจองล่วงหน้า หรือบริการดูแลสุขภาพถึงบ้าน ขณะที่ ประเทศสวีเดนและประเทศเยอรมนี เน้นการวางโครงสร้างนโยบายสวัสดิการที่เชื่อมโยงกับนวัตกรรมเทคโนโลยี และความเท่าเทียมทางโอกาส เช่น ระบบการดูแลแบบบูรณาการ (Integrated care) และการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษา จะพบว่า กลุ่ม Generation Y มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากผู้สูงอายุในปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ต้องการความมั่นคงควบคู่กับอิสระทางเลือก มีความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยี มีพฤติกรรมการทำงานหลากหลายรูปแบบ และให้คุณค่ากับความหมายในชีวิตมากกว่าการพึ่งพารัฐเพียงอย่างเดียว ซึ่งแตกต่างจากกลุ่ม Baby Boomer ที่คุ้นเคยกับระบบสวัสดิการแบบ “รัฐจัดให้” อย่างชัดเจน แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์” และมุ่งหน้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (super-aged society)” ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนระยะยาว ประกอบกับการบริหารจัดการภาครัฐต้องเปลี่ยนผ่านจากระบบราชการแบบเดิม เป็นการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม และรับฟังความเห็นจากประชากรกลุ่ม Generation ที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคตข้างหน้า คือ กลุ่มประชากร Generation Y ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) โดยตรงต่อนโยบาย ในการเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์

ปัญหา และการออกแบบนโยบาย เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประชากร โดยมีแนวทางจัดสวัสดิการสังคม สำหรับ Generation Y เพื่อรองรับสังคมสูงอายุที่ควรจะเป็นสรุปได้ ดังนี้

5.2.1 สวัสดิการด้านการศึกษา

ในบริบทของประเทศไทย ระบบสวัสดิการด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ ในปัจจุบันยังไม่ถูกพัฒนาอย่างเป็นระบบเท่าที่ควร และจำกัดอยู่เพียงกิจกรรมเพื่อการพักผ่อน หรือการเรียนรู้ด้านสุขภาพในศูนย์ผู้สูงอายุเท่านั้น ทั้งที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super-Aged Society)” ซึ่งความรู้และทักษะของผู้สูงวัยในอนาคต โดยเฉพาะ Generation Y จะมีศักยภาพด้านเทคโนโลยีสูงกว่ารุ่นก่อน และต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในวัยหลังเกษียณ โดยลักษณะของ Generation Y ซึ่งเติบโตมาในยุคที่เทคโนโลยีและเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงเร็ว ส่งผลให้แนวโน้มด้านการศึกษาของ Generation Y มีประเด็นสำคัญ คือ “การศึกษาที่ยืดหยุ่นตลอดชีวิต” (Lifelong Flexible Learning) ซึ่งรวมถึง Upskill-Reskill, การเรียนรู้ตามความสนใจ, และการเข้าถึงความรู้ผ่านระบบออนไลน์อย่างสะดวกและทันสมัย ความต้องการนี้สะท้อนแนวโน้มของ “การเปลี่ยนผ่านจากสวัสดิการเพื่อยังชีพไปสู่สวัสดิการเพื่อคุณภาพชีวิต” ซึ่งเป็นแกนหลักของนโยบายสวัสดิการสังคมสมัยใหม่

จากกรณีศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ ในงานวิจัยของ Muramatsu and Akiyama พบว่า ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีผู้สูงวัยลำดับต้น ๆ ของโลก ซึ่งได้จัดตั้ง Silver University และศูนย์การเรียนรู้ผู้สูงอายุที่ร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการออกแบบหลักสูตรเฉพาะ เช่น การเรียนรู้เทคโนโลยี การดูแลสุขภาพตนเอง หรือแม้แต่การศึกษาด้านศิลปะและจิตวิญญาณ และแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของประเทศสิงคโปร์ จากข้อมูลของ Singapore Ministry of Education ในปี 2020 ได้มีการรายงานว่า ประเทศสิงคโปร์มีการใช้ระบบ “SkillsFuture Credit” ที่ให้เครดิตการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ประชาชนทุกคนที่มีอายุเกิน 25 ปี ซึ่งสามารถนำไปใช้กับหลักสูตรที่ได้รับการรับรองได้อย่างอิสระ แม้จะเกษียณแล้วก็ตาม เมื่อเชื่อมโยงกับผลการศึกษาในประเทศไทย จากผลการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ในปี 2558 ชี้ให้เห็นว่า ผู้สูงอายุในหลายพื้นที่ต้องการเข้าถึงการเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เช่น เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอินทรีย์ หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของ Generation Y ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้เชิงปฏิบัติและการเข้าถึงองค์ความรู้ที่ตรงกับความสนใจในชีวิตจริง การกำหนดหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการศึกษาสำหรับผู้สูงวัย Generation Y ในบริบทประเทศไทย จึงควรสอดคล้องความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย และเริ่มต้นการกำหนดนโยบาย

จัดสวัสดิการจากการเข้าใจปัญหาอย่างรอบด้าน การมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย และการออกแบบกลไกสนับสนุนอย่างเป็นระบบให้มากขึ้น

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการศึกษา ภาครัฐจึงควรมุ่งบทบาททำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณและโครงสร้างพื้นฐาน ขณะเดียวกันภาคการศึกษาทำหน้าที่ออกแบบและดำเนินหลักสูตร และภาคเอกชนอาจเข้ามามีบทบาทในด้านเทคโนโลยี แพลตฟอร์ม หรือการฝึกอบรมในเชิงทักษะอาชีพ นอกจากนี้ ควรมีการจัดตั้ง “สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ” ที่ดำเนินงานร่วมกับมหาวิทยาลัยในพื้นที่ และชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงวัย โดยเฉพาะ Generation Y ที่มีความพร้อมในการเรียนรู้ ได้เข้าถึงแหล่งความรู้ที่ตอบสนองความสนใจและความจำเป็นเฉพาะบุคคล โดยหากประเทศไทยยังคงยึดติดกับรูปแบบการศึกษาสำหรับผู้สูงอายุแบบเดิม ซึ่งจำกัดบทบาทของผู้สูงวัยไว้ในฐานะ “ผู้รับ” มากกว่า “ผู้เรียนรู้และผู้สร้างสรรค์” จะไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของ Generation Y ได้ในระยะยาว การปรับระบบสวัสดิการการศึกษาให้สอดคล้องกับอนาคตจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อรองรับการสูงวัยของประชากรในมิติที่ส่งเสริมศักยภาพ ไม่ใช่เพียงบรรเทาความเปราะบาง

5.2.2 สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย

ในบริบทของประเทศไทยระบบสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในปัจจุบันยังคงเน้นการให้บริการรักษาพยาบาลในลักษณะเชิงรับ โดยมุ่งเน้นการรักษาเมื่อเกิดโรคแล้ว มากกว่าการส่งเสริมสุขภาพหรือการป้องกันโรค นอกจากนี้ ระบบยังคงกระจุกตัวอยู่ที่โรงพยาบาลของรัฐ ขาดการบูรณาการระหว่างระดับปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ และยังไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวก โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังหรือในพื้นที่ห่างไกล ทั้งนี้ แม้ว่าประเทศไทยจะมีระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้า (UHC) ที่ถือเป็นต้นแบบของภูมิภาค แต่ในทางปฏิบัติยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล และความพร้อมของเทคโนโลยีดิจิทัล

เมื่อพิจารณาจากลักษณะของ Generation Y ที่มีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีให้มีความสำคัญกับสุขภาพจิต และมีพฤติกรรมรักสุขภาพตั้งแต่วัยทำงาน พบว่า ลักษณะสวัสดิการสังคมของบริการสุขภาพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ Generation Y ต้องเปลี่ยนผ่านจากระบบบริการแบบเดิมไปสู่ ระบบสุขภาพเชิงรุกที่ป้องกันมากกว่ารักษา (Preventive-Oriented System) และเน้นการเข้าถึงผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล ซึ่งภาครัฐควรนำข้อมูลสุขภาพมาวิเคราะห์เชิงระบบ เพื่อออกแบบบริการที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ดังตัวอย่างแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุที่ปฏิรูปประสบความสำเร็จของประเทศสวีเดน ในรายงานของ OECD เมื่อปี 2021 ที่สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าในด้านนี้ โดยมีการบูรณาการข้อมูลสุขภาพดิจิทัลกับระบบเวชระเบียนส่วนบุคคล (Electronic Health Record – EHR) ที่เชื่อมโยงข้อมูลถึงแพทย์ประจำตัว (General Practitioner) และผู้ดูแล เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการรักษาและวางแผนสุขภาพระยะยาว ทั้งยังช่วยลดความ

ข้าช้อนของบริการและเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลกลุ่มผู้สูงอายุที่มีโรคเรื้อรัง สำหรับในประเทศไทย เมื่อพิจารณาผลจากการศึกษาการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 (สสว. 12) ในปี 2558 พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับสวัสดิการด้านสุขภาพตามกฎหมาย เช่น การตรวจสุขภาพ หรือบริการจากโรงพยาบาลรัฐ อย่างไรก็ตามยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงและการรับรู้ของผู้สูงอายุบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีความรู้ด้านดิจิทัลหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งอาจกลายเป็นอุปสรรคในอนาคตหากไม่มีการวางระบบสวัสดิการดิจิทัลที่ครอบคลุมและเป็นมิตรกับผู้ใช้งานทุกกลุ่ม

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัย จึงควรขับเคลื่อนผ่านการนำเทคโนโลยีมาเป็นเครื่องมือสร้าง “รัฐสวัสดิการดิจิทัลบริการสุขภาพ” โดยต้องมีการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลด้านสาธารณสุข และการพัฒนาทักษะบุคลากรทางการแพทย์ให้สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ในการบริหารจัดการควรเน้นความร่วมมือระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน โดยภาครัฐอาจร่วมมือกับภาคเอกชนในการพัฒนาแพลตฟอร์ม Telemedicine และ Mobile Health Application เพื่อให้บริการเชิงป้องกันแก่ประชาชน โดยการออกแบบนโยบายด้านสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุในอนาคต ควรเน้นการสร้างความต่อเนื่องของบริการสุขภาพตั้งแต่วัยทำงานไปจนถึงวัยสูงอายุ ด้วยระบบดิจิทัลที่เชื่อมโยงข้อมูลอย่างปลอดภัย และเอื้อต่อการบริหารแบบกระจายอำนาจ โดยมอบหมายให้ท้องถิ่นและชุมชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพ และการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวม

5.2.3 สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย

ในสถานการณ์ปัจจุบันของประเทศไทยการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุยังอยู่ในระดับจำกัด โดยมุ่งเน้นการจัดสรรบ้านพักผู้สูงอายุผ่านโครงการของภาครัฐบางหน่วยงาน เช่น การเคหะแห่งชาติ หรือศูนย์ดูแลผู้สูงอายุในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม สวัสดิการรูปแบบนี้ยังมีลักษณะ “แบบรวมศูนย์” (centralized, one-size-fits-all) และไม่สามารถตอบสนองต่อความหลากหลายของกลุ่มประชากร โดยเฉพาะ Generation Y ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทั้งในด้านรูปแบบชีวิต ความคาดหวังเรื่องความเป็นส่วนตัว และความถนัดด้านเทคโนโลยี

จากผลการศึกษาครั้งนี้ พบว่า Generation Y ต้องการทางเลือกด้านที่อยู่อาศัยที่ตอบโจทย์เฉพาะบุคคล และในแง่ของรูปแบบที่อยู่อาศัยที่มากกว่า “บ้านพักผู้สูงอายุ” ในความหมายเดิม แต่ให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย เทคโนโลยี และระบบดูแลฉุกเฉิน เช่น Smart Home, Senior Complex, Co-living รุ่นใหม่, หรือการอยู่อาศัยแบบมีผู้ดูแลชุมชน (community caregivers) ซึ่งต้องอาศัยการออกแบบเชิงระบบที่ซับซ้อนและยืดหยุ่น โดยเฉพาะหากจะรองรับลักษณะของผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียวเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 (สสว.3) เมื่อปี 2558 ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการด้านที่อยู่อาศัย

ที่เน้นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในบ้าน เช่น การจัดแสงสว่าง พื้นที่ปลอดภัย ระบบช่วยเหลือฉุกเฉิน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งยังต้องการที่อยู่อาศัยใกล้บริการสังคม เช่น สวนสาธารณะ โรงพยาบาล หรือศูนย์ชุมชน เพื่อสนับสนุนการใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพในชุมชนเดิมของตนเอง ในขณะเดียวกันจากผลการศึกษาของ Muramatsu and Akiyama ได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่นได้มีการเปลี่ยนผ่านจากระบบบ้านพักผู้สูงอายุแบบดั้งเดิม ไปสู่การเตรียมความพร้อมที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ “Aging in Place” ซึ่งส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถใช้ชีวิตในที่อยู่อาศัยของตนเองได้อย่างปลอดภัย โดยอาศัยเทคโนโลยี และการออกแบบที่เหมาะสม เช่น ระบบ Smart Alert, การติดตั้งอุปกรณ์ช่วยเหลือในบ้าน, และการจัดบริการดูแลแบบเคลื่อนที่ หรือการจัดโครงการที่อยู่อาศัยบูรณาการที่รวมศูนย์สุขภาพ ร้านค้า และกิจกรรมชุมชนในพื้นที่เดียวกัน เพื่อรักษาความเชื่อมโยงทางสังคมและลดความโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุ

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านที่อยู่อาศัย จึงต้องยึดความต้องการของประชาชนเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่เพียงแค่การจัดหาที่พักอาศัย แต่ต้องเป็นการสร้างระบบนิเวศของการอยู่อาศัยที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตในทุกมิติ นอกจากนี้ ยังควรเน้นความยืดหยุ่นในการบริหารที่อยู่อาศัยต้องมีการบริหารงานนโยบายตามการเปลี่ยนแปลงของบริบทประชากร โดยใช้ข้อมูลจริงในระดับพื้นที่ เช่น การสำรวจความต้องการที่อยู่อาศัย การวิเคราะห์แนวโน้มการอยู่ตามลำพังของผู้สูงอายุ หรือการวิเคราะห์ความสามารถในการเข้าถึงสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัยของ Generation Y ซึ่งรัฐควรมีบทบาทเป็น “ภาคีร่วม” มากกว่า “ผู้จัดให้” โดยอาจสนับสนุนภาคเอกชนและชุมชนในรูปแบบการร่วมทุนสาธารณะ-เอกชน เช่น การให้สิทธิการเช่าที่ดินราคาถูก การให้เงินสนับสนุนพัฒนาโครงการ smart housing หรือการลดหย่อนภาษีสำหรับผู้พัฒนาอสังหาริมทรัพย์ที่ออกแบบสำหรับผู้สูงอายุ หากยังคงยึดติดกับรูปแบบสวัสดิการแบบเบิยั้งชีพ หรือศูนย์พักพิกรวมศูนย์เพียงอย่างเดียว จะไม่สามารถรองรับลักษณะของ Generation Y ที่ต้องการ “การใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ” ได้อย่างแท้จริง

5.2.4 สวัสดิการด้านการทำงานและการมีรายได้

ในบริบทปัจจุบันของประเทศไทยสวัสดิการด้านการทำงานและรายได้สำหรับผู้สูงอายุมียกจำกัด โดยระบบประกันสังคมหรือบำนาญมีลักษณะ “แบบตายตัว” (Fixed Benefit) และกำหนดเกษียณตามช่วงอายุที่ค่อนข้างตายตัว ส่งผลให้ผู้สูงวัยจำนวนมากแม้ยังสามารถทำงานได้ก็ต้องออกจากระบบแรงงาน ทั้งที่ยังมีศักยภาพในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ขณะที่กลไกส่งเสริมการทำงานหลังเกษียณ เช่น โครงการจ้างงานผู้สูงอายุหรือการฝึกอาชีพ มีอยู่เพียงบางส่วน และมักไม่ตอบโจทย์วิถีชีวิตหรือความถนัดของกลุ่มที่เข้าสู่วัยเกษียณ

เมื่อพิจารณาจากลักษณะเฉพาะของ Generation Y ที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคต ซึ่ง Generation Y มีความต้องการ “การทำงานหลังเกษียณ” และมีแนวโน้มให้คุณค่ากับ “การทำงานที่มีความหมาย” มากกว่าการทำงานเพียงเพื่อรายได้ และต้องการรูปแบบการทำงานที่ยืดหยุ่น เช่น freelance, part-time, หรือเป็น mentor รวมถึงความต้องการโอกาสในการทำธุรกิจหรืออาชีพส่วนตัวในช่วงหลังเกษียณ แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของขั้วสวนสงวนเสริมศรี ซึ่งพบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการด้านรายได้และการทำงาน โดยเฉพาะการฝึกอาชีพที่เหมาะสมกับวัยและการเข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ โดยแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุจากผลการศึกษาของพระครูภัทรปัญญาคุณ ได้เสนอว่า ควรส่งเสริมการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และนำเทคโนโลยีมาเพื่อเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้ รวมถึงการตรวจเยี่ยมและติดตามดูแลความปลอดภัยของผู้สูงอายุที่ทำงานหรืออยู่ลำพัง ซึ่งสอดคล้องกับกรณีศึกษาต่างประเทศในการศึกษาของ Muramatsu Naoko and Hiroko Akiyama ที่ระบุถึงแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุของประเทศญี่ปุ่น ได้มีการจัดตั้งองค์กร Silver Human Resources Center ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุทำงานเฉพาะทางแบบ part-time โดยอิงกับความถนัดและความสนใจ และกรณีศึกษาของประเทศเยอรมนีในรายงานของ European Commission ที่ได้ระบุว่า ประเทศเยอรมนีมีแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากในระดับชุมชน เช่น การประกอบอาชีพจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการทำธุรกิจขนาดเล็กที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐท้องถิ่น เช่น เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ การลดหย่อนภาษี หรือการจัดพื้นที่ตลาดชุมชน

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านการงานและรายได้ จึงควรขยับจากระบบแบบ supply-driven ที่รัฐเป็นผู้กำหนดโครงการ มาเป็น demand-driven ที่ยึดตามความต้องการของประชาชนเป็นหลัก และในการออกแบบนโยบายจัดสวัสดิการควรมุ่งเน้นการสร้างระบบความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม โดยเฉพาะในระดับพื้นที่ นอกจากนี้รัฐควรมีบทบาทเป็น “ผู้เชื่อมโยงโอกาส” (opportunity enabler) ผ่านการจัดตั้งระบบแพลตฟอร์มกลางดิจิทัล (Digital Labour Matching System) ที่สามารถจับคู่แรงงานสูงอายุเข้ากับงานที่เหมาะสมในภาคธุรกิจ ชุมชน หรือหน่วยงานภาครัฐ เช่น การเป็นครูอาสา วิทยากร พี่เลี้ยงทางธุรกิจ ฯลฯ โดยแพลตฟอร์มดังกล่าวควรมีการสนับสนุนจากกระทรวงแรงงาน ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล และท้องถิ่น แนวทางดังกล่าวควรดำเนินการภายใต้กรอบที่เน้นการวางแผนระยะยาว มีเป้าหมายชัดเจน เช่น การลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ในวัยสูงอายุ การเพิ่มอัตราผู้สูงอายุที่มีอาชีพและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืน พร้อมการวัดผลสำเร็จที่ชัดเจน หากยังคงยึดแนวคิดแบบรัฐจัดให้แบบเดียวโดยไม่เปิดโอกาสให้กลุ่มผู้สูงอายุมีบทบาทในการหารายได้อย่างยั่งยืน จะเป็นการสร้างภาระในระบบงบประมาณ และไม่ตอบโจทย์การเตรียมรับ Generation Y ที่มีแนวโน้มเป็น

ผู้สูงวัยที่ “ยังมีพลัง” และ “ต้องการคุณค่าในชีวิต” ดังนั้น การปฏิรูปนโยบายในด้านการทำงานและรายได้จึงเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนในการขับเคลื่อนสวัสดิการเพื่อรองรับสังคมสูงวัยที่มีคุณภาพ

5.2.5 สวัสดิการด้านความมั่นคงทางสังคม

ในปัจจุบันระบบความมั่นคงทางสังคมของประเทศไทยยังคงมีลักษณะแบบ “ระบบเดียวสำหรับทุกคน” (One-size-fits-all) ซึ่งแม้จะมีโครงสร้างหลักคือกองทุนประกันสังคม (มาตรา 33, 39, 40) และกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ แต่ระบบเหล่านี้ยังไม่สามารถตอบโจทย์กลุ่มแรงงานรุ่นใหม่อย่าง Generation Y ที่มีลักษณะการทำงานแบบผสมผสาน เช่น freelance, เจ้าของธุรกิจขนาดเล็ก หรือทำงานหลายอาชีพพร้อมกัน (multi-job worker) ซึ่งข้อจำกัดในระบบประกันสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ความครอบคลุมที่ยังไม่ทั่วถึง ความยืดหยุ่นต่ำ และการให้ผลประโยชน์ที่ไม่ทันต่อความต้องการของประชากรยุคใหม่ ส่งผลให้แรงจูงใจในการเข้าร่วมระบบมีน้อย ซึ่งในระยะยาวอาจทำให้ผู้สูงวัยรุ่นใหม่เข้าสู่ภาวะ “สูงวัยไร้หลักประกัน” อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะกลุ่มนอกระบบที่ไม่มีการออมสะสมระยะยาว

จากผลการศึกษาวิจัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปี 2558 ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะได้รับสวัสดิการตามสิทธิขั้นพื้นฐาน แต่ยังพบข้อจำกัดด้านการเข้าถึงข้อมูลและความรู้ในการวางแผนการออมระยะยาว ทำให้บางส่วนไม่ได้ใช้สิทธิอย่างเต็มที่ และผลการศึกษาของว่าที่ร้อยเอกชาญวิทย์ บ่วงราบ ยังระบุว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีเงินออมมีความต้องการสวัสดิการในระดับสูงกว่ากลุ่มที่มีเงินออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะในด้านการแพทย์ การศึกษา และการช่วยเหลือในยามวิกฤต โดยเมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุกรณีศึกษาของต่างประเทศ จากรายงานของ Singapore Ministry of Finance ปี 2020 ระบุว่า ประเทศสิงคโปร์มีการวางระบบ Central Provident Fund (CPF) ซึ่งเป็นกองทุนออมแบบบังคับที่สมาชิกใจที่มีการบริหารจัดการแยกตามวัตถุประสงค์ เช่น กองทุนสุขภาพ (Medisave), กองทุนเพื่อที่อยู่อาศัย (Ordinary Account), และกองทุนเพื่อการเกษียณ (Special Account) โดยผู้จ่ายสามารถติดตามข้อมูลการสะสมและผลตอบแทนได้แบบเรียลไทม์ผ่านแอปพลิเคชัน พร้อมทั้งมีสิทธิเบิกถอนเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อย่างยืดหยุ่น ซึ่งสะท้อนถึงความโปร่งใส ประสิทธิภาพ และการตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชน

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านความมั่นคงทางสังคม จึงควรดำเนินการแบบเชิงรุก รัฐไม่เพียงแต่ให้บริการเท่านั้น แต่ควรดำเนินบทบาทในเชิง “ออกแบบระบบร่วมกับประชาชน” โดยเปิดรับฟังความต้องการและพฤติกรรมทางการเงินของกลุ่ม Generation Y และ Generation Z ผ่านเวทีเสวนานโยบายหรือการใช้เทคโนโลยี ในการออกแบบนโยบายสวัสดิการที่ตอบสนองผู้ใช้งานจริง ซึ่งสามารถเริ่มการออกแบบสวัสดิการที่สอดคล้องและครอบคลุมต่อกลุ่มได้ผ่านการใช้เทคโนโลยีสร้างแพลตฟอร์มรวมข้อมูลสิทธิ (Benefit Dashboard) เพื่อให้ประชาชนสามารถเห็น

ภาพรวมสิทธิด้านประกันสังคมและกองทุนต่าง ๆ ของตนได้ในระบบเดียว ขยายกองทุนทางเลือก พร้อมทั้งส่งเสริมแรงจูงใจผ่านมาตรการทางภาษี สำหรับผู้ที่ออมสะสมในระบบ หรือภาคเอกชน ที่จัดสวัสดิการเสริมให้ลูกจ้างอย่างยั่งยืน โดยความมั่นคงทางสังคมไม่ควรเป็นเพียง “เครื่องมือหลังเกษียณ” แต่ควรเป็นกลไกสนับสนุนการมีคุณภาพชีวิตที่ดีตั้งแต่ช่วงวัยทำงานจนถึงบั้นปลายชีวิต ซึ่งต้องอาศัยการออกแบบนโยบายแบบบูรณาการและมีการออกแบบที่สามารถปรับเปลี่ยนตามพลวัตทางเศรษฐกิจและพฤติกรรมของประชาชน

5.2.6 สวัสดิการด้านบริการสังคม

สถานการณ์ในปัจจุบันของประเทศไทยสะท้อนให้เห็นว่าการจัดบริการสังคมสำหรับผู้สูงอายุยังคงอยู่ภายใต้กรอบ “บริการแบบพื้นฐานขั้นต่ำ” เช่น การจัดรถรับ-ส่งผู้สูงอายุ การมีเจ้าหน้าที่ดูแลในระดับชุมชนบางพื้นที่ และการจัดกิจกรรมแบบรายครั้งโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งแม้เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แต่ยังขาดความต่อเนื่องและขาดมิติของการออกแบบระบบบริการอย่างครอบคลุม โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างเมือง เทคโนโลยีสนับสนุน และการเข้าถึงข้อมูลสิทธิประโยชน์

จากแนวโน้มความต้องการของ Generation Y ซึ่งจะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต พบว่า Generation Y ต้องการ “เมืองที่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างอิสระ” มากกว่าการพึ่งพาการดูแลแบบเดิม โดยแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุ จากการศึกษาของ Muramatsu and Akiyama แสดงให้เห็นว่าประเทศญี่ปุ่นมีการขับเคลื่อน Universal Design และ Smart Ageing Infrastructureที่กำลังเป็นแนวทางสำคัญในหลายประเทศ โดยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ เช่น ระบบรถไฟใต้ดินที่ติดตั้งลิฟต์ในทุกสถานี มีป้ายดิจิทัลขนาดใหญ่ที่เข้าใจง่าย และมีเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ อีกทั้งยังมีการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ให้ข้อมูลแบบเรียลไทม์ เพื่อส่งเสริมความมั่นใจในการเดินทางอย่างอิสระ ขณะเดียวกันจากรายงานของ World Health Organization (WHO) ได้ระบุว่า ประเทศสวีเดนได้เร่งพัฒนาเมืองภายใต้แนวคิด “Age-friendly Cities” โดยออกแบบสิ่งแวดล้อมเมืองให้รองรับผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน เช่น ทางเท้าที่มีจุดพัก ทางลาดข้ามถนน สวนสาธารณะขนาดเล็กในระยะเดินถึง และศูนย์บริการสังคมแบบครบวงจรในพื้นที่เดียวกัน สะท้อนถึงการวางผังเมืองที่เน้นการลดภาระการเดินทางและส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปี 2558 ที่แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการในด้านการพัฒนา “สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สาธารณะ” เช่น ทางเดิน ทางลาด ห้องน้ำสาธารณะ และสภาพแวดล้อมในบ้านที่ปลอดภัย ซึ่งชี้ว่าความต้องการด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมยังไม่ถูกตอบสนองในระดับที่เพียงพอ

ในบริบทประเทศไทยปัจจุบันสวัสดิการด้านนันทนาการสำหรับผู้สูงอายุยังถูกจัดในลักษณะ “กิจกรรมรายครั้ง” ที่รัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดเป็นส่วนใหญ่ เช่น การออกกำลังกายในสวนสาธารณะ การรำไทย การเย็บเยียนศูนย์ผู้สูงอายุ แต่ยังขาดการวางแผนเชิงระบบและขาดความหลากหลายในการตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะกับ Generation Y ที่มีแนวโน้มเข้าสู่วัยสูงอายุด้วยค่านิยมและวิถีชีวิตที่แตกต่างจากรุ่นก่อน ซึ่ง Generation Y ให้ความสำคัญกับ “ความหมายของชีวิต” (sense of purpose) และการได้แสดงออกถึงตัวตนผ่านกิจกรรมที่มีคุณภาพ ไม่เพียงเพื่อความบันเทิงหรือพักผ่อน แต่เป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายสังคม และการพัฒนาศักยภาพตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมศิลปะบำบัด การทำกิจกรรมอาสาสมัคร หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ในคลับผู้สูงอายุ

Ref. code: 25676603010353GNO

ประเทศญี่ปุ่นมีแนวทางการดูแลผู้สูงอายุที่มุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ผ่านการบูรณาการกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตแบบองค์รวมของผู้สูงอายุ

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมด้านนันทนาการ จึงควรตั้งอยู่บนหลัก Public Entrepreneurship ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้สูงวัยมีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การจัดตั้ง Social Enterprise หรือ Community Club ที่บริหารจัดการโดยผู้สูงอายุเอง ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ พื้นที่ หรือสิทธิพิเศษด้านภาษี เพื่อเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของประชาชน ขณะเดียวกันต้องพัฒนากลไกสนับสนุนจากท้องถิ่น และภาคประชาสังคม เช่น เครือข่ายผู้สูงอายุ ระดับเขตหรือจังหวัด เพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงทรัพยากร กิจกรรม และข้อมูลข่าวสาร ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ทั่วถึงและเท่าเทียม นอกจากนี้ ควรพัฒนาพื้นที่กิจกรรมผู้สูงวัยให้สอดคล้องกับบริบทของแต่ละพื้นที่ โดยเน้นการมีส่วนร่วมในการ “ออกแบบกิจกรรม” และ “บริหารจัดการชีวิต” ของตนเองได้จากผู้สูงอายุเอง (co-design) เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของความสุขและสุขภาพจิตที่ดี ดังนั้น การจัดสวัสดิการด้านนันทนาการในยุคสังคมสูงวัย ไม่ควรจำกัดเพียง “การจัดกิจกรรมให้” แต่ต้องเป็นการเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงวัยได้แสดงศักยภาพ สร้างสรรค์คุณค่า และมีบทบาทในสังคมอย่างเต็มที่

กล่าวโดยสรุป Generation Y เป็นกลุ่มประชากรที่เติบโตท่ามกลางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมที่มีความซับซ้อนสูง ส่งผลให้กลุ่ม Generation Y ให้ความสำคัญกับความมั่นคงในชีวิต แต่ไม่ยึดติดกับรูปแบบแบบเดิม มุ่งหวังความยืดหยุ่น อิสระ และมีบทบาทในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง นอกจากนี้ยังมีแนวโน้มไม่พึงพาภาครัฐอย่างเบ็ดเสร็จ แต่ต้องการสวัสดิการที่สามารถ “เลือกได้ ปรับได้ และควบคุมได้” ตามความต้องการของแต่ละคน จากลักษณะดังกล่าว แนวทางการจัดสวัสดิการในอนาคตจำเป็นต้องเปลี่ยนผ่านการออกแบบนโยบายจัดสวัสดิการเป็นสวัสดิการที่มีการวางแผนล่วงหน้า ยืดหยุ่น และตอบโจทย์คุณภาพชีวิตในทุกมิติ โดยไม่ควรอยู่ในกรอบของ “รัฐจัดให้” แบบเดียวกันกับรุ่นก่อน แต่ควรเป็น “รัฐสนับสนุน” ให้ประชาชนสามารถบริหารจัดการชีวิตและสวัสดิการของตนเองได้ ผ่านระบบที่ยืดหยุ่น เทคโนโลยีที่เข้าถึงง่าย การมีทางเลือกหลากหลาย และการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การออกแบบนโยบาย การรับบริการ ไปจนถึงการประเมินผล ทั้งหมดนี้จะนำไปสู่ระบบสวัสดิการแบบใหม่ที่ไม่เพียงตอบสนองความต้องการของ Generation Y แต่ยังสอดคล้องกับการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ควรพัฒนาระบบสวัสดิการ เป็นสวัสดิการแบบ “เลือกได้” (Modular Welfare Model) โดยการจัดสวัสดิการในอนาคตควรปรับจาก “ระบบถ้วนหน้าแบบตายตัว” ไปสู่รูปแบบ “โมดูลาร์” ที่ประชาชนสามารถเลือกชุดสิทธิประโยชน์ตามไลฟ์สไตล์และความต้องการของตนเองได้ เช่น เลือกระหว่างเบี้ยบำนาญกับการสุขภาพระยะยาว โดยกลุ่มที่มีความมั่นคงด้านสุขภาพ อาจเลือกรับบำนาญในสัดส่วนที่มากขึ้น ขณะที่ผู้ที่ต้องการการดูแลทางสุขภาพระยะยาวก็สามารถเลือกบริการดูแลแบบ Long-term care แทนได้ โดยระบบดังกล่าวควรพัฒนาแพลตฟอร์มออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันที่มีระบบ “self-service” ให้ประชาชนสามารถออกแบบชุดสวัสดิการของตนเองได้ง่าย สะดวก และโปร่งใส เช่นเดียวกับการเลือกแผนประกันสุขภาพหรือเลือกแพ็คเกจโทรศัพท์ในปัจจุบัน แนวทางนี้จะทำให้รัฐใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดภาระในระยะยาว และยังตอบสนองความหลากหลายของกลุ่ม Generation Y ที่ไม่ได้มีชีวิตแบบเดียวกันหมด ต้องการอิสระและมีบทบาทในการกำหนดชีวิตตนเอง

5.3.2 ควรสร้างกลไก “สะสมสิทธิ” ตั้งแต่วัยทำงาน เพื่อใช้ในวัยสูงอายุ ซึ่งเป็นการสร้างระบบ “สะสมสิทธิ” คล้ายการสะสมแต้ม โดยเมื่อประชาชนจ่ายภาษี ทำกิจกรรมอาสา หรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะของรัฐ ก็จะได้รับ “คะแนนสวัสดิการ” หรือ “เครดิตสิทธิ” ที่สามารถสะสมนำไปใช้ในวัยเกษียณ โดยอาจได้รับเป็นสิทธิเพิ่มเติมด้านสุขภาพ ที่อยู่อาศัย ส่วนลดค่าสาธารณูปโภค หรือกิจกรรมนันทนาการ แนวทางการจัดสวัสดิการดังกล่าวจะส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรับผิดชอบชีวิตตนเอง และยังสร้างแรงจูงใจให้ภาครัฐ องค์กร และชุมชนร่วมกันสนับสนุนการสะสมสิทธิอย่างเป็นธรรม

5.3.3 ควรพัฒนาเมืองมุ่งไปสู่การเป็น “Smart Aging City” ที่ให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เช่น การติดตั้งเซ็นเซอร์อัจฉริยะบนทางเดินและรถโดยสาร เพื่อแจ้งเตือนสั่นล้มหรือสภาพอากาศ, ระบบตรวจจับผู้สูญหายหรือเดินหลง, แอปพลิเคชันเชื่อมต่อกับศูนย์สุขภาพแบบออนไลน์ รวมถึงการออกแบบสภาพแวดล้อมให้ผู้สูงอายุรู้สึกปลอดภัย และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน เช่น มีศูนย์กิจกรรมใกล้บ้าน มีทางลาดที่ไม่ชันเกินไป มีพื้นที่นั่งพักกลางเมือง ซึ่งการพัฒนาเมืองอัจฉริยะที่เป็นมิตรและปลอดภัยไม่ใช่แค่เรื่องโครงสร้างพื้นฐาน แต่รวมถึงการออกแบบสภาพแวดล้อมที่สร้าง “การมีส่วนร่วม” และลดความเหงาของผู้สูงอายุไปพร้อมกัน จะช่วยให้ผู้สูงอายุยังคงมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม และลดความโดดเดี่ยวซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังในอนาคต

5.3.4 ควรพัฒนา “ระบบร่วมลงทุนทางสังคม” โดยเปลี่ยนจากการแบกรับโดยภาครัฐฝ่ายเดียวไปสู่โมเดลร่วมลงทุนทางสังคม ระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชน โดยรัฐเปิดโอกาสให้เอกชนหรือชุมชนสามารถมีบทบาทในด้านการจัดบริการ เช่น จัดตั้งศูนย์สุขภาพ มูลนิธิบ้านพักหรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ไม่ต้องดำเนินการโดยรัฐเพียงฝ่ายเดียว โดยรัฐอาจใช้มาตรการจูงใจ เช่น การลดหย่อนภาษี หรือร่วมสมทบเงินบางส่วน ส่วนประชาชนเองสามารถร่วมลงทุนผ่านการจ่ายสมทบรายเดือน หรือแลกเปลี่ยนโดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสาธารณะ เช่น การช่วยงานชุมชน หรืออาสาสมัคร หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่แลกเปลี่ยนกับสิทธิได้ เช่น ส่วนลดทางภาษี จะสร้างความหลากหลายในทางเลือกของบริการ ลดภาระการคลังของรัฐ และกระจายภาระความรับผิดชอบให้ทุกภาคส่วนอย่างมีส่วนร่วม

5.3.5 ควรจัดตั้ง “ศูนย์วางแผนชีวิตและเตรียมความพร้อมสูงวัย” โดยเป็นการเตรียมตัวตั้งแต่ปัจจุบัน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยวางแผนชีวิตรองรับการเป็นผู้สูงอายุในอนาคต โดยการจัดตั้ง “Life Planning Center” ที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาเรื่องการออม การเลือกสิทธิ การประเมินสุขภาพ การจัดการหนี้สิน และการเข้าสู่ระบบสวัสดิการต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ โดยควรมีผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านการเงิน สุขภาพ และสังคม ทำงานร่วมกันในลักษณะ One-stop service ทั้งแบบ on-site และ online ซึ่งจะช่วยให้ Generation Y ในปัจจุบันเตรียมความพร้อมก่อนสูงวัยได้อย่างมั่นคงไม่หลงทาง และลดความเหลื่อมล้ำในระยะยาว

5.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.4.1 ควรออกแบบงานวิจัยให้มีทั้งการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (survey) เพื่อสะท้อนแนวโน้ม และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Interview, focus group) ซึ่งจะช่วยสามารถวัดแนวโน้ม ทิศนคติ และความต้องการของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในวงกว้าง ขณะเดียวกันก็สามารถเจาะลึกถึงแรงจูงใจ ความเชื่อ พฤติกรรม และความคาดหวังในระดับบุคคล ซึ่งจะทำให้การออกแบบนโยบายในอนาคตมีทั้งมิติของ “ข้อมูลเชิงภาพรวม” และ “ความเข้าใจเฉพาะกลุ่ม” อย่างรอบด้าน เพื่อเข้าใจเจตคติและพฤติกรรมลึกซึ้ง ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลรอบด้านและรองรับการจัดนโยบายได้ครบถ้วน

5.4.2 ควรขยายการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่ให้ครอบคลุมกลุ่ม Generation Y ในทุกเขตของกรุงเทพมหานครอย่างทั่วถึง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความหลากหลายทางด้านภูมิศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และรูปแบบการใช้ชีวิตที่แตกต่างกันของประชากรในแต่ละพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้นโยบายมี “ความแม่นยำเชิงพื้นที่” (Place-based Policy Design) และช่วยให้ข้อเสนอเชิงนโยบายมีความแม่นยำ เหมาะสม และตอบโจทย์บริบทของพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

5.4.3 ควรเพิ่มมิติการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์ เช่น การวิเคราะห์ต้นทุนและผลตอบแทน (Cost-Benefit Analysis) หรือการวิเคราะห์ผลกระทบระยะยาวของการจัดสวัสดิการรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นการลงทุนภาครัฐในระบบบอม การขยายเบี้ยยังชีพ หรือการจัดการด้านที่อยู่อาศัย ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้ข้อเสนอเชิงนโยบายมีน้ำหนักขึ้นในมิติการเงินการคลัง และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลในการพิจารณาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงบประมาณ หรือกระทรวงการคลัง

5.4.4 ควรเพิ่มกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่อการกำหนดนโยบาย เช่น นักการเมือง ข้าราชการระดับสูง หรือผู้ออกแบบนโยบาย เพื่อให้เข้าใจข้อจำกัดการเมือง การบริหารงบประมาณ และแรงต้านเชิงนโยบายที่อาจเกิดขึ้นได้ในความเป็นจริง และเป็นการรับฟังเสียงจากผู้มีบทบาทในการตัดสินใจ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถออกแบบข้อเสนอเชิงนโยบายที่ปฏิบัติได้จริง และสามารถหาแนวทางเจรจาเชิงนโยบายอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้

5.4.5 ควรพัฒนาแบบจำลองสถานการณ์นโยบาย (policy simulation) เช่น หากจัดสวัสดิการรายได้ถ้วนหน้าแก่ผู้สูงอายุเดือนละ 3,000 บาท จะส่งผลต่อโครงสร้างภาษี การบริหารงบประมาณ และเศรษฐกิจภาพรวมอย่างไร การทำแบบจำลองลักษณะนี้จะสามารถช่วยคาดการณ์ผลกระทบเชิงระบบและใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบาย พร้อมทั้งช่วยอธิบายต่อสาธารณะถึงข้อดีข้อเสียของแต่ละทางเลือกได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งยังช่วยสร้างความเข้าใจในเชิงเทคนิคและลดแรงต่อต้านจากความเข้าใจผิด

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. *สรุปประเด็นการเสวนาความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรต่อความมั่นคงของมนุษย์ในประเทศไทย*. ม.ป.ท., 2567.
- กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *ภาวะสังคมไทยไตรมาสสี่และภาพรวมปี 2562: บทความเรื่อง “การพัฒนา Generation Y เพื่อรองรับการขับเคลื่อนประเทศ.”* กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.
- กุลธน ธนาพงศธร. อ้างใน สัญญา เคนาภูมิ. *การกำหนดนโยบายสาธารณะ: ทฤษฎี และกระบวนการ*. มหาสารคาม: คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2559.
- คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. *แผนพัฒนางานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545-2549)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งชาติ, 2545.
- คณะกรรมการส่งเสริมและพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ. *แผนพัฒนางานสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ พ.ศ. 2535-2539*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งชาติ, 2535.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *องค์ประกอบงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560.
- จุมพล หนีพานิซ. *การวิเคราะห์นโยบาย: แนวคิดและวิธีวิทยา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2549.
- ธันยวัฒน์ รัตนศักดิ์. *การวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- นิคม จันทรวีฑูร. *แนวคิดและหลักการสวัสดิการสังคมในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- ปกรณ ปรียากร. *การกำหนดนโยบายของรัฐ : บทวิเคราะห์ปัญหาและทางออกของประเทศกำลังพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2539.
- มูลนิธิ สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. *รายงานประจำปีสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2555*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ สถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2555.

- ระพีพรรณ คำหอม. *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย Social Welfare in Thai Society*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค, 2549.
- รุ่งโรจน์ พุ่มริ้ว. *การเมืองกับการบริหาร: แนวความคิดเชิงวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บางกอกบล็อก, 2545.
- เรณู โชติติติก. “พื้นฐานของสวัสดิการสังคมในประเทศไทย.” อ้างใน การศึกษานโยบายสวัสดิการสังคมของประเทศไทย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2563.
- วันทนี วาสิกะสิน, สุรางค์รัตน์ วศินารมณ, และ กิตติพัฒน์ นนทปัทมทะมพูย์. *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.
- วิรัตน์ คำศรีจันทร์และคณะ. *นโยบายสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.
- สมพร เพ็ญจันทร์. *นโยบายสาธารณะ: ทฤษฎีและการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ออน อาร์ต ครีเอชั่น, 2552.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. *รายงานการศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาประเทศจากผลการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2562. หน้า 9
- อุทัย เลาหวิเชียร. *รัฐประศาสนศาสตร์: ลักษณะวิชาและมิติต่าง ๆ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2544.
- Anderson, James E. *Public Policy-making*. 3rd ed. New York: Holt, Rinehart & Winston, 1984.
- Anderson, James E. *Public Policy-making*. New York: Praeger, 1975.
- Anderson, James E., David W. Brady, and Charles Bullock. *Public Policy Making: An Introduction*. 2nd ed. Glenview, IL: Scott, Foresman, 1984.
- Anttonen, Anneli, and Jorma Sipilä. “Universalism in the British and Nordic Social Policy Debates.” *Social Policy & Administration* 30, no. 1 (1996): 15–38.
- Dror, Yehezkel. *Public Policymaking Reexamined*. San Francisco: Chandler Publishing Company, 1968.
- Dye, Thomas R. *Understanding Public Policy*. 9th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 1998.

Encyclopedia Britannica. อ้างใน คำหอม, ระพีพรรณ. *สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค, 2549.

Mizrahi, Terry, and Larry E. Davis, eds. *Encyclopedia of Social Work*. 20th ed. 4 vols. New York: Oxford University Press and Washington, DC: NASW Press, 2008.

European Commission. *The Impact of Digital Transformation on EU Health Systems*. Brussels: EU Publications, 2019.

European Commission. *Social Innovation in Elderly Care in Europe*. Brussels: EC, 2021.

Federal Ministry for Family Affairs. *Report on Older Workers and Retirement Flexibility*. Berlin: BMFSFJ, 2020.

Goode, William J. *The Foundations of Social Welfare*. Boston: Beacon Press, 1972.

Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan. *Power and Society: A Framework for Political Inquiry*. New Haven: Yale University Press, 1950.

Howlett, Michael, M. Ramesh, and Anthony Perl. *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems*. 4th ed. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Ira Sharkansky, *Public Administration: Policy-Making in Government Agencies* (Chicago: Rand McNally, 1978), 5.

James E. Anderson, *Public Policymaking*, 7th ed. (Boston: Wadsworth Cengage Learning, 2011), 1.

Kuebler, Verena. "The Rise of Senior Social Hubs in Germany." *Journal of Gerontological Social Work* 64, no. 3 (2021): 210–212.

Lindblom, Charles E. *The Policy-Making Process*. 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1980.

Ministry of Health, Labour and Welfare, Japan. *Long-Term Care Insurance System of Japan*. Accessed July 17, 2025. https://www.mhlw.go.jp/english/policy/care-welfare/care-welfare-elderly/dl/ltcisj_e.pdf.

Muramatsu, Naoko, and Hiroko Akiyama. "Japan: Super-Aging Society Preparing for the Future." *The Gerontologist* 51, no. 4 (2011): 425–432.

National Association of Aging. *Future Expectations for Flexible and Diverse Elder Care Systems*. Washington, D.C.: National Association of Aging (NAA), 2020.

OECD. *Sweden: Country Health Profile 2021*. Paris: OECD Publishing, 2021.

- Reid, Paul. *Social Welfare: A Moral Obligation*. London: Routledge, 1985.
- Ripley, Randall B., and Grace A. Franklin. *Congress, the Bureaucracy, and Public Policy*. Homewood, IL: Dorsey Press, 1984.
- Ripley, Randall B., and Grace A. Franklin. *Policy Implementation and Bureaucracy*. 2nd ed. Chicago, IL: Dorsey Press, 1986.
- Rocheftort, David A. *Social Welfare Systems: An Analysis*. New York: Social Press, 1995.
- “Students Living with Seniors: Intergenerational Housing in Germany.” *Deutsche Welle*, September 20, 2022. <https://www.dw.com/en/students-live-with-/a-63124591>.
- Szebehely, Marta. “Elder Care in Sweden: Tensions Between Generosity and Sustainability.” *Social Policy and Administration* 50, no. 2 (2016): 235–254.
- Thomas R. Dye, *Understanding Public Policy*, 13th ed. (Boston: Longman, 2011), 2.
- United Nations. *World Population Ageing 2023 Highlights*. New York: United Nations, 2023.
- United Nations. *World Population Ageing 2019: Highlights*. New York: United Nations, 2019.
- World Health Organization. *Global Age-Friendly Cities: A Guide*. Geneva: World Health Organization, 2007.

พระราชบัญญัติและราชกิจจานุเบกษา

- ประเทศไทย. พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 96 ก (11 ตุลาคม 2546): 1.
- ประเทศไทย. พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2550. อ้างใน ระพีพรรณ คำหอม. การศึกษาแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันการศึกษา, 2554.

บทความในวารสาร

- จิรัชยา เจียวกิก และคณะ. 2558. อ้างใน วัชรภรณ์ จันทนกุล และสัญญา เคนาภูมิ. "แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมระดับชุมชนอย่างยั่งยืน [The Approach to Sustainable Community Social Welfare]." *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่* 8, ฉบับที่ 4 (2558): 3–14.
- ชานนท์ ศิริธร. "การเปิดรับสื่อและการยอมรับนวัตกรรมของผู้บริโภคเจนเอเรชั่นเอ็กซ์และเจนเอเรชั่นวาย." *Journal of Public Relations and Advertising* 5, no. 2 (2555)
- ฐานรินทร์ หาญเกียรติวงศ์ และรุจิภาณจน์ สานนท์. "นโยบายสาธารณะและตัวแบบการกำหนดนโยบายสาธารณะ [Public Policy and Public Policy Making Model]." *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์* 1, ฉบับที่ 1 (พฤษภาคม–สิงหาคม 2561).
- วรรณภา วามานนท์. "กระบวนการนโยบายสาธารณะในประเทศไทย." *วารสารเกษมบัณฑิต* 19, ฉบับพิเศษ (มีนาคม 2561).
- วัชรภรณ์ จันทนกุล และสัญญา เคนาภูมิ. "แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมระดับชุมชนอย่างยั่งยืน [The Approach to Sustainable Community Social Welfare]." *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่* 8, ฉบับที่ 4 (2561): 3–14.
- Brown, Lisa. "Millennials' Expectations for Lifelong Learning and Welfare." *Journal of Social Policy* 45, no. 3 (2022): 345–367.
- Smith, John, and Sarah Wong. "The Future of Elder Care: Independence and Flexibility for Generation Y." *Journal of Social Policy Studies* 35, no. 2 (2019): 115–130.

วิทยานิพนธ์

- กิตติศักดิ์ ปานฝึกดี. "การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย: กรณีศึกษาเทศบาลเมืองสิงห์บุรี." งานวิจัยรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2564.
- ขวัญ สงวนเสริมศรี. "แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุสำหรับองค์การบริหารส่วนตำบล [อบต.] ในจังหวัดพะเยา." วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2552.
- ชาญวิทย์ บ่วงราบ. "ความต้องการการได้รับสวัสดิการของผู้สูงอายุในตำบลเสาธงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี." วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2551.

ณัฐพงศ์ มีทรัพย์. “การศึกษาความต้องการลักษณะที่อยู่อาศัยของคนเจนเอเรชั่นวายในเขตกรุงเทพมหานครเพื่อรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบเต็มที.” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2565.

พระครูภัทรปัญญาคุณ (เวียง แซ่ฮ้อย). “การศึกษาความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลหัวไทร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช.” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560

สุนทรี สุวรรณรงค์. “การจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาสขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องสาริกา อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี.” วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2566

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. “การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย: กรณีศึกษาพื้นที่เมืองพัทยา อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี และองค์การบริหารส่วนตำบลด่านชุมพล อำเภอบ่อไร่ จังหวัดตราด.” รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558.

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. “การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละช่วงวัย.” รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

สำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. “จำนวนประชากรตามกลุ่มอายุ ปี พ.ศ. 2567.” สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม 2568, <https://stat.bora.dopa.go.th>.

Sanook. “Gen B, Gen X, และ Gen Z อยู่ในกลุ่มอายุเท่าไร แต่ละเจนมีความแตกต่างอย่างไร.” สืบค้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2567. <https://www.sanook.com/campus/1401267/>.

Winestrehab. “ความแตกต่างของ Generation ของแต่ละช่วงวัย.” เผยแพร่เมื่อ 24 กันยายน 2566, สืบค้นเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2567. <https://winestrehab.com/the-different-between-generations/>.